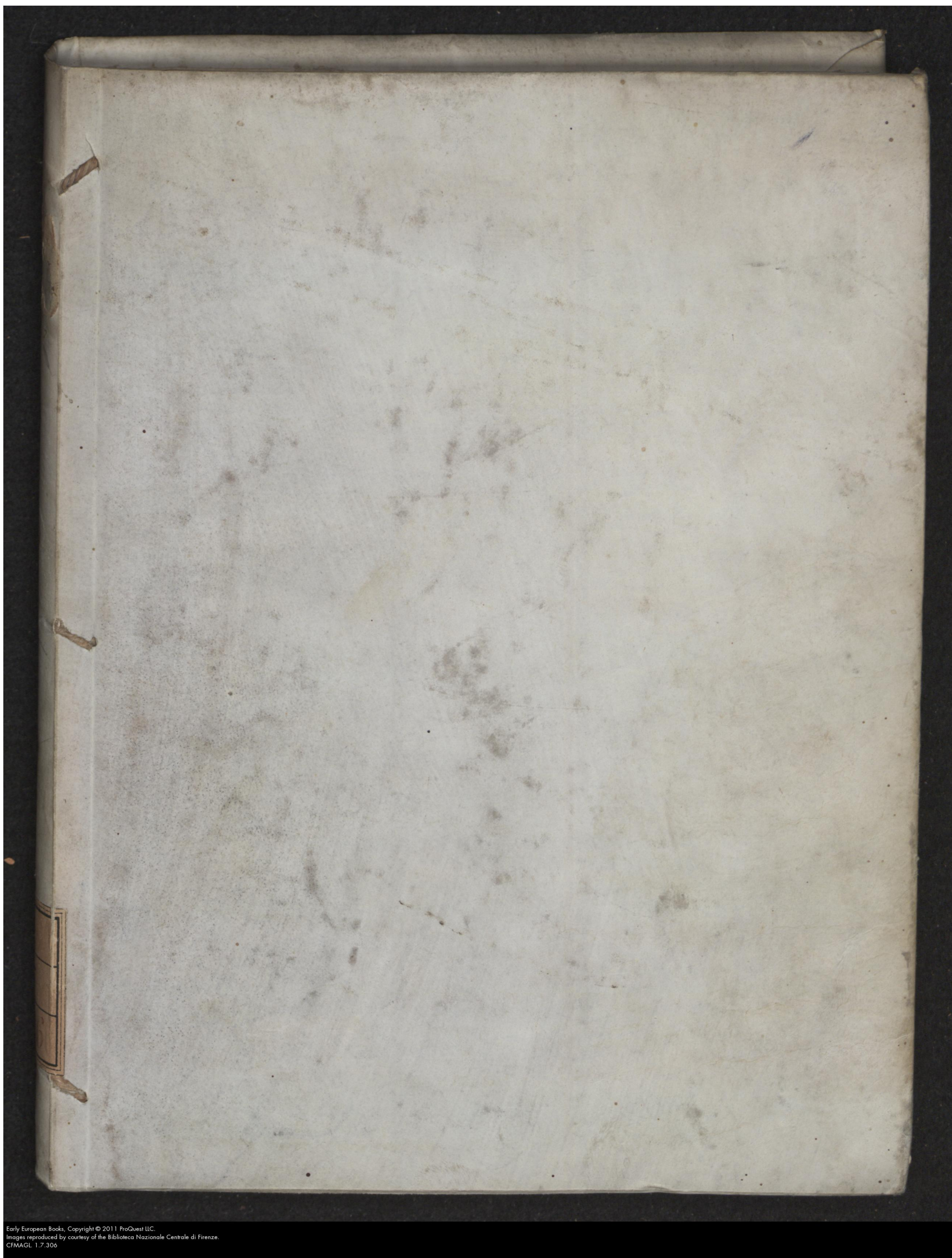
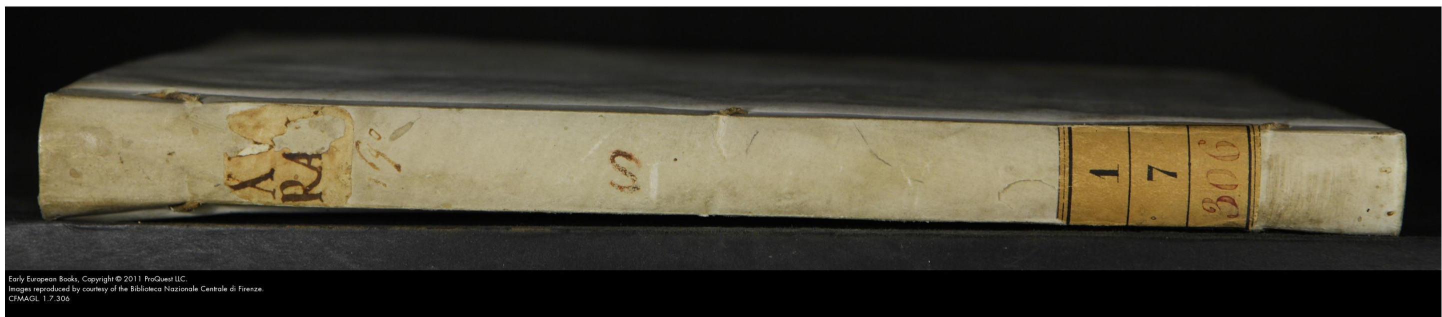
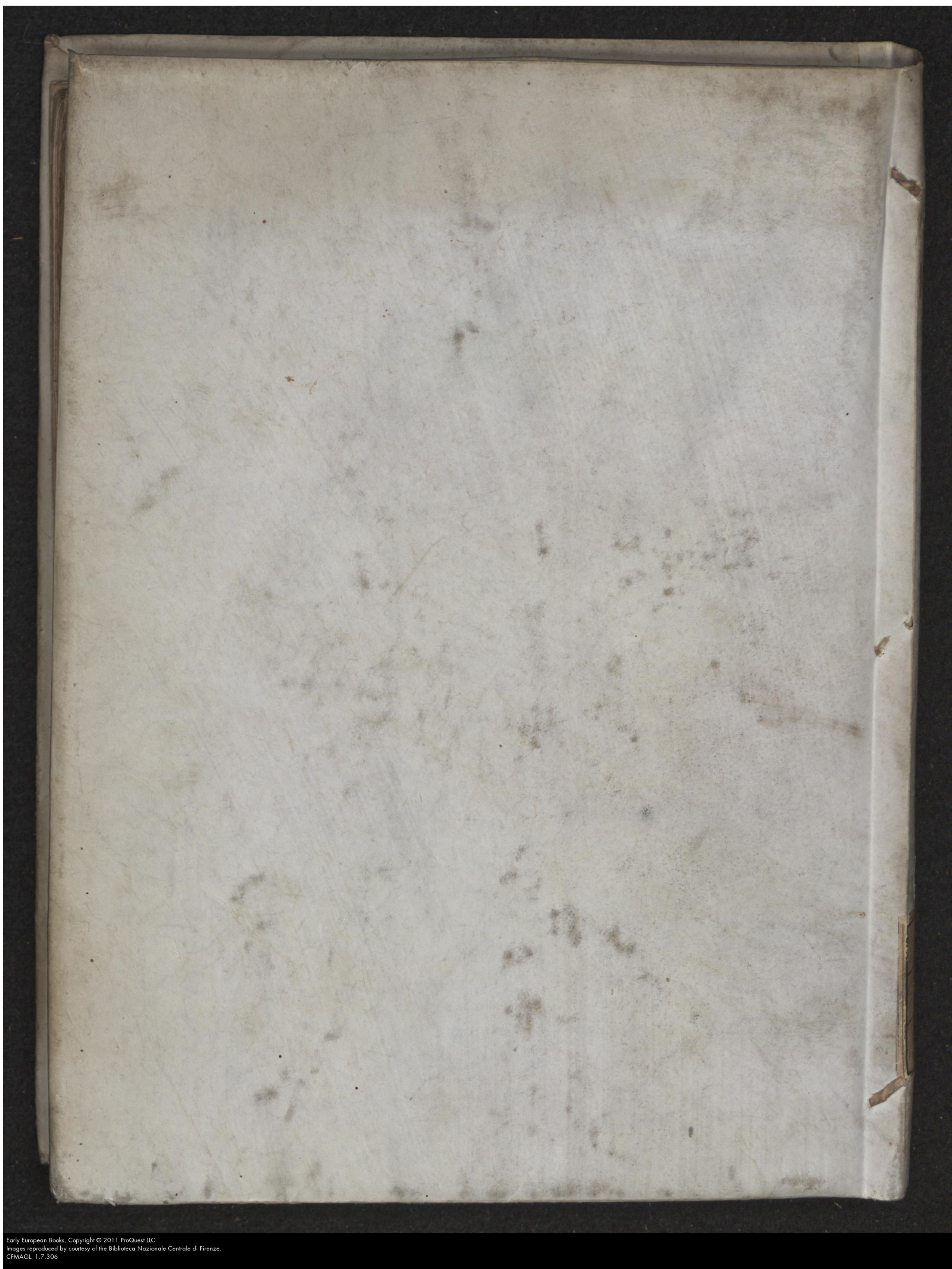

XV

RAM

DE CONSTITVTIONE ANNI M. DC. LXXXX. AC DE RVRALI EPIDEMIA.

QVÆ

Mutinensis Agri, & vicinarum Regionum Colonos grauiter afflixit,

DISSERTATIO.

Vbi quoque Rubiginis natura disquiritur, quæ fruges, & fructus vitiando aliquam caritatem Annonæ intulit.

BERNARDINI RAMAZZINI
IN MVTINENSI LYCÆO
MEDICINÆ PROFESSORIS.

AD ILLVSTRISSIMVM, ET DOCTISSIMVM VIRVM

D. ANTONIVM MALIABECHIVM

MVTINÆ, M DC. LXXXX.
Typis Hæredum Iuliani Cassiani Impress. Capit. *Superiorum permissu.*

ILL:ME DOMINE.

On tot Vota, nec tot appensæ Tabellæ ad Numinum aras spectantur interdum, quot egregia literarum Monumenta, eaque à Doctissimis Viris, Nomini Tuo quotidiè sacrantur, Vir Illustrissime; amplissima sanè testimonia Sapientiæ Tuæ, & multifariæ Eruditionis, qua excellis, & quam magis admirantur qui Te loquentem audierint, quàm ij ad quos tantùm fama pertigerit. Quamuis Literatorum Cœtui immiscere me non ausim, nec debeam, illorum tamen exemplũ sequi honestum ratus, hanc meã Dissertatiunculam ego quoq; Tibi vouere constitui, non eo quidem fine, vti fieri assolet, vt illam à morsibus obtrectantium sartam tectam Tuo Patrocinio tuearis (si quid enim ineptè dictum fuerit, aut à Veritate aberrans,

non putem à quoquam posse defendi, neque à Te id expectem, quem Veri, & Æqui seruantissimum agnosco) sed tantummodò, vt Obseruantiæ in Te meæ publicum aliquod specimen exhibeam, quod tenui hoc Donario præstiturum me credidi. Vale Hetruriæ Vestræ, immò Italiæ Nostræ immortale decus.

Dabam Mutinæ Cal. Ian. 1691.

Illustrissimi Nominis Tui

Studiosissimus Cultor

Bernardinus Ramazzinus.

I. SOlemnis Astrologorum, quos Iudiciarios appellant, ferè vbique est Consuetudo, vt cũ Annus extremo senio confectus est, & ad sui finẽ properat, illicò successuri Anni genesim in antecessũ describant, & ex Astrorũ positũ illius Indolẽ genium, mores, nùm salubris, an insalubris, nùm frugifer, an sterilis futurus sit, suas Ephemerides euulgando, prænũtient. Contraria quidem, sed tutiori methodo mihi visũ est incedere siquidem Anni iam exacti naturam, ac temperiem, qui Morbi grassati fuerint, quæ remedia Praxis salutaria deprehenderit, quæ noxia, compendiosè enarrare constitui, quod Institutum posthàc singulis Annis prosequi mihi in animo est, donec Operis filum abrumpat

—— *Mors vltima linea rerum.* Ho.l.1.Epi.

Id autem Ingenuis Professoribus nec iniucundum, nec Praxi prorsùs inutile futurum credidi, quando Ars Medica solis Obseruationibus ortum suum, ac progressum debet, maiorem quoque in dies habitura, si ea quæ in morborum Curationibus noua, & insolita quotidiè accidunt, accuratiùs obseruarentur. Erit tamen, non secùs ac in Astrologorũ Ephemeridibus, hic quoq; Diuinationi locus; non enim ea solum quæ hoc Anno apud Nostrates acciderint, referre satis duxi, sed pensum meum existimaui, vlterius causas disquirere, vndenam tàm copiosa morborum seges in agris nostris prodierit, ac si non philosophari, saltem diuinare, quem exitum habitura sit hęc Epidemica Affectio. In rebus autem abstrusis & alta caligine inuolutis vaticinari quoque humanam imbecillitatem pudere non debet, multòq; minus in Arte Medica, quandò ipse Diuinus Præceptor tradidit, *Medicinam, & Vaticinationem esse valdè cognatas*, in Epi. ad Phil.

cum ambarum Artium vnus sit Apollo Progenitor.

II. Exactè perdiscendam *Temporum Constitutionem, & quemque morbum, & qui morbus sit bonus, & qui periculosus, aut in Constitutione, aut in morbo* verba sunt, immo Oraculum
n. 1. Hippocratis in libro de diebus Iudicatorijs, nam vt ibidē ait, *Plerumque Hominis Natura Vniuersi potestatem non superat.* Nomine autem Vniuersi procul dubio Diuinus Senex Aeris potestatem nobis designauit, ex cuius vitio omnes ferè Epidemiales affectus ortum ducunt. Plurimum autem momenti, tùm ad prænoscendos futuros morbos, tùm ad eosdem profligandos, & rectam victus rationem instituēdam, quæ à morbis vulgaribus Optima Præseruatrix dicitur, plurimum inquam momenti habere, non solum præsentem temporum Constitutionem, sed etiam anteactas diligenter obseruare, nemo non videt, cum ex ijs, tamquam ex sua radice variæ, & insolentes Aeris alterationes progerminent, quæ modò hanc, modò illam morbi popularis speciem quandoq; inferant. Antequam ergò Epidemici Affectus, qui Colonos nostros, & Cispadanæ Regionis humiliorem partem afflixit, descriptionem aggrediar, operæ pretium duxi, prægressas Constitutiones paululum perpendere.

III. Quatuor, aut quinque Annos non vulgaris siccitatis in tota penè Italia præcessisse iam satis constat, quo tempore vberrimus fuit frugum omnium prouentus, & satis prospera valetudine in vniuersum vti concessum fuit; adeò verum deprehensum est vulgarū illud, quòd *in siccitatibus omnia sint salubriora.* Anno verò huic præcedenti circà Vernale Aequinoctium ingentes pluuiæ cecidere, quæ identidem repetentes totum Veris tempus horridum, & ignauū

reddidere

reddidere. Æſtas ſubſecuta, & ipſa fuit magna ex parte pluuioſa. Circà Solſtitium Æſtiuum ſigna Rubiginis in frugibus obſeruari cœpta, quæ Rubigo ſenſim augeſcens triticeam ſegetem maximè corripuit, frumenti culmos vſque ad ariſtam maculis veluti ſanguineis adſpergens. Eadem peſtis fabas quoque, ac reliqua legumina obſedit, adeò vt ſpem pręconceptam de Anni fertilitate pauci dies eluſerint; ſolabatur tamen Annorum antecedentium fœlix vbertas, vt venturis temporibus prouiſa ſufficerent. Sub initium Septembris, ac multò magis ſub Æquinoctium ipſum largiores pluuiæ deplapſæ, quæ per totum Octobris menſem perſeuerarunt vt Flumina immensã aquarum vim intrà ſuos aggeres non niſi improbo labore continuerint. Poſtremi duo menſes ferè impluuij fuerunt, & Annum 1689. ſatis placidè clauſere. In prædictis Conſtitutionibus non niſi morbi Sporadici obſeruati ſunt, nec multa funera Annum inceſtarunt.

IV. Ineunte antem Anno 1690. (quem Rubigalis lues fruges, & quodcunque fructuũ genus depaſcendo, & Febrium Ilias primò Ruſticanam gentem, mox Vrbanam quoque corripiendo, nefaſtum reddidere) Conſtitutio pluuialis poſtliminiò, ſed grauior recurrens, ac ferè continua, omniũ animos obnubilauit. Sic hyemem humidã, nimboſam cum exiguo frigore, niuibus vix delapſis illicò tabeſcentibus, ægrè tranſegimus. Martius menſis porrò ſine pluuijs præter morem, & magna aeris tranquillitate vſque ad Aequinoctium exactus animos erexerat, cum Cælum denuò omnes quas in ſinu ſuo contineret aquas viſum eſt ſuper nos effudiſſe. Vnius Nyctemeti ſpatio aquis oppleta ſunt omnia, vt hæc Ciuitas Inſulæ ſpecimen præfer-

ret. Horret animus Agricolarum calamitates in hac magna eluuione referre, qui

lib. 1. Met. *Ducebant remos illic vbi nuper ararant.*

Neq;id solum visum est in Mutinensi agro, sed etiam in Finalensi, Mirādulano, & Ferrariensi, qui situs pars olim fuit antiquę Vallis Padusæ, in quam omnia Flumina ex Appennino descendentia à Placentina Vrbe vsq;ad Adriaticum Mare, Strabone teste, exonerabantur, antequam structis aggeribus Padum subire cogerentur; quarè in his locis ad longum tempus stagnarunt aquæ, non admittente Pado ad satietatem pleno, non solum circumiacentes aquas, sed per Scultennam, & Gabellum proprias aquas in agros nostros eructante. Perstitit deinde eadem pluuiosa Constitutio nō solum toto Veris tempore, sed per totam ferè Aestatem, vt nulla penè dies sine pluuia visa fuerit. Hinc factum, quod vnà cum pluuijs flante vt plurimùm Borea, nulla vnquam Æstas nostro in hoc Climate extiterit, in qua remissior fuerit caliditas, vt patuit ex Thermometris, vnde nūquam serior fuit frugum maturitas, messe Iulio mense peracta. In Barometris quoq; obseruatum est multò elatiorem quàm aliàs fuisse Mercurium, Aere crasso, & nebuloso existente. Cicadæ hoc Anno vt plurimùm aphonæ obseruatæ sunt, illarum loco per totam ferè Æstatem coaxantibus Ranis; sic pro Vere hyemem, & pro Æstate Ver sortiti fuimus.

l. 5. Geo.

V. Nullus Annus in his Regionibus pisculentior vnquam fuit, quare cum Pisces vbique pretio vilissimo prostarent, plebs Vrbana hoc alimenti genere familiariter vsa est, multòq; magis plebs Agrestis, quæ facili negotio proprijs in agris, & in ipsis laribus pisces captabat, *Neptuno pro Cerere victum subministrante*, vt de Ichthyophagis scripsit Diodorus Siculus,

l. 4. c. 3.

lus,

lus, donec super cibo isto leuissimo nauseante rustico stomacho, sicut olim gens Hebræa in Deserto, Allia, & Cœpas appeterent. Ab amico Mercatore fide digno, qui Mantuanum agrum hisce temporibus peragrauit, vt Sericum emeret, accepi, Rusticos illos ægrotis suis febricitantibus, & nauseabundis Allia, & Cœpas coctas pro ferculo præbuisse, quod cum in aliquibus fœliciter cessisset, passim exindè hoc remedij genus, tamquam Elixir proprietatis, quo mirificè recreabantur, valdè ex vsù fuit.

VI. Sub initium Iunij denuò, sicut Anno anteacto, apparuere signa Rubiginis. Vim Rubigalis morbi prima persensit Morus, nec illi quicquam profuit ipsius Prudentia, cuius Symbolum in censù Plantarum audit. Mox eadem Rubigo, pessimus omnium frugum morbus, paulatim augescens Frumenta, & omnia legumina, sed præsertim Fabas, occupauit, neq; solum in locis humilioribus, vbi computruerãt aquę, sed etiam in editioribus, vt suprà Viam Æmiliam, & in ipsis Collibus. Luctuosum sanè, ac deplorandum spectaculum omnium oculis fuit, campos circumquaque non virentes, sed atratos, & fuliginosos intueri; sicut enim Anno huic præcedenti hæc lues rubro colore fruges infecerat, ità hoc Anno, *non Creta, sed Carbone notando*, easdem magna atredine resperserat. Sic frumentatio pessum iuit, Frumento partim à Rubigine absumpto, partim ob aquarũ colluuiem in Lolium conuerso. Sed neque Plantarum fructibus, qui Aestatis principio, vel sub Opora maturescunt, pestis hæc pepercit. Nunquam in tota Estensi Ditione Vuarum, sicuti rerum omnium maximè ferace, parcior fuit Vindemia, botris ab eadem peste paulatim exesis. Nucibus tantum, quarum præter morem anteactis annis ma-

gna penuria fuerat, hæc Rubigalis lues non nocuit. At neq; hortensis familia vim huius morbi cuncta depascentis effugit, nam Olera ferè omnia sydereo veluti afflatù vstulata sunt; adiecta quoq; altera clades, nam Erucæ, & Bruchi hortos omnes depopulati sunt, nudis Stolonibus relictis. Melonum, sicuti & reliquorum fructuum, magna fatuitas, vt & ipsa Animalia illorum esum quandoque respuerent.

VII. Vix risum forsan tenebit aliquis, quod res tàm minutas adeò curiosè persequar; at is sciat quod magnarum calamitatum non rarò exigua sunt signa, &

Fracast. de Cont. l. 1. c. 13.

—— Sepe exiguus mus
Augurium tibi triste dabit. ——

Quemadmodum in re Nautica ex leui nebula magnæ tempestatis signa captantur, ità & in re Medicà ab exilibus indicijs magni morbi impendentes non rarò præuidentur, quarè Hippocrates: *Nihil negligere*. Sic non immeritò Cleombrotus apud Plutarcum, Demetrium dicentem, ridiculum esse ex rebus minutis de grandibus facere iudicium, arguebat his verbis. *Artem Medicam pestilentem æstatem ex aranearum frequentia prænunciare, atq; ex folijs ficulnis, quando Vere Cornicis pedem referunt, quis confitebitur qui res pusillas statuat vestigia non esse magnarum?*

3. in 6. Ep.

De Oracul. def.

VIII. Pluuiosam Constitutionem, quę ab anni principio vsq; ad totum Iulij mensem obstinatè perstiterat, magna postmodum siccitas per duos ferè integros menses excepit; huiusmodi tamen siccitatem non multa caliditas comitata est, & qualis cæteris Annis apud nos persentiri solet, præsertim cum *Procyon furit*,

Hor. l. 3. Carm.

Sole dies referente siccos.

Post

Post æquinoctium verò cœperunt denuò apparere pluuiæ, ad quarum primum adspectum nemo nō expauit, fuere tamen valdè moderatæ, & quantum sufficerēt ad terram strigosam, ac veluti saxeam ob prægressam siccitatem emolliēdam, adeò vt Colonorum votis pro desiderata frumenti satione responderit. Vltimi duo menses, sicuti priori anno, cum perpetua ferè serenitate, & modico frigore quantum prima pars hyemis postulabat, Anni cursum absoluerunt.

IX. Hæc itaque fuit huius Anni Constitutio, omnium non solum Vegetabilium, sed etiam Animantium naturæ, vt modò videbimus, valdè infesta. Quamuis ergo hyems adeò intempestiua fuerit, nihil tamen contigisse scio, quod ad Medicam lancem trutinari debeat; neq; id mirùm, nam tunc temporis cudebantur morbi suo tempore, & loco erupturi. Epidemios Affectus, non præsentium Constitutionum, sed præcedentium esse productum, & sobolem scitè annotarunt Montanus, & Vallesius, duo clarissima Medicinæ lumina, idq; apertis verbis ipse quoq; Hippocrates asseruit. *Cum fieret autem*, inquit ille, *totus annus humidus, & frigidus, & Borealis, per hyemem quidem salubriter degebāt maxima ex parte, ante Ver autem multi quidem degebant morbidè*. Succedente itaque Verno tempore, ac circà medium Aprilis mensem magna febrium seges in Mutinensi agro intrà Viam Æmiliam, alijsq; proximis locis, vbi diù stagnarant aquæ, ex improuiso caput extulit. Tertianæ omnes intermittentes ab initio fuerunt, & neminem noui, qui in principio huius Epidemici affectus alio febris genere tentatus fuerit. Indiscriminatim Ruricolæ omnes, cuiuscunque sexus, ætatis, temperamenti, vitæ generis corripiebantur,

3. in 3. Epid.

2. in 3. Epid.

piebantur; cum magno horrore, frigore, & tremore interdum quoque vomitione accedebant hæ Febres; copiosi quidem sudores in principio huius Epidemici Affectus ipsas comitabantur, qui posteà in morbi progressù remittebant; pauci integrè iudicati sunt, sed omnes ferè, qui euasisse videbantur, experti sunt recidiuas; neminem tamen huiusmodi Febrium genus licet tàm popularitet grassatæ fuerint, quod sciam, sustulit. Multoties accidit, vt cum in die intermissionis celebraretur phlebotomia, eadem die Febris corriperet, & de simplici Tertiana duplex fieret. Neq; id solum Ruri obseruatũ est, sed etiam in Oppidis, & in hac Ciuitate, cum eodem tempore Oppidani quoq; & Plebs Vrbana ijsdem Tertianis febribus intermittentibus exercerẽtur, sed longè inferiori numero, ac gens Rusticana.

X. Perseuerarunt itaq; huiusmodi Febres per totum Veris tempus cum eiusmodi typo; accedente verò Æstate, in duplices Tertianas omnes conuersæ, & quæ de nouo accesserunt, huiusmodi typum seruarunt. Duplici Tertiana igitur omnes fere Agricolæ eodem tempore laborarunt, quæ quidem vt plurimum intermittens erat, sed valdè protracta, vt paucæ horæ pro apyrexia numerarentur. Vespere vt plurimum exacerbabantur, illas stipante magno Symptomatum satellitio, veluti vomitione, anxietate, capitis dolore, vertigine, in nonullis stupiditate, in alijs mentis emotione; quod autem nõ rarò mihi obseruatũ est, magna erat virium nocturna prostratio, ac interdùm cum asphyxia, vt proximi Silicernio viderẽtur, manè cuncta hæc remittebant oriente Sole, ad cuius matutinos radios, è lectulis exsurgentes se exponebant, ac vitales spiritus ex

inexhausto

inexhausto illo luminis, & caloris Fonte veluti potabant. Cum hoc Anno curiosiùs rusticatione, quãuis parum tuta, oblectatus fuerim, non semel admiratus sum, quo modò Aegri, qui tota nocte cum Morte luctarant, manè sub Porticibus, velut Angues ad Solem cutem curantes, erecti starent, ac tantum virium ijs superfuisset, vt campos etiam peragrarent; perstitit tamen in omnibus satis commoda cibi appetentia, quin persępè non paucos audiui de nimis parca alimonia conquerentes; ac re verà huiusmodi Febres, quantum obseruare licuit, fuere magis famelicæ, quã siticulosæ.

XI. Verminatio nunquam aliàs maior fuit, nec solum in Pueris, sed etiam in prouectioris ætatis hominibus. Memini me vidisse Rusticum quendam annorum circiter 40 sub Porticù ad Solem ex Febris accessù rigentem, atq; vnà valdè singultientem, à quo cum sciscitatus essem, nùm Vermes reiecisset, ac ille respondisset, se aliquot Vermes inferiùs, ac superiùs deiecisse, Singultum, à cuius molestia se potissimum liberari instabat, à Vermibus stomachum lacessentibus fieri asserui; cum autem fortè puluerem Chinæ Chinæ sibi à Medico Forensi pręscriptũ in promptù haberet, permisi vt illum assumeret. Siluit pertinax Singultus vnà cum febre, quæ tamen paucis post diebus redijt, sed sine tàm molesto Symptomate. Aliàs posteà expertus sum huiusmodi remedij genus in lumbricis puerorum enecandis, quod mihi fœliciter cessit.

XII. Sanguis, qui in hac Constitutione secta Vena educebatur, vt plurimùm crassus, & sub pallidus apparuit; in nonnullis etiam Icterodes obseruabatur, quamuis exteriùs in Corpore similis color non floreret. Alui excrementa in

omni.

omnibus ferè febricitantibus crassa erant, & cõpacta. Quę per os reijciebantur subacida potiùs erant, quam amara. Vrinæ vt plurimum crassæ, ac turbidæ, multumq; lateritij sedimenti habentes reddebantur, ac persępè in febribus, in quibus nulla erat cacoethiæ suspicio; Hypochondria in omnibus dura, ac distenta,

XIII. Quibusdam, postquam illos huiusmodi tertianæ febres diù exercuissent, apparuere Parotides, quæ vt plurimum suppurabantur, at neq; hoc pacto cõtumacissimæ febres sũmouebantur. Curaui Mulierem vtero gerentem, quæ, cum per integrum Septẽbris Mensem febricitasset, oborta Parotide, ac fælicirer suppurata, & ad longum tempus perpurgata, nondum tamen, cum iam Anni finis imminet, à febre immunis est; adeò contumax, ac penè indomabilis erat fomes, cui hærebant hæ febres. Cæterùm nunquam visæ contumaciores febres ad recidiuandum magis pronæ, & quæ magis Medicorum industriam eluderent; siquidem nec repetitæ phlebotomiæ, nec purgationes, nec millè alexipharmaca, quæ pleno gutture tamquam manus Deorum Receptariorum Chorus adeò celebrat, quicquam profuere. Immo obseruatum, citiùs, ac tutiùs restitutos, quibus nec sanguis detractus, nec purgantia exhibita, nec vllum aliud remedij genus administratum, toto salutis negotio Naturæ morborum Medicatrici commisso. Fœliciùs tamen cessit, quibus purgationes, & vomitiones præscriptæ, quam quibus pluries secta est Vena; ij namq; in deteriùs semper labebantur. Vidi pauperem Agricolam à duplici tertiana ad longum tempus conflictatum, & iam in magno discrimine versantem, cui nec detractus fuerat sanguis, nec vllum aliud remedij genus adhibitum, solo Vini

generosi

generosi potù meo consilio propinati fœlicitér cōualuisse; sic multos alios noui hoc solo cardiaco restitutos, aquæ vsù, ac cæteris remedijs ablegatis.

XIV. Cum autem huiusmodi Tertianę febres non solū Colonos, sed etiam Oppidorum maiorum, & Vrbium Incolas, si non tam populariter, saltem eadem contumacia fatigarēt, ac vsù potiùs remediorum exasperare ntur, quam mitescerent, mihi visum est hoc Anno apud nos contigisse id quod apud Plutarcum legimus in libro de Oraculorum defectù, quod nempe in hac Constitutione, quædam Medicę Artis Oracula obmutuerint, dum causam ignorarent, quare præconceptæ opinioni de magna medicamentorum suprà morbos quoscumque potestate Tertianæ febres intermittentes, vt plurimum citrà malignitatis suspicionem, minimè auscultarent; quarè locum habuit Virgilianum illud.

— cessere Magistri, 3. Geo.

Phillyrides Chiron Amythaoniusq; Melampus.

XV. Maior itaq; pars Medentium apud Nostrates, vt vulgi calumnijs, & assiduis ægrorum querimonijs se subducerent, in hac Tempestate ad Peruuiani Corticis sacram Anchorā confugere, at parum prosperè; nam in periculosiores scopulos ægrotantes suos persępè deduxere. Vsù febrifugi per aliquot dies equidem sub doloso cinere latebat ignis, verùm post liminio violentior recandescebat. Qui tamen peritiores erant, ac rebus ægrotantium magis, quam propriæ ambitioni consultum volebant, *Nabant, sine Cortice.* Hor. ser. p. Sat. 4.

XVI. Hoc itaq; tenore processit Febrilis acies per totam Æstatem, ac totum Autumnum Rura, & Oppida infestando, frustrà *Quartanam sperantibus ægris*, & interuallum aliquod à quotidianis paroxismis expectantibus; nam pauci hoc Iuuen. Sat. 4.

anno

Anno visi sunt Quartanarij; sicuti nec obseruare contigit Synochas vllas, vel Febres ardentes, sed solum Tertianas, quæ quidem sub finem Autumni, & prima parte Hyemis rariores fuere, sed grauiores, intermittentes quidem in principio, sed quæ tandem in continuas, & lentas migrarent, vt plurimúm cum solita periodo circà Vesperas Aegris horrescentibus.

XVII. Febrili huic Exercitui, qui statiua castra posuerat inter Padũ, & Viam Aemiliã, quam transgredi ausus non est (cum in toto illo tractu, qui Colles, & hanc Viam interiacet, inculpata Valetudine, & secura rusticatione vti concessum fuerit) multi alij Morbi iunxere se comites, qui sporadicè vagantes multas prædas agebant, vt Alui profluuia, Icteri, Apoplexiæ, Hydropes, Catarrhi præfocatiui, alijq; Affectus. Qui Dysenteria hoc Año laborarũt citiùs, ac fœliciús euasere, quam qui Diarrhæa.

XVIII. Vim huius Constitutionis Viri robustiores, & adulti faciliùs tolerarunt, minùs Fœminæ, ac Pueri, quorum qui infrà trimatum erant, ferè omnes periere. In solo Finalis Oppido plus quam tercentum Pueros referunt extinctos, vt ex eiusdem Oppidi Necrologio constat. Magna quoque fuit Infantilis strages in Mirandulano agro, & Nouellariensi. Ad dies aliquot febriles paroxismos tolerabant, postmodùm fiebant Icterici, ac paulò post Epilepticis insultibus correpti occumbebant. Cæterùm præ multitudine hominum decumbentium pauci sunt extincti, ac potius ex diuturnitate morbi, & frequentibus recidiuis, quã ex Febris vehementia succubuere; qui tamen fuere superstites magna ex parte facti sunt Icterici, Lienosi, & Cachectici.

XIV. Nul-

XIX. Vim huius malè moratæ Cōstitutionis experta quoq; sunt cuiuscunq; generis Animalia, quæ in magno numero interiere; sicut autem in ea quam describit Silius Italicus, quæ sicca fuit, & præferuida, *Vim primi sensere Canes*, ità in hac frigida, & præhumida prima clades Pecudum fuit, quibus, postquàm per dies aliquot ægrotasset, veluti per crisim apparebant Variolæ in capite, & collo, ac plerumque ab ijsdem excœcabantur; sic quę ex vehemētia morbi non perierant, tandem ex inedia contabescebant. Sues quoque turmatim suffocati moriebantur. Vidit etiam persępe infœlix Arator concidere l. 14.

Inter opus Tauros, medioq; recumbere sulco.

Nunquam parciùs nobis mellificarunt Apes, vel proprijs in sedibus extinctæ, vel aliò migrantes; Bombyces quoque initio quidem cateruatim peribant, qui verò superstites fuere in ipso Opificio semianimes, & ignaui concidebant. Nimius essem si cuncta singillatim recensere vellem. Extispicium aliquod, Pecudum præcipuè, quarum maior fuit strages, identidē celebrare, ac hariolari quænam esset taliū morborum causa, non abs re fuisset, si per tempus licuisset. Ou. l. 7 Met.

XX. Scio non defuturos qui me coarguant, quòd ad Veterinariam transgrediar; oblatrent quantum velint, quòd talia obseruare Medicam Artem profitenti indecorū nequaquam crediderim. Egit id Medicorum Maximus, quem non puduit scrutari, quare Bobus faciliùs quàm cæteris Animalibus excidant femora; hæc autem sunt illius verba, nemini, quòd sciā, obseruata. *Bobus tunc magis excidunt femora, cum tenuissimi existunt, fiunt autē tenuissimi Boues ad finem hyemis. Tunc igitur etiam maximè luxantur, si tamen, & huiusmodi quiddā in Medicina scribere cōuenit. Verùm conuenit vtiq;* de Artic. n. 6.

At qui

Atqui si celebriores Anatomici tot sectiones, tot experimenta per mortes Brutorum agunt, vt Anatomiam in hoc genere comparatam, quam in Medicina desiderari dictum erat Sapiẽtissimi Bacconis, iã habeamus, cur nõ licebitquoq; illorũ morbosos affectus obseruare? Quin Medico Chirurgo licere interdum absq; Artis dedecore Bestijs mederi ostendit Eruditissimus Vir Carolus Patinus in sua elegãtissima Oratione in Archi-Lycęo Patauino Anno 1682. habita.

de Augm. Sci.l.4.c.2

XXI. Atq; hæc sunt quæ in morbida huius Anni Constitutione magna ex parte ipsemet obseruaui, & quæ ab ingenuis Professoribus, & fidis Amicis mihi communicata sunt, quæ quidem referre pro vt obuenerint, non magni negotij est, at illorum causas rimari, ac in medium proferre, quę Iatrosophorum, & Eruditorum hominum palato sapiant, hoc opus; audendum tamen pro viribus, ac

—— Tentanda Via est, qua me quoq; possim
Tollere humo. ——

l.3. Geor.

XXII. Cõmunes morbos, quos Populares, & Epidemicos appellant à Cõmunibus causis progigni extrà omnẽ Controuersiæ aleam est; Cõmunes autem causę sunt potissimũ Aer nobis circumfluus (aliundè tamen, siue ex superioribus, siue ex inferioribus infectus) Cõmunia Alimenta mali succi, & Aquę corruptæ. Ex his omnibus, sed promptiùs ab Aere, tãqnam è cõmunissimo Fõte, è quo nemo non potare cogitur, Morbos quosdam deriuari, qui multos eodẽ tempore afficiant, omnium pariter est consensus. Ad hanc verò nostram Ruralem Epidemiam excitandam in vnum conuenisse & Aerem vitiatum, & praua Alimenta ingesta, fas est arbitrari. Primum quidem locum Aeri à sua naturali temperie non solum secundum Anni tempore recedenti

denti, sed particulis humanæ naturæ incongruis ad satietatem pleno, concedendum putarim; secundum autem locum prauis Alimentis, & Aquis vitiatis. Quamuis autem de Miasmate Contagioso aliqua posset esse suspicio, dum vno in aliqua familia à Febre correpto, cæteri paulò post ex eadem Febre decumberent, id tamen potius in cōmunem Diathesim ad maturitatem eodem tempore euectam, non secùs ac cum Autunno fructus eodem tempore maturescunt, referendum duxerim, quam in effluuium aliquod cōtagiosū, quod è primo ęgrotāte expirās cęteros afficeret.

XXIII. Quanti autem referat ad bonam Valetudinem in Aere puro, & à fędis exhalationibus maximè remoto degere, nemo non nouit; nam sicuti Pisces fœliciùs degūt, ac esca salubrior sunt, si in aqua pura, ac sincera viuant, secùs verò si in aqua fœda, & corrupta, ità homines fœliciorem vitam, ac longæuiorem ducunt, si Aer sincerus sit, secùs autem si crassus, & nebulosus; Nec abs re vulgatum dictum illud, quod tales sint Corporis nostri humores, ac spiritus, qualis sit Aer; hinc ijs in locis vbi Aer tenuior est ac defæcatior, viuidiora, & acutiora ingenia florere solent, vbi verò crassior, hebetiora, ac stolidiora, quare Boeotij, & Batavi antiquitùs malè audiebant, vnde Horatius.

Boeotum in crasso iurares aere natum. l 1.Ep.1.

XXIV. Non vacat hic disquirere, quarè ad Vitam perennandam adeò necessarius sit Aeris vsus, quomodò in Vascula Pulmonum se insinuet, quid in massa sanguinea efficiat, dum illi permiscetur; circà id insudarunt Doctissimi Viri, ac vltimò Ettmullerus in elegantissima sua Dissertatione de Abstruso Respirationis negotio; solūmodò circà illa examinanda immorabor, quæ insignem Aeri mutationem

tationem inferre possunt, ac illum á sua naturali mediocritate deijcere. Certũ est enim, quod si Aer Respirationi idoneus esse debet, & consequenter ad vitalia munera, necesse est, vt quandam seruet mediocritatem, vt neque supra modum crassus sit, nec nimis tenuis, nam si tenuior sit, ac rarior quam par est, Respirationi inidoneus euadit, vt Machina Boyeliana satis euincit, ac testantur qui in editissimis Montibus difficiliorem experti sunt Respirationem, quàm in imis Vallibus, id annotante Thoma Cornelio; si verò crassior sit, & ad saturitatem Vaporibus, & exhalationibus oppletus, ad Respirationis munus obeundum minimè aptus est, immò suffocationis periculum infert, vt ex eadem Machina Pneumatica patet, & Metallorum fossores in fodinis sępenumero experiuntur, qua de causa Hippocrates *Somnum in frigore cooperto*, vt ipse ait, commendabat, nimirum, vt Vallesius, & Ballonius interpretantur, dormiendũ esse in amplo Cóclaui, sed corpore stragulis benè contecto, qua ratione facilior est anhelitus, nec à frigido Aere partes sentientes pungente interturbatur somnus.

De Cogn. Ae & Aq.

4. in 6. Epid. l. 2. Con. Med. 31.

XXV. Notabiles autem in Aere alterationes (nõ de ijs loquor, quæ secundum Naturæ leges, & varia Anni tempora ex necessitate fiunt, sed de intempestiuis) Venti potissimũ, & imbres copiosi efficiunt: Solares enim radij ob æqualẽ Solis ad nostrũ Verticem accessum Aerẽ semper æqualiter calefacerent, si is aliundè alterationem non susciperet. Haud secùs Terrę exhalationes, ex paludibus, & stagnis, seù nimis vliginoso solo eundem non raro contaminant. In nostro verò casù Aerem à copiosis imbribus, & lutulenta Constitutione vitiatum fuisse existimandum est, sicuti

etiam

etiam à Ventis Borealibus intempestiuum redditum, qui cum Verno tempore, ac per totam ferè Æstatem nunquã siluissent, Solarium radiorum vim hebetando, Vaporum à leni calore eleuatorum discussionem prohibuerint, & volatiles Spiritus, quos in suo ad nostrum Verticem accessù Sol quaquauersum diffundit, versùs Australem plagam retropulerint. Ex quo factum, vt ijs in locis, vbi statariæ fuerant Aquæ, Aer circà Veris principium tepescens, multos vapores, & tetras exhalationes in sinù suo exceperit; Aer verò sic pollutus, ac partibus volatilibus, quæ à Sole promanant, vlteriùs destitutus, dum intrà Corpora eorum qui his in locis degebant admitteretur, totius massæ sanguineæ crasim, & cæterorum fluidorum systasim naturalẽ perturbarit.

XXVI. Reor itaque à naturali suæ dulcedinis, & fluiditatis statù massam sanguineam desciuisse, & crassiorem consistentiam, quam par est, acquisiuisse; sicuti, & proportionem ablatam inter Bilem, & succum Pancreaticum, illa quidem lãguidiori, hoc fortiori reddito. E' Cœlo potissimũ Volatiles Spiritus in Terrã defluere, è Terra verò vt potè succis mineralibus referta continuò acidas particulas sursùm efferri, ingeniosum est Clarissimi Syluij excogitatum, sed rationibus, & experimentis confirmatum. Quarè cum in huius Anni pluuiosa, & frigida Constitutione Aer partiũ volatilium, & spirituosarum magna penuria laboraret, aliaque ex parte acidis particulis è terra lutulenta, ac veluti fermentata eleuatis maximè abundaret, mirum nõ est, si postmodũ intrà Vitæ hospitia exceptus talem diathesim induxerit, è qua tàm magna febrium propago emanarit. Acidam verò dyscrasiam potiùs, quã biliosam, & alchalinam Tra. 10.

linam

linam in vniuersum præualuisse, duo potissimum euincunt, primum, quòd hoc Anno in tàm ampla Febrium segete nullam Synochum, nullam Febrem ardentem obseruare contigerit, alterum, quòd huiusmodi Febres, vt plurimum, veluti superiùs annotauimus, potius famelicæ fuerint, quam siticulosæ.

Nec miretur quispiam, quòd Tertianæ febris naturam ex prædominio Acidę Minerę potius deducam, quam Alchalinæ, qualis cēsetur Biliosus humor; nàm ex quanam materia, quæso, in hac Constitutione tàm horrida, procellosa, ac media Aestate frigida, post vsum ciborū pituitosi succi, ex quanam materia, inquam, tanta bilis copia gigni debuit, quæ sufficeret ad procreandam tam numerosā Febrium sobolem, ac illam tandiù alendam? Nec desunt Professores celeberrimi, qui ab hoc non multum dissentiunt, inter quos Ettmullerus, qui pro causa proxima Tertianę febris intermittentis statuit fermentum salinoacidum, in legitimis quidem magis volatile, & actiuum, minus autem volatile, & subiecto viscido irretitū in nothis.

In Colleg. Consult. Cas. 19.

XXVII. Præter Aeris malam Constitutionem, tamquam huius Epidemici Affectus cōmunissimam causam, alię quoq; nec parui momenti in idem conspirarunt, scilicet vt humores ad acidam dyscrasiam disponerent; nimirùm praua alimenta ingesta, vt fructus horęi à rubigali lue viciati, nimia Piscium ingurgitatio, edulij genus nostris Agricolis insolens, in quorum stomacho cibis fortioribus assueto facilè putrescebat, hoc est facilè acescebat, cum nullo euidentiori signo putrescentia se prodat, quam per acorem; his addi possunt Puteales aquę ex nimia illuuione cœnosę, & semiputridę, ac denique Boreales Venti, qui Acidi nitrosi

trosi Promocondus appellãtur. Ex his itaq; Cõmunibus Causis, ceù Fontibus, harum febrium originem probabilius, quàm à quacumque alia deduxerim; neq; enim ad cœlestes influxus recurrendum, quasi Astra maligniori lumine Rusticanam gentem potiùs, quam Vrbanam, veluti innocentiorem aspicerent, cum pręter id, improbabile sit, quòd cœlestes influxus tàm arcto spatio potuerint circũscribi; sicuti neq; subterraneę exhalationes culpari poterant, cum Terręmotus nullus pręcesserit, neq; in hac nostra magna Planitie Cispadana, & Trãspadana extent Antra, & Terrę hiatus Charonei, è quibus perniciosa effluuia possent erũpere, & Aerem inquinare.

XXVIII. Quò d spectat ad Causam internã, quam Coniunctam appellant, hęc non nisi in crassam, & viscidam pituitam, cui acidum fermentum hæreret, referenda erat, vel stabulantem in stomacho, vt placet Ettmullero, vel ductus laterales Pancreatis obstruentem, vt statuit Syluius, quę materia in Venas transfusa, & partibus spirituosis sanguinis permixta febrilem efferuescentiam excitaret; vt vt enim cruoris massa effœta sit, & vapida, semper tamen aliquid oleosi, & sulphurei continet, quod ad flammulam vitalem alendam sufficiat. Focus itaq; febrilis hospitabatur extrà Vasa sãguinea, quemadmodũ in febribus omnibus periodicis, cum alioquin perdifficile sit Intermittentes febres ab ijs quę verè Continuę sunt distinguere, cuiusmodi Febres Ignis nomine Diuinus Pręceptor insignire consueuit, vt ex varijs historijs in libris Epidemiorum videre est. Nõ enim concipi potest, aiebat scientissimus Cartesius, quænam possit esse Circuitus causa, nisi materia quædam, quæ maturatione indigeat, antequam massę sanguineæ misceatur,

de feb. c. 17
Tra. 10.
P. 1. Ep. 52 & 88.

tur, quę per venas ad Cor delata potis est tot excitare turbas, & febrilē tempestatē ciere, quę non alio pacto sedetur, quàm eadem hostili materia sub forma sudoris per corporis ambitum discussa, vel per Vrinarias vias ablegata.

XXIX. Rarum quidem esse, quòd Tertianæ febres Epidemicę ex Aeris vitio obseruētur, ait Doctissimus Ettmullerus, (De febr. c. 17.) ac reuera Febres, quæ alicuius praui Seminij in Aere latētis soboles sunt, nullum certum ordinem seruare solent; multòq; rariùs est, quòd sint de genere Intermittentium: hoc Anno tamen huiusmodi febriū genus in hisce Regionibus populariter grassatum fuisse, tàm Ruri, quàm in Oppidis (quamuis posteà ob diuturnitatem in continuas, & lentas migrarent) sat perspectū est. Haud absimilem Constitutionem, quæ in Anglia Anno 1658. ac magis per Rura, & Pagos, quàm per Oppida, & Vrbes desęuijt, Doctissimus Vuillis in suo Tractatu de Febribus describit; suæ tamen Febrilis Epidemiæ originem, & causam procatarcticam non Aeris vitium Vir ille Peritissimus refert, sed potiùs in prægressam Constitutionem nimis æstuosam, & illi Climati insolentē; Febrem Tertianā intermittentem Epidemiā obseruauit quoq; Celeberrimus Bartholinus Hafniæ, Anno 1652. (Cent. 2. Hist. Ana. H. 56.) sed & ipse illius causam calidissimę, & siccissimę Aestati, pręter morem, & consuetudinem illius Cœli adscribit; hanc verò nostram Ruralem Epidemiam lubet referre in Constitutionem pręhumidam, ac frigidam, huic Cœlo insolitam, ac simul in Aerem ob cœnosam colluuiem vitiatum. Si enim huius Epidemici Affectus causa esset ex totius Anni intempestiua Constitutione, quæ frigida, & procellosa toti penè Italiæ cōmunis fuit, non satis constat, quare hic popularis morbus, in humilioribus tantum locis,

ac vbi

ac vbi stagnarint aquæ, sedem fixerit, & non ampliora spatia occuparit; cum tamen Incolæ cæterarum regionum, quę ab huiusmodi atmosphœra remotiores erant, (vt totus tractus suprà Viam Aemiliam versus Colles) nunquam aliàs à Febribus magis securos se vixisse meminerint.

XXX. Qua de causa porrò, à Cōstitutionibus tantæ siccitatis, quales, vt dixi, ad plures Annos experti fuimus, ad Constitutionem imbrium adeò feracem talis factus fuerit trāsitus, certè hic mihi *hæret aqua*, vt dici solet, & ad hanc Veritatem eruendam *Delio natatore* opus esset. Nullus profectò Astrologorum, qui ex imaginarijs Astrorum configurationibus futuros rerum euentus prædici posse existimant, tàm magnam illuuionem prędixit, neque postquam facta est, rationem vllam attulit, cur ità fieri deberet. Sint vtique Astrorum in hęc inferiora Influxus, quos velle negare magnæ dementiæ esset, at modus quo agant, id omninò indeprehensibile est. Rectè quidem Ptolomæus in libro qui *Aliarba* inscribitur, Stellarū effectus incertos esse, & varios pronunciauit, quoniam incertum est qua ratione materia subiecta influxum recipiat. Obseruandas quidem magnas Temporum mutationes, Æquinoctia scilicet, & Solstitia, vt in illis, *neque medicamenta exhibeamus*, *neque vramus*, *neque secemus* pluribus in locis monuit Hipp. sicuti etiam considerandos exortus Canis, Arcturi, & Pleiadum occasum, nam vt idem ait, *morbi his maximè diebus iudicantur*, *alij perimunt*, *aut in speciem aliam transmutantur*; quare verò tàm magnæ alterationes, tum in magno, tum in paruo Mundo dictis temporibus fiant, scrutari velle, id esset merè diuinare. Satis sit igitur quoad rē nostram, quòd hoc Anno tam magna, & insolita aquarum

Ext. āg. l. 1. Ep. 35.

De Ae. Aq. & lo. n. 3. 1. in 6. Ep. 3. De Dias n. 2.

inundatio morbosam hanc Constitutionem inuexerit, contrario prorsus modo, quo in Ægypto votiua Nili inundatio, miraculi ad instar, solet pestem abigere, quamuis Alpinus mutationem illam Aeris in salubriorem statum ad Nili incrementum subsequentem in Etesias videatur potiùs referre, quę tunc temporis, Sole signum Cancri subeunte, & septentrionali plaga fumigante, flare incipiant, & Campsinos Ventos pestis Vectores repellant. Quęcunque ea causa sit ob quam Nilus, Ægypti Pincerna, salubritatem inuehat, certum est tamen, ad illius incrementũ Morbos populariter grassantes decrescere, & in magna illa inundatione demergi; adeò verum est illud Celsi; *Differre pro natura locorum genera Medicinæ, & aliud opus esse Romæ, alitud in Ægypto, aliud in Gallia.* Annus iam agitur centesimus, ex quo haud absimilis inundatio Cispadanam, & Transpadanam Regionem occupauit, vndè posteà subsecuta est summa Annonæ caritas, tritico in lolium conuerso, vt refert Paulus Crassus Corrigiensis in doctissimo suo libello de Lolio; Inchoarunt autem tunc temporis circà Maij principium pluuiæ, quę posteà per totam Aestatem obstinatissimè perdurarunt. Obseruantur itaque per interualla quędam eædem Temporũ Constitutiones recurrere, siuè in Astrorum vim nobis ignotam id referamus, siue in iustam Dei vindictam, qui sicut olim Vniuersali Diluuio totum Orbem punijt, ità particularibus eluuionibus quasdam particulares Regiones aliquando plectat.

de Med. Aeg. l.1.c.18.

in Proe.

XXXI. Rubigalem luem non exiguam operam ad Morbosam hanc Constitutionem contulisse superiùs dixi; at ne id gratis, ac veluti Dictatoriè pronunciasse videar, libeat

in dis-

in disquirenda, & examinanda Rubiginis natura paululum immorari. De Rubigine multa quidem Veteres scripsere, at de illa secundùm suę Philosophię Systemata ratiocinati sunt; In sacris quoque Codicibus Rubiginis fit mentio, *Amos. Ca. 4.* cum aliquando hac, veluti irę suę ministra, Deus populo suo fruges, & fructus omnes ademerit, vt illum ad bonam *de Nat. Stirp. l. 2. c. 151.* frugem perduceret, nonnulli verò ex Recentioribus, de *de Occult. Nat. mir. l. 3. c. 3.* hac peste aliquid scripsere, vt Ruuellius, Leuinius Lemnius, Ludouicus Viues, Langius, sed ea quæ à veteribus *l. 4. c. 21. in Com. de Ciu. Dei.* scripta fuerant recoxere. Vegetabilem itaq; Familiam suis Morbis laborare, ijsq; diuersi generis, multosq; gra- *l. 2. Ep. 30.* uissimos Auctores de ijs scripsisse, vt Varronem, Plinium, Columellam, aliosq; iam satis perspectum est. Rubiginē verò, frugum omnium, & fructuum cōmunem morbum, vt illam Theophrastus appellat, adeò exhorruerunt antiqui, *l. 7. de H. Pl. c. 10.* vt ad auertendam hanc pestem sibi Deum finxerint, quem Robigum, teste Varrone, appellabant, vnde Rubigalia festa emanarūt, quę à Numa Pompilio Regni sui Anno XI, *de re Rus. cap. p.* referente Plinio, instituta sunt, & ad 7. Cal. Maij celebrabantur. Mactabant autem lactentem Catulum in huiusmo- *l. 18. H. N. c. 29.* di sacrificio, vndè Columella. *De Cult. H.*

Hinc mala Rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis Catuli placatur, & extis,

Litabant autem lactentem Catulum, eò quòd, à Rubigali Numine, mediante maligno Canis Syderis influxu, putarent hanc labem in terras immitti; quare cęca superstitione, ac non nisi habita ratione nominis, id agebatur sarificium, vt ingenuè Ouidius. *4. Fast.*

Pro Cane Sydereo Canis hic imponitur Aræ,
Et quare id fiat, nil nisi nomen habet.

XXXII. Rubigalia itaq; sacra, sicut & Floralia, vt cuncta benè deflorescerent, instituta sunt, ac celebrari solita, sub finem Aprilis, propterea, quod huiusmodi tempore à Rubigine frugibus, & fructibus valdè metuerent, occidente tunc temporis Cane, Sydere per se vehementissimo, qui Occasus ex Plinij obseruatione, tunc in 4. Cal. Maij inci- l.18.H.N. c.29. debat. Obseruabant autem Veteres multa attentione Canis Occasum, vbi nos vix Ortum, qui persępè credimus eodem tempore vbique inchoare dies Caniculares, veluti non rarò doctos alioquin, & celebres Professores, ità quidem, sed turpiter sentientes, audire contigit, cum tamen iuxtà diuersam latitudinem, quam varię regiones habent, varij ac diuersi sint Astrorum Ortus, & Occasus, quod nō 3.in 1.Epid ignotum Galeno, qui tradidit, eodem quidem tempore omnibus in plagis fieri tum Aequinoctia, tum Solstitia, Astrorum vero Ortus, & Occasus cōmunes esse ijs solum qui sub eodem vertice habitant.

XXXIII. Hanc pestem Græci Ερυσίβην Latini Rubiginis nomine appellauere, siue à rodendo, vt Varroni placet, seu quod rubro colore fruges inficiat; Vredinem quoq; seu l.18.H.N. c.28. Carbuncularem morbum vocauit Plinius, quod fruges exurat, veluti hoc Anno contigit, cum fruges, & plantę omnes carbuncularent, vt Pliniano vocabulo vtamur. Hos equidem Rubiginis noxios effectus obseruare, & contemplari licuit; at quęnam sit huius pestis natura, & indoles, non tàm facilè est decernere. Sapere ignis naturam, seu acrimoniam lixiuialem, & Alchalinam ex Sale acri, & volatili, procliue quidem esset asserere; at multa obstant, ne in hanc sententiam eam. Gigni Rubiginem ex Rore, sed vitiato, serenis noctibus, vel in plenilunio, vel inter

lunio

Iunio, quibus temporibus Luna frigidius lumen ad nos reflectit (cum in Plenilunio, Aestiuo tempore à nostro vertice multùm absit, in Interlunio verò totum lumen, quod à Sole recipit eidem regerat) antiquorum fuit opinio; cui recentiorum quoq; non pauci subscripsere, inter quos Ludouicus Viues in doctissimis suis Commentarijs in librum D. Augustini de Ciuitate Dei, vbi scripsit, *Rubiginem esse Rorem putrefactum, fruges tenues corrumpentem, & friantem*. Generari vtique Rubiginem ex Rore, serenis noctibus, (cum Ros non decidat nisi sereno Cœlo) & silente Luna, veritati valdè congruum videtur, nam re vera sub initium Iunij propè Interlunium, signa Rubiginis obseruari cœpta in frugibus, & plantarum folijs, quę paruis maculis nigricantibus distincta, puncticulari morbo laborare videbantur; argumentum euidens huiusmodi stygmata à Roris guttulis, vbi diù hæserant, fuisse inusta. l.4.c.8.

In Rore (quem Lunę, & Aeris filium Alcmon dixit, & à raritate ita appellatum Isidorus tradidit, eò quòd non sit crassus vt pluuia) multum liquoris volatilis salini, ratione cuius abstergit, & aluum soluit, omnes docent Chimici, qui pro egregio menstruo ipsum commendant ad extrahẽdas omnium Vegetabilium Tincturas; ex eodem quoq; tradunt elici spiritum qui ad metalla dissoluenda efficax sit, quo spiritu vtebatur Cnofellius ad parandam Coralliorum Tincturam, ignita Corallia in Roris spiritũ proijciendo. Vim huius Salis sentiunt, qui manibus rorem tractant, aut nudis pedibus per campos, & prata rorulenta incedunt; nam manus, & pedes scabrę fiunt, idq; ob salinas, & nitrosas particulas, quę cutim arrodunt. Vi quoq; pollere graciliora reddendi corpora tradit Plutarchus, ac

Fung. ino Ethy. Tri.

ex Cramero Diss.5.c.2

Qua. Nat.

propterea Mulieres habitiores illius vsu nimiam polysarciam emendare. Sale saccharino pariter diuitem esse Rorē vt multis morbis opituletur per analysim, & ignis examen se deprehendisse testatur Helmontius. Multa de Roris viribus scripsit in doctissimis suis Animaduersionibus Excellentissimus D. Ioseph Lanzonus, Medicus Ferrariensis, cui nō parū debeo, quòd ea quæ in hac Constitutione ipse obseruauit, mihi per literas benignè cōmunicarit.

de Imag. form. An. 148.

XXXV. Hę sunt natiuę dotes matutini Roris, ac pręsertim Maialis, in salubri tamen Constitutione, ac solo minimè vliginoso, nec palustri; at si ex malis temporum Constitutionibus, & noxijs afflatibus, seu prauis e Terra exhalationibus Ros vitietur, in Rubiginem degenerat, malum, quo nullum noxius est, & cui, vt ait Plinius, *non comparantur grandinis, neque procellæ, quæ nunquam Annonæ intulere caritatem*. Gigni Rubiginem itaq; ex Rore existimo, dum multa nitrosa, & acida corpuscula e solo elata, & per aerē vndequaq; dispersa, salinis particulis, quibus naturaliter Ros abundat, sociantur, quę simul in magno Aeris Receptaculo fermentata, & exaltata, modo nobis imperceptibili, in liquorem cocant, qui postea sub forma Roris deciduus & plantis inhęrens, easdem maculis diuersi coloris sugillet, vti apud nos factum his duobus Annis, cum in priori, Plantę omnes, & fructus, rubris veluti peticulis, hoc Anno verò nigris laborare viderentur. Prępollere itaq; in Rubigine acrimoniam acidam, & corrosiuam, haud absimilem Aquis stygijs, & Spiritibus Nitri, & Vitrioli, lōgè verisimiliùs, quā Alchalinam ex sale Acri, & caustico, quando nulla causa animo fingi possit, quę in tam remissis caloribus huius Constitutionis vstionem, & acredinem accersere potuerit.

l. 18. H. N. c. 28.

XXXVI. Neq;

XXXVI. Neque huic meę opinioni quicquam refragari S. Scripturę auctoritaté crediderim, dum apud Amos Prophetam fit mentio Rubiginis his verbis. *Percussi vos in Vento vrente, & in Aerugine, multitudinem fructuum vestrorum, & Vinearum vestrarum, Oliueta vestra, & ficeta comedit Eruca.* c. 4.
cum non magis Austrini flatus sua caliditate, quàm.

——Boreæ penetrabile frigus adurat. l. 1. Georg.

XXXVII. Displicet quidem, quòd eo tempore quo sæuijt Rubigalis lues, aliquo experimento non pertentarim, vt certiùs illius naturam explorarem; siquidem nimis serò animum subijt cogitatio de hac Rurali Epidemia, & Rubigali peste describenda. Non destiti tamen, quin postmodùm varijs experimentis peruestigarim, num ea quæ mente excogitaram Veritati congruerent; expertus itaque sum varijs liquoribus modò acidis, modò alcalicis, & lixiuialibus, plantarum folia, flores, & fructus ad pergendo, attentè obseruans, quis inde color emergeret: folia itaque recentia Fabarum, quæ apud nos circà finem Octobris seri solent, Spiritu Vitrioli irroraui, & non multò post flauentes maculæ, vbi guttulæ liquoris hæserant, apparuere; placuit autem magis in Fabis experiri, tùm quia in hoc leguminis genere vim suã magis exercuit Rubigo, tùm quia Theophrastus testatur, *Fabam inter legumina magis aeruginem sentire.* Fabarum itidem folia liquore alchalico, & vrinoso, ac lixiuio acerrimo adspersi, neque notam yllam alicuius coloris inuri deprehendi. In alijs quoque Plantis, ac varijs Oleribus, vt folijs Lactucæ, Brassicæ idem pertentaui, & ab acidis Spiritibus seu Vitrioli, seu Nitri, flauas maculas prodire, nunquam tamen nigras, obseruare contigit. Rubiginis itaque Naturam in Acida potiùs

l. 4. de Cau. Plan. c. 18.

acrimonia, quam Alchalica lubet statuere. Congruunt autem huic meę opinioni ea quæ in strage Animalium euenere; nàm, præter malam Aeris diathesim Brutis quoque noxiam, ob pascua rubiginosa Sanguine acidiori reddito, ac in motu suo prępedito, vel subitę mortes integros greges Pecorum sustulere, vel obortę sunt Variolę, quas ex sanguinis stagnatione fieri, dum in orbem agitur, cõmunis est recentiorum Opinio. Tubercula autem illa quę in capite, collo, & cruribus pecudum visebantur, reuera Variolas fuisse, licet profectò asserere, quandò nec figura, nec colore, nec liquore in illis contento, nec magnitudine, nec modo quo soluebantur, post suppurationem nigra crusta superstite, quicquam à Puerorum Variolis discrepabant. Nihilò seciùs eadem pascua infecta cęteris Animalibus cladem intulere. Sic Apes haud amplius ex florum Calycibus nectareum laticem, sed acidum stagma delibantes, partim extinctę sunt, vel aliò suas Colonias transtulerunt. Pariter neque mirùm, quod hoc Anno Cicadę vt plurimum taciturnę fuerint, cum, præter remissum Aestatis calorem, qui illas ad cantum nequaquã cieret, vel nutritium Rorem mitę non fuerint, (si tamen verum, quòd Rore pascantur,) vel quòd maiori ex parte perierint. A' Cicadarum obmutescẽtia malas Temporũ Constitutiones prænũciari, scripsit Doctissimus Mercurialis, qui Anno 1577. obseruauit in Agro Patauino, aut nullas, aut rarissimas Cicadas cecinisse, vndè posteà grauis subsecuta est Epidemia. Cicadas autem re ipsa Rore nutriri fabulosum nõ esse reor, etenim non in Arboribus pernoctare, sed super solum ipsum, & in aprico loco ad Rorem faciliùs excipiendum, manè autem ad Solis ortum super Arbores euolare ex

de Post. c. 6

Agricola

Agricola quodã didici, à quo cum sciscitatus essem, quare in Villa quadam, quæ Roboretum dicitur, penes Gabellum flumen, tanta sit Aestate Cicadarum copia, vt illic huiusmodi Insecti genus suum habere videatur Emporium, id fieri dixit ille, quia solum illud arenosum sit, in quo faciliùs quam in solo argilloso parua foramina efficiant, in quibus deponant Oua pro fœtura in secuturam Aestatem.

XXXVIII. Hæc omnia itaque Rubiginis naturam satis in propatulo statuere videntur, luem meherclè, & Animalibus, & Plantis valdè perniciosam. Quarè autem Solæ Nuces Rubiginis noxam non senserint, id fortasse in causa fuit, vel quòd huiusmodi fructus gemino operimento sit munitus, vel quòd Corticalis substãtia multo Sale Volatili abundet, qui diuersam indolem ab Acido possidet. Succum è viridi cortice Nucis Iuglandis, tamquam remediũ à se repertum, & magnæ virtutis ad faucium phlegmonas tollendas, multis laudibus extollit Galenus; putabat autem ille, talem effectum præstare hunc succum, eò quòd vi adstrictoria polleret, & simul tenuium esset partium, ex tinctura pene ineluibili, qua manus tractantis inficit, partium tenuitatem deducens, vim autem adstringendi à salubri effectu, quem obseruabat, dum inflammationi mederetur; pro rato enim, ac veluti lege habebatur, quòd in principio Phlegmonis vtendum esset repellentibus, & adstringentibus, ne pars ob laxitatem fluentem humorem tàm facilè reciperet, quod etiamnum apud non paucos Professores frequenti in vsu est, quod num rectè, an perperam fiat, non est huius loci disquirere. Huius succi efficaciam ad inflãmationes sanãdas agnoscunt quoq; Recentiores, vim autem adstrictoriam prorsùs negãt, immò vim 6. de Com. Med. 2. l. c. 1.

dissoluentem ipsi adscribunt, inter quos Leonardus è Capua, qui Corticem Nucum viridiū multo Sale volatili diuitem esse ait, & qui potis sit grumos Saguinis dissoluere, & illus aceto[illegible]tatem emendare, quo pacto non sanguinis fluxum in partem adstringēdo prohibet, sed sanguinis refluxum per venas ad Cor reserando promouet. Sicuti autē priscis ignoscendum, si ob ignoratum sanguinis circularē motum, non aptas interdum naturalium effectuum ætiologias afferebant, ita nostro huic sæculo gratulandum, de quo verius pronunciare libeat id quod de suo æuo scripsit Plinius, scilicet *Non minus ingeniosam fuisse antiquitùs obseruationem, quam nunc rationem.* Ex Nucum viridi Cortice parari Decoctum in Anglia expertæ virtutis ad luem Gallicā perdomandam, quam Recentiores omnes in Acidi prædominio statuūt, nuper accepi à Cl. D. Nathan Lacy Medico Anglo, & insigni Anatomico. Cum itaq; Nucum putamen multo Sale volatili abundet, mirum non est, si Rubigini obstiterit, & inclusum nucleum à cōmuni lue præseruarit. Atq; hæc de Rubiginis natura, & indole.

Serm. 5.

l. 18 H. N. c. 29.

XXXIX. Modò superest, vt Symptomatum, & quarundam obseruationū perquirātur causæ. Adnotatum, vespertinis horis has Febres exacerbari consueuisse, vnà cum Virium nocturna prostratione, vt ægri morituri viderentur, manè verò oriente Sole, veluti rediuiuos tantum virium habuisse, vt è lectulis exurgentes deambularent. *Quale est vesperi exacerbari, tale ipsius morbi, & cuiuscumq; constitutionis ad se multū*, aiebat Hipp. Vespertinæ itaq; exacerbationes morbi naturam superiùs descriptam, & causas morbificas satis indicabant. Virium autem deiectionem noctu factam, & matutinā earum veluti redintegrationem in Solis recessum,

6. in 1. Ep.

& accessum

& accessum, & acidæ Dyscrasiæ prædominium referendam putarim; Sole namq; occubente, & volatiles spiritus per Aerem dispersos secum trahente, Spiritus Vitales Sanguinis ab Acido coagulante figebantur, vndè Facultatum omniũ torpor, qui porrò ab ijsdem Solaribus radijs matutinis discutiebatur, non secùs, ac quando à brumali frigore fluentium aquarum cursus noctù intercipitur, qui postea à Sole nouo lumine Terras lustrante, restituitur. In hac rerum Vniuersitate nihil esse vtilius Sale, & Sole scripsit Plinius; l. 31. H. N. c. 9.
sic Celsus Leucophlegmatia laborantes Soli subijci oportere aiebat, vtendumq; frictione manibus aqua madefactis, l. 3. c. 21.
cui sal, & nitrum, & olei paulum esset adiectum. Mirum itaq; non erat si in casu nostro à blando Solis calore liquato veluti pituitæ gelu, Cruor solitum cursum per sua Vasa repeteret, & cõsopitæ Facultates ad consueta munia exercenda reuocarentur.

XXXX. Prę cęteris notatũ dignis obseruauimus inexpugnabilem harum febriũ contumaciam, vt non solum omnem Medicorum industriam eluderent (cum neq; Venæ sectionibus, neq; Purgationibus, neq; Cardiacis quicquam auscultarent) sed vsu remediorũ magis exasperarentur, quod factum existimo ob malam Aeris diathesim, quæ Morbum aleret; quare licet etiã opportuna remedia quandoq; adhiberentur, nihil remittebat morbus, immò sæuiebat magis, ac satius profectò fuisset in multis hanc Camarinam non mouere; tanti est Oraculum illud Hippocratis, quod initio huius Dissertationis attuli, nempè quod *Hominis Natura interdum Vnitæ si potestatem non superat*; quæ Hippocratis verba si Medentes attentè perpenderent, tot Medicamentis ægros non fatigarent, in Epidemijs præsertim Affectibus,

quorum vera Curatio non innotescit, nisi cum Busta plena fuerint.

XXXXI. Venę sectio profectò in his Febribus nõ fuit saluberrimũ remediũ, nec quẽquam noui, de quo dici potuerit cũ

9. Meth. c. 4. Galeno, quod illius Febris sanguinis missione iugulata fuerit, quin vbi pluries celebrata est phlebotomia, magis attritæ sunt Vires, & Febres magis protractæ ęgros vel ad Mortẽ, vel ad Cachexiam deduxere. Cur autem in his Febribus tam improsperè cesserit Sanguinis detractio, obuium est arbitrari, Massam sanguineã sale volatili, & particulis Spirituosis ob malam Aeris diathesim, & Dietę errores effœtã, per Venę sectionem pauperiorem redditam, vnde maior Acidi prepollentia, & Bilis depressio consequeretur, Febrisq; exinde protractior fieret. Venæ sectionem Febribus intermittentibus non esse per se aptum remedium, cum de foco febrili, qui extra Vasa sanguiflua larem habet, nihil detrahat, comune est recentiorum Assertum, sed solũmodo per accidens conuenire aiunt, quatenus obuiam iri possit multis symptomatibus, ac periculis, quæ in Corpore presertim plethorico nimiã efferuescentiam subsequi possent, scilicet inflammationes, & Vasorum disruptiones, qualis fuit casus à Ballonio memoratus, de quodam nobili

l. 2 Epid. in Cõst. Aest. 1579. Viro, cui Tertiana Febre laboranti ob neglectam sanguinis detractionẽ ruptę sunt Venę in quarto paroxismo, & tanta foras sanguinis excretio est consecuta, vt eo ipso die illi obeundum fuerit. In hac verò nostra Rurali Epidemia sanguinis efferuescentia non adeò magna fuit, vt de eiusmodi periculo metuendum esset, immò potius lenta, ex Acidi prędominio, & propter bilem eneruatã, quæ in confluxu cum succo pãcreatico, & cũ lympha minus efferuescere, et prop-

terea

tereà V. S. non adeò proficuum fuit remedium, vt in prægressis præcedentium Annorum Constitutionibus, quas valdè siccas, & æstuosas esse diximus, quarè cum in iis valdè turgeret bilis, & sanguis facilè exardesceret, mirum non erat si tunc adeò conferret V. S. & à periculis præcaueret, quæ nimiam sanguinis efferuescentiam, & rarefactionem comitantur; assueti autem Professores Venam facilè tundere vbi constaret esse febrem, ac nullum alium scopum sibi præfigentes, quam solam caloris febrilis attemperationem, in hac Constitutione à ceteris toto Cœlo diuersa, reperita Venæ sectione vtentes, ęgros persępè in extremam perniciem præcipitarunt. Nollem equidem quòd quis me inter hæmophobos recenseat, sed neq; inter hæmatochitas numerari velim. Est vbi liberaliter sanguinem demamus, est vbi parcè, est vbi nihil, licet sit eadem affectus species. In Stymargi famula vsque ad animi defectum sanguinem detraxit Hipp. licet frigido Affectu laboraret, rationem autē addidit, *Oportet enim*, inquit ille, *deuenire ad Occasionem, & Occasionis initium*. Causa morbi nimirum est attendenda, ex qua potissimæ desumuntur indicationes, *Similitudines parere errores etiam bonis Medicis, contrarium autem facere Causā*, monitum est eiusdem Hippocratis, nam re vera cognita causa, nō tàm facilè à recto tramite, & legitima curatione deflectitur. 4. in 2. Ep. 8. in 6. Ep.

XXXXII. Quærit idem Ballonius, Practicus olim celeberrimus Parisiensis, cur phlebotomia febres quasdam miraculi ad instar tollat, alias potiùs exasperet; paucis quidem respondet, at illius verba ponderanda sunt, non numeranda. *Febres*, ait ille, *aliæ sunt Venosæ, aliæ Gastricæ, idest quædam phlogosim sequuntur potiùs Venosi generis, quam vitium humo-* l. 2. Epid. Consi. æst. An. 1573

rum in præcordijs contentorum; quæ Venosi sunt generis hæ primo quoque tempore per phlebotomiam cessant, quæ alius sunt generis non facilè phlebotomia soluuntur, contrà potius cathartico egent. Tales erãt Tertianæ istæ intermittentes huius nostræ Constitutionis, erant enim potiùs Gastricæ, quàm Venosæ, ac propterea ad Venæ sectionem magis exacerbabantur, & contumaciores fiebant, magis autem prosperè cesserunt purgationes, & Vomitiones vsu Emeticorum, quibus non rarò penitus auulsus est febrilis fomes. Claudam hunc locum digna animaduersione eiusdem Ballonij in eos, qui vt nil non agant, ex quacũque re occasionem captant mittendi sanguinis. *Nam si induxerint in animum, (inquit ille) Venam reserare, & id cunctanter faciunt, si guttula sanguinis è nare fluat, tunc quasi trophæum reportantes, clamant oblatam legitimæ phlebotomiæ occasionem; si luculenta sit hæmorrhagia, audacius secant, quia naturam copia grauari aiũt, si infrà modũ sanguis fluat, compensandũ istum defectũ apertione Venæ contendunt.*

l.2.Cõs.Me. Hist.4. in Com.

XXXXIII. Non minùs disquisitione dignum est cur in hac Constitutione tàm sępè contigerit, quòd Tertiana simplex in duplicem migrauerit ea ipsa die, qua secta est Vena. Id olim obseruarũt Amarus Lusitanus, & B. Castellus, nec quemquam scio, qui pręter hos huiusmodi phęnomeni, quod aliquando in praxi obseruatur, mentionem habeat: refert autem Amatus cuidam Iuueni 25. Annorũ Tertiana febre laboranti, cum Venam die intermissionis secuisset, vesperi febrem ex simplici factam fuisse duplicem, huiusce rei rationem reddit his verbis. *Nec enim credere est, ob sanguinis extractionem ex simplici duplicem factam fuisse, quum dubio procul nisi sanguis extractus esset, in Tertianã continuã futurus erat morbus*; huiusmodi excusationis genus plerique Medicorũ

Cent.1.Cu. 21.

nostris

noſtris etiam temporibus in promptu habent, quotieſcũq; ex aliquo malè adminiſtrato remedio peiùs Aeger ſe habeat, ſtatim enim obtrudunt, quòd multo deteriùs ſe haberet, niſi tali remedio vſus fuiſſet; meliorem itaq; Aetiologiam, & æuo noſtro accõmodam perquiramus; puto ergo in illo casu (ſicuti & in noſtra Conſtitutione) culpandam potius Venæ ſectionem, quam Febrem, quæ ex ſui natura procliuis eſſet vt in Tertianam continuam migraret. Refert Amatus Iuuenem illum vigente Autumno ægrotaſſe, ſanguinem in prima peluicula exceptum atrum fuiſſe, in ſecunda rubicundum ſine vlla aquoſitate: rationi congruũ eſt igitur in illo Iuuene ob pregreſſos Aeſtatis calores, partes magis ſpirituoſas, & volatiles ſanguinis fuiſſe abſumptas, ac poſteà maſſam ſanguineam Autumni tempore in acidam dyſcraſiam degeneraſſe, eo prorſus modo, quo Vina poſtquam per æſtiuos calores ebullierint, Autumno facilè aceſcunt, vt ex atro ſanguine 1ª peluiculæ patebat, nàm sãguis 2ª rubicundior erat, quia arterioſus: ſecta itaq; Vena, & Syſtaſi cruoris magis debilitata, ac depauperata, mirum non fuit ſi Acidum præualens, ac veluti ſine Aduerſario licentiùs inſultaret, ex quo Tertiana ſimplex in duplicem tranſierit. Conualuit autem Iuuenis ille poſt bonã purgationẽ ex pharmaco, nam Febris illa fortaſsè fuit potius *Gaſtrica, quam Venoſa*. In hac verò Conſtitutione nõ ab exhauſtu ſpirituũ ob nimium æſtum maſſam ſanguineã acorem contraxiſſe arbitror, ſed potiùs ob frigidam Anni Conſtitutionem, ac Diætæ errores, obruta Bile, & concẽtratis partibus cruoris magis ſpirituoſis, Acidum Stomachi fermentum, & ſuccum Pancreaticum magis viguiſſe, & poſt celebratam phlebotomiam vim maiorem acquiſiuiſſe,

vnde

Vnde Febris simplicis in duplicem Tertianam fieret conuersio.

XXXXIV. Culpanda itaque potius in his casibus est Venæ sectio tamquàm non aptum remedium, quàm quicquam aliud, quod idem sensisse existimo B. Castellum (si rectè memini, & in Aduersarijs meis benè adnotaui) in aureo suo libello de Abusu Venæ sectionis, quem libellum mihi olim Romæ ostendit D. Antonius Maria Rubeus, Præceptor meus, Vir Doctissimus, & immensæ Eruditionis, aderatq; Excellentissimus D. Hieronymus Brasauola, nunc Romæ Professor celeberrimus, & mihi coniunctissimus, cum tunc in Vrbe ageretur, quarè interdum contingat, quòd Tertianæ sinplices, sanguine die intermissionis detracto, duplices euadant. Opponet, scio, aliquis harum Febrium propensionem vt in duplices transirent, cum spontè, vt superius dictum, sub initium Aestatis Tertianæ omnes simplices duplices factæ fuerint; at regerā ego, nullas ferè duplices Tertianas toto Veris tempore visas esse, tùm Ruri, tum in hac Vrbe, nisi eas quas Venæ sectio geminarit; quarè non video, quomodo ab hoc crimine Phlebotomia tamquàm innocens possit absolui.

XXXXV. Eādem ob causam, nihilò seciùs quam Venæ sectio, noxius fuit in hac Constitutione Aquæ vsus; etenim in frigida, & humida tempestate, Bile valdè refracta, & Acido exuberante, quid opis expectandum erat in his Febribus ab aquæ potù? non nisi meherclè, vt Aqualiculo infracto, & distento, Cacochylia cumularetur, sanguis pigriori lapsu per sua Vasa flueret, ac tandem Cachexiæ, & Hydropes succederent. Noui Iuuenem in hac Ciuitate, qui in Hydropem ascitem incidit, cum illi Tertiana Febre la-

boranti suasisset Medicus, vt biberet quantum vellet, immò interdum coegisset. Succurrit mihi in hanc rem Terē- in Andr. Act. 3. Sc. 2
tianum illud, vbi Medicus in Scenam inducitur.

Quod iussi ei date bibere, & quantum imperaui date,
Mox huc reuertar.

Multòque magis noxius fuit hoc Anno aquæ vsus, ac Ruri præsertim, quòd ob pluuiarū assiduitatem, aquæ cœnosæ, & graueolentes essent; in hac verò Vrbe non adeo grauē noxam intulit aquæ vsus; hæc enim Ciuitas purissimos habet Fontes, & admirandæ originis, quorum Fontium historiam breui editurū me spero. Inualuit autem apud Nostrates Opinio, quòd Venæ sectioni, & Aquæ potui, tamquàm duabus solidissimis Columnis, totá curandarum Febrium Moles innitatur. At nùm id rectè? Profectò in hac Constitutione neutrum ex vsu fuit. Haud sum nescius scripsisse Hippocratem, *Aquam non præstare bonum* 4. de Morb. n. 28.
alimentum ignis; at nomine ignis intellexit Hippocrates Febres continuas, & essentialiter tales, non verò intermittentes, summatim *Venosas, non Gastricas.* At forsan aliquādò si otium suppetet, de Aquæ abusu in Febribus aliquid conscribam.

XXXXVI. Verùm quali potu, inquiet aliquis, vtendū erat in his Febribus? Ego certè Vini vsum rarò, quòd sciam, interdixi, immò suasi, vt modico Vino vterentur, eoq; non olygophoro, sed mediocriter generoso, multosq; ab Orci faucibus hoc solum Cardiacum eripuit; Bilis enim erat potiùs acuenda, quam sufflaminanda, & partes sanguinis spirituosæ in motum ciendæ, quod prestare poterat Vini vsus, & ea remedia quorum vis in Alchali volatili sita est, quod solo naturæ ductu in agro Mantuano fecere Agricolæ, qui

suis

suis febricitatibus Allia, & Cœpas cum salubri euentu prębuere. Morbos quosdam Cronicos, prauis edulijs (sed quæ verè in censu Medicamentorum, casu potius, quàm arte repertorum reponi debeant) aliquandò sanari compertum est; sic diuturnas Quartanas Allij vsu cum multo meraco sanatas obseruarunt Antonius Beniuenius, & Amatus Lusitanus. Vino autem generoso, potiùs quam tenui, vtendum duxi, nihil metuens à febrili efferuescentia; in hoc enim sæpiùs peccatur, quod rem agi sine periculo creditur, si Vinum tenue in diuturnis Febribus, & chronicis morbis permittatur; at huiusmodi Vina vt plurimum acidiuscula sunt, & acorem sanguinis exaltando, morbi causam deteriorem efficiũt; quem errorem notauit olim Crato, qui in Podagra sicuti Vinum meracum, sed in modica quantitate commendat, ità Vina tenuia improbat, quæ Venas multa serositate impleant, quod idem sentit Vuillis; sicut enim à Vini spiritu dulcificantur Spiritus salis, ac nitri, ita quoque Vini generosioris tẽperato vsu Sãguis ad acorẽ vergens dulcescit. Variantibus itaq; Temporum Constitutionibus varianda est methodus, & vt ait Sulmonensis Poeta.

S. 39. Con. 3. Cu. 48.

l. 2. Con. 27

p. 2. de An Brut. c. 14.

De Re. Am.

Nam quoniam variant morbi, variabimus artes,
Mille mali species, mille salutis erunt.

XXXXVI. Sic neque Peruuiani Corticis vsus hoc Anno, vt superiùs adnotauimus, ad modùm salubris fuit, immò in extremum Vitæ discrimen Ægros non rarò deduxit. Id ego in non paucis obseruaui, sed præcipuè in nobili Virgine, quæ cum ad 40. dies duplici Tertiana conflictata fuisset, & post solita remedia administrata, ex meo consilio, assentiente quoque Excellentissimo D. Antonio Abbate

Serenis.

Serenissimi Ducis Nostri Archiatro, Chinam Chinam sub forma boli assumpsisset, cum in Vino infusam respueret, postmodùm stupida, & comatosa euasit, cum pulsu adeò exili, vt vix perciperetur, ac trium dierum spatio in tali statu perstitit, donec soliti paroxismi redeuntes stuporem discusserint. Insalubrem autem fuisse huius remedij vsum crediderim, eò quià, cum massa Sanguinea multis cruditatibus scateret, ac crassiorem haberet consistentiam (vt ex sanguine per Venam sectam educto satis patebat) ideoq; segnis esset ad motum, quotidiana illa febrilis efferuescētia esset loco remedij, qua cessante, fieret quædā veluti in Vasis stagnatio, & congelatio, vnde functionum Animalium torpor, & Vitalium quoque interceptio; adeò verum l.3.c.9.
est illud Celsi, quòd febrem lentam interdùm augere oporteat; *fortasse enim*, ait ille, *curationi opportunior fiet.*
Scio equidem huiusmodi doctrinam non solum plerisque Medicorum, sed etiam alijs, qui Artem Medicam non profitentur, esse suspectam, vt ipsi Senecæ, qui beneficium sa- l.6.de Benef. c.36.
nationis leuioris morbi factæ à grauiori morbo exprobrat his verbis. *Multi quos auxerant morbos, & irritauerant, vt maiori gloria sanarent, non potuerunt discutere, aut cum magna ægrorum vexatione vicerunt.* In hac tamen Constitutione experientia ipsa satis euicit, febrilem efferuescentiam stimulandam potiùs fuisse, quam frænandam, & vsum calidorum magis profuisse, quam frigidorum; sicuti in historia Polycratis, vice versa, frigida magis, quā calida iuuisse scri- 5.Epid.
psit Hippocrates, innuens hoc dicto Diuinus Præceptor, non tanti faciendum præconceptum de natura morbi iudicium, vt illud ipsimet Experientiæ in contrarium reclamanti velimus præferre. Obseruatum est tamen fœliciori

euentù

euentu exhibitam Chinam Chinam Agrestibus, quam Oppidanis, & Vrbium Incolis; Gens enim rusticana vbi tantillum à morbi fasce leuata est, illicò laboribus, & exercitijs se dedit, quarè non erat metuendum, vt tam perniciosi effectus in ijs consequerentur, quales in Vrbanis obseruabantur. Sic Doctissimus Ettmullerus tradidit, non tàm facilè pati recidiuas post assumptum hoc febrifugum homines exercitijs, ac laboribus deditos, sicuti desidiosos, & otio innutritos. De hac nostra itaq; Cōstitutione libet proferre id quod olim de quadam simili scripsit Hippocrates, ingenua certè cōfessione, more tamen magnorum Virorū, & magnam rerum fiduciam habentium. *Nibil memorabile proderat, non Ventris turbatio, non Venæ sectio, neq; quæcumque alia tentaui.*

p. in 6. Ep.

XXXXVIII. Nullas Febres Synochas, vel Ardētes hoc Anno, quod sciā, obseruatas diximus, sicuti paucas Quartanas: de prioribus quidem non est quòd miremur, nam partibus spirituosis, & ad conflagrationem aptis non adeò turgebat massa Sanguinea, immò crassis, & frigidis succis abundabat. sic Vina tenuia, & acidiuscula non tàm facilè feruorem concipiunt, veluti Vina generosa, vbi Æstiuum calorem enserint; magis quidem mirum est, quod in tanta Febricitantium frequentia tam pauci visi sint Quartanarij, idq; magis, si verum esset quod nonnulli asserunt, non nisi ex maiori visciditate materię differre Quartanas à Tertianis. Consuetā itaq; Febris Quartanę genesim animaduertens, & huiusmodi Febrem, tamquam fructum Autumno maturescentem, considerans, cuius vberior est prouentus, cum Æstas magis feruida, ac torrida præcesserit, propterea

rationi

rationi congruum est, quòd in hac Constitutione frigida, & humida, in qua non multa fieret partium serosarum per Cutis poros difflatio, succum Pancraticum ad eum fixitatis gradum, qui ad quartanarium circuitũ requiritur, euehi non potuisse, seu quidquam aliud defuisse, quod humana imbecillitas assequi nequit, cum nihil sit quod ipsos Medicinæ Proceres magis transuersos agat, quàm peruestigatio causæ, cur statis horis recurrant febriles paroxysmi, ac tam exactè, vt ipsa Automata aliquando superent.

XXXXIX. Verminationem in his Febribus satis familiarẽ, & præsertim in Rusticana gente superiùs recensuimus, cuius rei causam fuisse reor, tum praua Alimenta putrefactioni obnoxia, qualia fuere Pisces, & fructus horęi; tum Ventriculi fermentum ex mala constitutione vitiatum, & improportionatum ad cibum rectè subigẽdum; quarè Vermium seminibus, seu vt lubet Ouulis, quæ in alimentis ipsis laterent, integris manentibus, & à tenui calore fotis, mirum non fuit, si facilè in magna copia prodierit Verminosa soboles. Vsum Chinæ Chinæ valdè proficuum ad necandos Vermes expertus sum, quod præstare ob insignem amarorem, quem possidet hic Cortex, nõ abs re crediderim, si tamen tutior est Praxis, quæ Verminosos Affectus curat per aloetica potiùs, quã per saccharata, & mellita. Haud sũ nescius apud Nostrates quoque facta fuisse experimenta, & obseruatum, quod Lumbrici in aqua vbi dissolutum fuerit Mel, vel Saccharum, citissimè moriantur, in amarissimis verò liquoribus ad integros dies vixerint; ast ab ijs quę extrinsecùs apparent medicamentorum vires metiri velle, non adeò tutum existimo, quin errandi periculum subsit. Suspicari enim licet, quòd medicamenta propinata, quæcumque

cumque ea ſint, iјs quibus armantur viribus citò ſpolientur, dum primò cum ſtomachico fermento, cuius vim tranſmutatiuam nemo non nouit, mox in Inteſtinis cum Bile, qui humor ſuapte natura ferox eſt, & cum ſucco Pancreatico ſpiculis armato congredi debent; quod ſi vlteriùs peruadant, cum lympha quoq; in cõmuni Receptaculo iјdẽ ſit concertandum. Sic Crocus Martis, qui aperitiuus dicitur, vt notat Iunchen, niſi acidum ſuperfluum reperiat in Ventriculo à quo ſoluatur, Adſtringens euadit. Id ipsũ quoq; teſtatur Chirurgia Infuſoria, qua conſtat, quod liquor purgans in Venas Canis infuſus magnam excitat purgationem, nullam verò vel paucam, ſi per os idem liquor, vel in maiori doſi, inijciatur, idq; ob Acidi copiam quo Caninus ſtomachus abundat, quod Acidum vim catharticam, & emeticam potenter infringit. Hanc ob cauſam Venena quædam, vt ait Celſus, non guſtu, ſed vulnere nocent, & Pſylli è Serpentum morſibus venenum innoxiè exugebant. Quot verò, & quantas ſubeant mutationes medicamenta per os aſſumpta, dum varias corporis regiones præterlabuntur, ingenioſiſſimé explicat Bellinus, vt nihil præſtantiùs. Reor itaq; ex medicamento aſſumpto, & ſuccis quibus commiſcetur, gigni nouum concretum, è quo illę operationes, quæ poſtea conſequuntur, promanant, & quę ſolius medicamenti efficaciæ ſolent adſcribi.

In Chim. Exper. Se. 3. c. 6.

l. 5. c. 17

de sãg. Miſ prop. 9. de med.

L. Poſtquam huiuſmodi Febres miſeros ægrotantes diù fatigaſſent, diximus nonnullis apparuiſſe Parotides, quibus licet ſuppuratis, eadem tamen peruicacia Febres perſtabãt. Id equidem magnam humorum cruditatem in toto Venoſo genere ſignificabat, ſed hanc non eſse potiſſimam harum Febrium cauſam, & fomitem ſatis demonſtrabant,

qui

qui Fomes, in Ventriculo, & Pancreate præcipuè ſedem fixerat. In nonnullis pariter poſt multos Febriles paroxyſmos ſuperuenerunt Diarrheæ, ac Dyſenteriæ, irritata ad expulſionem Natura, tum à copia, tum à prauitate ſuccorum; neque enim hæſitationi locus, quin etiam aliquādo malignum quid ſubeſset in his Febribus, quamuis intermitterent; plures tamen ſuſtulit Diahrræa, quam Dyſenteria, eò quòd forſan in ijs qui Diarrhæa laborarent communicata eſset labes maſsæ ſanguineæ, quę ſerum acre per glādulas inteſtinales excerneret, in ijs verò qui Dyſenteria vexarentur, mali fomes eſset extrà Venas, viſcida nempe, & acida pituita Inteſtina abradente, & excoriante. Frequentes porrò fuere Recidiuæ non ſolum ob diętæ errata, ſed ob communem cauſam, Aerem nempè vitiatum, qui febrile Miaſma ad aliquod tempus conſopitum in nouos motus, & exorbitantias cieret; eandem quoq; ob cauſam adeò contumaces fuerunt hæ Febres cum nihil ſufficeret ad abſtergendam labem illam, quam Aer continuò inſpiratus ferè ineluibilem redderet; adeò grauis eſt Morbus, quem Cœlum fecerit. Sic pacari non viſa eſt Affectio, niſi cum ſub Anni finem humidæ, & nebuloſæ tempeſtati ſicca, & ſerena ſucceſſit: quare ſicuti ex Hippocrate, *Quicunque Morbi Æſtate augeſcunt, Hyeme deſinere ſolent*, idque non niſi ob naturalem Temporum mutationem, ità in hoc Epidemico Affectu optimi remedij loco eſſe cœpit Aeris in vitalem temperiem reſtitutio. de X. Ms. n. 47.

LI. Præ multitudine ægrotantiū tàm ex genere Agreſti, quā Vrbano paucos interijſſe ſuperiùs monuimus, quod ſanè præter opinionem Medentium contigit, qui maiorem ſtragem pertimeſcebant. Duas potiſſimùm ob cauſas in Epidemijs

7.in 6.Epid demijs Affectibus pereunt homines, vel ob humorum διάχυσιν vel στάσιν vt ipsis vocibus Hippocraticis vtar; idest vel ob Massæ Sanguineæ diffusionem à Sale acri, & Alchalico factam, vel ob eiusdem concretionem, ab Acido exuperante; frequentiora tamen funera sanguinis διάχυσις, quã στάσις solet inferre: propterea, grassante pestilentia, vt plurimùm Acida primas tenent. Cum ergo in hac nostra Cõstitutione Acidum quidem præpolleret, sed non earum esset virium, reluctante præsertim Febrili efferuescentia, vt potis esset lethalem stagnationem inducere, ac fluxum, & refluxũ Sãguinis prohibere, hinc est quòd, licèt hominum myriades eodem tempore decumberẽt, pauci in Libitinæ censum venerint. Sic mirum non est, quòd Fœminæ, & Pueri ob molliorem habitum, & vitam minùs actuosam, huius Epidemiæ vim magis senserint, ac multò magis lactentes Pueri, in quorum venis, ob lac vitiatum, & ad coagulationem aptum, faciliùs sanguinis statio succederet; sic narrat Hippocrates in quadam Constitutione, 3.in 1.Ep. *ex laborantibus mortuos esse maximè Pueros, Adolescentes, vigentes ætate, glabros, subalbidos, & qui in socordia vixerint*. Fiebant autem Pueri Icterici ob Hepar obstructum à viscida pituita redũdante, ac à febrili calore in motum concita, quę in Hepatis substantia defixa, Bilis secretionem prohiberet, cuius signum erat, quòd in omnibus tensum, ac durum Hepar persentiretur; sero autem acri, & acido in Cerebri membranas transfuso, conuulsi moriebantur, morbo alioquin Pueris familiari, sed huic Constitutioni magis proprio, vt potè valdè aptæ ad acorem massę sanguineæ conciliandum.

LII. Si verò quærat aliquis, cur hæc mala Constitutio Agricolas magis, quam Oppidanos, & Vrbium Incolas vexarit,

rit, videtur satisfieri posse dicẽdo, potissimam causam fuisse Aerem à fœdis exhalationibus vitiatum ob nimiam illuuionem, quæ campos, & Agricolarum domos inundarit, non sic Vrbes, & Oppida in editioribus locis posita; huic causæ addi poterit Victus prauus, & insalubris, ac præsertim nimia Piscium ingurgitatio, alimenti genus Colonis nostris insuetum, & quod in illorum stomacho facilè putresceret. Scio equidem á non vulgaribus Medicis Pisces ægris quoque exhiberi solitos, tamquam laudabile alimentum, ac multò magis sanis corporibus; verũ, vt ait doctissimus Plẽpius, illorum vsus *Athletis non conuenit, non castra sequentibus*, non Agricolis addam ego, quibus vtilior est caro bubula, & suilla. Id ipsum testatur Galenus, qui Piscium vsum in hominibus otiosis, Senibus, & ægrotis commendat, non sic verò in ijs qui corpus exercent; his addendum, quod sicuti Pisces, qui in rapidissimis fluuijs capiuntur, ex Athenæi sententia, omnium sunt optimi, ità hi essent omnium pessimi, quòd in aquis stagnantibus fieret illorũ captura. *de Togat. Val. tu. c. 4.* *3 de Alim. fac. c. 30.* *l. 8. c. 9.*

LIII. His quoq; causis accenseri possunt labores, & exercitia sub assiduis imbribus, vnde pororum Cutis constrictio, sudoris parcitas, ob frigidam, & humidam Anni intemperiem, cum aliàs per Aestatem sub assiduis laboribus copiosissimè sudare consueuissent, quas causas in Oppidanis, & Ciuibus, qui meliori victu vtuntur, nec Aeris iniurijs sunt ità expositi, non tàm facile quis reperiat. Sedes prætereà huius Ruralis Epidemiæ à Ciuitatibus, & Oppidis maioribus circumscribi videbatur; quare Mutina, & Regium, eò quòd essent veluti in circumferentia, & Appennino proximiores, minus hanc labem sensere, magis autem Ferraria,

 & Op-

& Oppida Mantuanæ Ditionis, Pado proximiora, vbi maior fuit infantilis clades, quemadmodum à varijs Professoribus, ac alijs per literas accepi. Magna verò hæc Planities his locis circumscripta, & tota Colonis oppleta, in cuius sinu ad longum tempus stagnarant aquæ, huius Epidemij Affectus Sedes, ac Domicilium fuit.

LIV. Circà cæterorum Affectuum examen, qui has Febres comitati sunt, quales fuerunt Apoplexiæ, Epilepsiæ, Catharri præfocatiui, Cachexiæ, & Hydropes, non multùm immorabor; eiusdem enim Constitutionis soboles fuerũt, & Acidi prædominium significabant, vel sanguinem, & reliqua fluida coagulantis, vel neruosum Systema occupantis; hæc omnia itaque verissimum esse Diuini Senis Oraculum comprobarunt, quòd. *Morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ.*

3. Aph. 16.

LV. Vt autem circà res venturas Coniectoris quoque partes agamus, superest videndum, nùm sperare liceat, postquam pacata est nõ parum hæc Affectio, an in totũ ea desitura sit, an potiùs hæc eadẽ, vel deterior exsuscitari possit. Sperare licet vtique, malam hanc Constitutionem emendandam, cum postremi hi duo Menses cum perpetua ferè serenitate, & Aeris tranquillo statu Annum iam clauserint, nam vt ait Montanus, *Tempora consequentia secundum naturam existentia corrigunt vitia præcedentium præter naturam existentium*; at metus subest, ne ob aliquam Annonæ caritatem infœlices Coloni, qui ad sedandam latrantis stomachi rabiem atro pane, & confusaneo vti cogentur;

3. p. Epid.

Iuuc. Sat 5

(Nam tener, & niueus, mollique siligine factus,
Seruatur Dominis;)

Metus

Metus inquam subest, ne proximo Vere, & Aestate nouis calamitatibus vexentur. Sic in Aeno Ciuitate Thraciæ, ex Hippocrate, *Vsu leguminum continenter vtentes Fœminæ, & Viri crurum impotentes fiebant*, quam historiam citat Galenus, aitque sæpè euenire, vt ob caritatem Annonæ exitiales morbi oriantur. Vox Λιμός, quæ famem significat, non nisi per solam diphtongum discrepat ab ea quæ perniciosā Epidemiam denotat, vnde effluxit dictum illud Ἐκ Λιμοῦ Λοιμός. Quamuis enim Edulia mali succi videantur aliquando sat benè cōcoqui, attamen vt egregiè monet Galenus, *Nobis non aduertentibus, prauus succus ex ipsis post longum tempus in Venis colligitur, qui posteà exiguam ad putredinem occasionem nactus febres malignas accendit*. Quodcunq; malum auertat Diuina Clementia, & priorem salubritatem huic Cœlo restituat.

4. in 1 Epid. — 3. Aph. 18. — de Alim. Fa. l. 2. c. 6.

Talis fuit Anni M. DC. LXXXX. apud nos Constitutio, atque hac indoles Epidemij Affectus, qui Colonos nostros, & Vrbanos quoque afflixit; diuinarint iam Astrologi pro suo lubitu, & ex syderalibus schematismis Anni, qui modò successit, præsagia deduxerint, quòd ego eiusdem, postquàm cursum suum absoluerit, si fata dabunt, medicam historiam conscribam.

DE CONSTITVTIONE
ANNI M. DC. LXXXXI.
APVD MVTINENSES
DISSERTATIO
BERNARDINI RAMAZZINI
MEDICINÆ PROFESSORIS.

AD

ILLVSTRISSIMVM, ET CELEBERRIMVM VIRVM

D. GVILIELMVM
GODIFREDVM LEIBNITIVM
SER.MI ERNESTI AVGVSTI
Luneburgensium, & Brunsuicensium Ducis
Historiographum, & Consiliarium.

MVTINÆ, M. DC. LXXXXI.

Typis Hæredum Cassiani Impress. Episc. *Superiorum Permissu.*

ILLME DOMINE.

VM non rarò fieri soleat, vt veluti cæteris in rebus, ita & in re literaria prouincias quasdam nonnulli suscipiant quibus sunt prorsus impares, ac eosdem postea conatuum suorum pœniteat, Tu me in illorum censu repone, si lubet, Vir Doctissime; nunc enim sentio quàm me transuersum egerit nescio quis mentis ardor, vt non satis versans quid humeri ferre valeant, quid recusent, ipsemet onus mihi imposuerim cuiuscumque Anni Constitutionem, & Medicam historiam conscribendi, ac euulgandi, quam Spartam superiori Anno sum aggressus, in hanc rem edita Dissertatione, & Doctissimo Viro D. Malliabequio, Hetruriæ Ornamento, inscripta. At quoniam saltem prodire, si non datur vltra necessum est, propterea vt datam fidem exoluerem, idem quoque hoc Anno molitus, vtcumque potui multis occupationibus districtus, hanc meam Dissertationem Tuo Nomini, Vir Illustrissime, nuncupatam volui. Neque verò eidem D. Malliabequio quicquam acceptiùs facturum me credidi, quàm si Te pariter eodem obsequij genere prosequerer, quando Vos arctissimo amicitiæ fœdere iunctos scio, & eiusdem beneficio obtinui, vt Te præsentem agnoscerem, ac Tua suauissima Consuetudine fruerer, cum duobus abhinc annis in Germaniam rediens Mutinæ ad mensem moram traxisti, quo tempore numquam ad Te accessi, quin doctior abierim; verè siquidem de Te omni Scientiarum genere in-

structo proferre liceat quod olim de Aristone scripsit Plinius, scilicet Nibil esse quod quisquam scire velit, quod Tu docere non possis. *Diu itaque in sinu meo gauisus sum, quòd geminos Literatorum Principes (faceßat inuidia) adeò amicos ad inuicem mihi tam beneuolos sortitus essem, sed tandem mihi temperare non potui, quin publico aliquo testimonio id palàm facerem. Huic meo proposito, D. Malliabequium quod spectat, pro meis viribus iam factum est satis, nunc aliud votum meum impleo. Hunc ergo meum Libellum, quem de morbis popularibus inter Nostrates, sed populariter sarciui, ea qua soles humanitate accipe, Vir Sapientissime, munus quidem leuidense, sed quod pro specimine Obseruantiæ in Te meæ esse possit; quòd si aliquando temporis pauxillum (noui enim quantus sis heluo librorum) perdere non pigeat, meum hoc Opusculum euolue. Vale Clarissimum Germaniæ Decus, ac amare perge*

Mutinæ pridie Cal. Ian. 1692.

Celeberrimi Nominis Tui

Officiosissimum Cultorem
Bernardinum Ramazzinum.

I. Vralem Epidemiam, quæ præcedenti Anno Mutinensis Agri, & proximarum Regionum Colonos grauiter afflixit, Vrbana Epidemia hoc Anno excepit, quę nihil vrbanitatis, imò insolentiæ plurimũ in infœlicem plebeculam potissimùm exercuit. Instituto itaq; meo inhærens prægressam Constitutionem, qualiscumque ea fuerit, in fine cuiuslibet Anni describendi, eò libentiùs id exequar, quòd hæc Constitutio ab ea, quam superiori Anno experti fuimus, toto Cœlo differens satis vberem materiam suggerat mentem exercendi, quando in re medica nil foret vtiliùs, quam succedentes sibi ad inuicem Constitutiones conferre, vt recta medendi methodus institui posset, quoties eadem tempora, ac ijdem morbi recurrerent. Quæ si attentiùs à Professoribus obseruarentur, non esset forsan, quòd Medicina comparata desideraretur, sicuti Anatomiam comparatam desiderari aiebat Sapientissimus Verulamius, quę si haberetur, vt ille ait, & Indiuiduorum interiores Structurę ad inuicem componerentur, non tam pro morborum causis culparentur humores, quàm mechanicum Viscerum artificium, quod cum vt plurimùm inemendabile sit, omnem medicam opem, & magnos Promissores sæpissimè eludit. *l. 4. de Augm. Scien. c. 2.*

II. Superioris Anni Constitutio, vt in mea Dissertatione super illam edita, ob assiduos, & copiosos imbres impensè humida, & lutulenta in vniuersum extitit, vnde grauis Epidemia vnà cum Annonæ Caritate effluxit; huius Anni verò Constitutio ex opposito maximè sicca, & puluerulenta, primò quidem ob Aquilonares Ventos, postmodùm verò ob continuum, & flagrantem æstum meritò audijt. Sicuti autem prima pars hyemis, quæ antecedetem Annum clausit, statum satis placidum, ac serenum, vt diximus, sortita est,

ita pars altera, quæ huic Anno fores aperuit, eandem serenitatem, ac tranquillitatem secum inuexit, donec Ianuario mense ad finem vergente, flantibus Ventis Septentrionalibus, frigora adeò intensa fieri cœpta, vt illicò conglaciatis fluminibus cuncta præ nimio gelu horrescerent. Cum autem nullæ prorsus niues decidissent, hyemem non solùm algidissimam, sed siccissimam exegimus, itàut in tota Cispadana, & Transpadana Regione puluerulentæ essent Viæ, non secùs ac Augusto mense, cum insana Canicula campos torret, quod apud nos prorsus insolens est, ex quo factum, vt Boreę penetrabile frigus sata consueto niuali vellere destituta mirum in modum exureret.

III. Morbi qui hisce temporibus vagabantur erant Apoplexiæ, Pleuritides, Peripneumoniæ, Catarrhi suffocatiui, Anginæ, Erisipelata; præ cæteris tamen affectibus, morbi pectoris grassabantur magis, ac busta implebant. Sanguis qui secta Vena educebatur multum pituitæ, & polyposæ concretionis præferebat. In nostro hoc Nosocomio varijs Cadaueribus dissectis, præcipuè in Cachecticis, ac demortuis ex morbo pectoris reperti sunt Polypi, non solùm intra Cordis sinus, sed etiam intra ipsam Aortam. Remedia quæ magis ex vsu erant, & quibus promptiùs morbus auscultaret, ea fuere, quæ vi pollerent crasim Sanguinis compactam reserandi, & fluxibiliorem reddendi, vt Spiritus Salis Armoniaci, Sal volatile Cornu Cerui, Sperma Ceti, & similia. Non deerant tamen qui cum alioquin scirent, quòd Sulphur Balsamum Pulmonum passim audiat, in huiusmodi Affectibus spiritum Sulphuris exhiberent cum suis aquis Pectoralibus; at num rectè, & ex arte id agerent, ipsi viderint; indubium tamen est, quòd partes integrales Concreti longè diuersas possident qualitates ac ipsum Cōcretum, sicuti vero veriùs, Spiritum Sulphuris alterius esse indolis ac ipsum Sulphur. Repetita sanguinis missio non adeò fœlicem sortiebatur euentum, vt aliàs.

In hac tam rigida, ac horrida Constitutione magis exercebatur Plebs Vrbana, quàm Agrestis, ac Senes valdè periclitabantur, quare Medicis sæpenumerò nil tale cogitantibus Morbus plus habens in recessu quàm in fronte facilè imponebat; nam ex improuiso, cum priùs satis commodè cœnassent, tanquam confecto Silicernio, paulò post occumbebant, ac citiùs quibus detractus fuisset sanguis.

IV. Horum Affectuum tam multiplex, ac discolor Sylua ab eadem prorsus radice succreuerat, ac propterea eodem modo auerruncanda: omnium itaque vnam, ac eandem esse Theoriam, ac Praxim dictabat ratio; veram autem, ac potissimam causam fas erat referre in prauam diathesim quam sanguis haberet ad concrescendum. Cùm enim ex præcedentis Anni frigida, & lutulenta Constitutione, necnon ex prauo victu ob rei Annonariæ angustiam, talis esset in vniuersum massæ sanguineæ dispositio, mirum non fuit, si succedente posteà hyeme tam rigida, ac summè Aquilonari, maiorem promptitudinem ad grumescendum adsciuerit, vnde pullularint morbi, qui ex sanguinis stagnatione varijs in partibus, ob retardatum illius circularem motum, genesim suam deduxerint.

V. Apoplexias autem, Pleuritides, Peripneumonias, Catarrhos suffocatiuos, Erisipelata, ac reliquos memoratos Affectus à sanguinis stagnatione, ob prędictam ad concrescendum dispositionem generari, vnanimis est Recẽtiorum omnium consensus, quidquid circa horum Affectuum Theoriam in contrarium senserint antiquiores Medici, qui in huiusmodi Affectibus partem aliquam Mittentem robustam, & aliam Recipientem imbecilliorem imaginabantur. Duplicem Fluxionum causam commentus est Galenus, vnam in qua Pars ipsa humorem ad se traheret, aliam, in qua humor à parte robustiori ad debiliorem transmitteretur. Huiusmodi doctrinam primus forsan cœpit conuellere Helmontius, nullam enim in fluxionibus partem Mandantẽ, Dirigentem, nec *De diff. Feb. c. vlt.*

 Sagi-

In Volup. Viuen. n. 13. Sagittarium, aut Scopum agnoſcit hic Auctor; qui tamen exemplo ſpinæ digito infixæ, & indignantis Archei, non ſatis expoſuit ob ignoratum Sanguinis circulum, quomodo fiant humorum decubitus, quod ſolùm accidit eò quia prępedito, & intercepto Sanguinis per Venas refluxu, vel propter fibrarum criſpaturam (vt in vehementi dolore) vel propter maſſæ ſanguineę nimis craſſam ac denſam texturam, humores circa Vaſorum extremitates, vel in carnium poroſitatibus detineantur; quare ſi congruè loqui velimus, Detentiones potiùs, quàm Fluxiones ſunt appellandæ.

VI. Neque interdum exiguus labor mihi impendendus fuit, vt aliquibus à præiudicijs occupatis perſuaderem erroneum prorsùs eſſe comminiſci, quòd cum pars aliqua inflammatur, ac in tumorem aſſurgit, tunc humores maiori impetu ad eam partem ferantur, quàm ad alias, ſi vera eſt, non commentitia lex Circularis motus ſanguinis, qua ſtante, ſtant ac ſtabunt perpetuò tot clariſſima Recentiorum excogitata, quot in dies intercidunt Antiquiorum placita; nam reuera ſi mentis aciem intendamus, pigriori lapſu ſanguis mouetur ad partem quæ inflāmatione tentatur, quàm ad alias vbi expeditæ ſunt Viæ, ac nullum repagulum, quod ſanguinis curſum remoretur. Quidam autem res in cute ſolùm, non intùs reputantes, cũ vident partem breui temporis interuallo in tumorem attolli, vt in Phlegmone, putant ſanguinem pleno fluento eò confluere, quod ſanè locum habet cum Vas aliquod ſanguiferum diſruptum eſt, & in aliquam cauitatem ſanguis decidit, vel extra Corpus effunditur, non ita verò in Phlegmonum, & aliorum tumorum generatione, qui nõ aliam ob cauſam fiunt, quàm quòd præpeditò circulari ſanguinis motu, plus ſit quod Arteriæ ad partem deferant, quàm quòd Venæ referant, ſiue id fiat ob lutulentam ſanguinis craſim, ſiue ob fibrarum motricium criſpaturam ex vi dolorificę paſſionis, vt in vulneribus, ac Neruorum punctu-ris. Huic autem Veritati fortaſſe manus darent, ſi cum bra-

chio

chio vinculum inijcitur ad celebrandam phlebotomiam, veram causam perpenderent, quare infra nexum tumeant Venæ vna cum mole carnea, quod non fit, quia tunc temporis sanguis eò rapidiùs moueatur, (multò enim velociùs antè eò propellebatur vbi nullus erat obex, ac minor resistentia superanda) sed quià ibi detinetur ob interceptum eiusdem per Venas ad Cor refluxum.

VII. Haud absimilis quoque est Catarrhi generatio de cuius natura, ac ortu inter Medicos non satis conuenit. Popularis, ac vetus opinio est, Caput Catarrhi Fontem, ac Scaturiginem esse, vnde frequens proluuium in fauces, & pectus, ac etiam vsque ad extremos artus. Opinionem hanc de Catarrhi ortu, ac descensu, ex quo Ethymon desumpsit (cum non nisi descensum, ac defluxum hęc vox sonet, vnde voces κάταῤῥοπος & ἀναῤῥοπος à Galeno vsurpatę, vt humorum descensum, vel ascensum innueret) hanc inquam opinionem eliminarũt è Scholis recentiores omnes Anatomici vt Vuillisius, Richardus Louuer, Stenon, Rolfincius, Etmullerus, Blancardus, ac inter Italos nostros Doctissimus Bellinus. Hi omnes ad Anatomicum Tribunal, omnibus indicijs, quibus Caput huius criminis Auctor insimulatur, diligenti examine perpensis, nullaq; apparente via per quam Caput sordes suas in fauces, ac Thoracem expuat, ipsum plenis suffragijs absoluunt. Non desunt tamen adhuc qui 2. Ad Glau. de Morb. Cap. cap. de Cath.

Obstipo capite, & figentes lumine terram, Pers. Sat. 3.

Antiquorum placitum veluti mordicùs tueri, nec desinant in morbis pectoris Caput non solum pharmacis, sed ferro, & igne tanquam reum plectere. Per quos porrò ductus Cerebrum superfluitates suas, quibus procul dubio diffluit, possit excernere, inter quærenda esse ait Celeberrimus Stenon, nisi tamen per obseruatos à Blancardo ductus in iugulares Venas fiat huiusmodi excretio. Tra. de Glād. Anat. reform.

VIII. Catarrhi Fontem non veriti sunt alij astruere esse ipsum Vitæ Fontem, Cor scilicet, quod per arteriarum ductus cir-

Bonet. Sepulch. T. 1. Se. 87.

Tra. de Corde.

cumquaque Catarrhi materiam deferat; hinc Rheumatiſmi, & tumores, & quidquid nomine fluxionum venit; quod Aſſertũ eſt Rolfincij cui conſentiũt Schneiderus, Vuedelius, & alij, qui Catarrhum à maſſæ ſanguineæ ſero prodire varijs obſeruationibus teſtatur. Sat celebre eſt experimentum Richardi Louuer de Cane, cui cum arctè Venas Iugulares vinxiſſet, partes omnes ſupra ligaturam tumefieri, necnon copioſas lacrymas ex oculis, & plurimam ſaliuam ex ore profluere obſeruauit, quo tandem tanquam ex Angina ſuffocato, ac diſſecto, nullæ partes ſanguine perfuſæ repertæ ſunt, ſed ſolùm muſculi omnes, & glandulæ ſero limpido diſtentæ apparuere. Ab hac opinione non multum diſſentientes alij Glandulas Catarrhi Fontes ſtatuunt, vt Stenon, Etmullerus, & alij; ſi enim Glandularum ſtructuram accuratiùs perpendamus, conſtabit eas eſſe faſciculum Arteriarum, Venarum, Neruorum, & Vaſorum excretoriorum, ideòque in illarum ſinum deponi ſerum ab Arterijs, & ſuperflui aliquid à Neruis, quæ opinio valdè probabilis eſt, & vſibus Glandulis à Natura deſtinatis magis congrua.

IX. Hanc tamen doctrinam de Catarrhi origine ex ſanguinis latice in Glandularum ſubſtantiam reiecto ex Helmontio habemus, qui primus forſan Caput inſons à Catarrhi infamia vindicauit, ob quam tam ſæpè inurebatur. Hic enim Auctor licet motum ſanguinis circularem ignoraret, mente tamen concepit, id quod credebatur è Cerebro depluere nil aliud eſſe quàm laticem seroſum huc, & illuc delatum *à Spiritu impetum faciente, ac initio Vitali*, vt ipſe ait, nimirum è Corde, tanquam primo Impulſore, quin & ad Glandulas ipſas ablegari, quas non vt Vaſorum Puluinaria eſſent, à Natura conſtructas fuiſſe aſtruit, ſed ad emunctionem laticis è maſſa Cruoris; Ac re vera hic latex ſeroſus Helmontij, præter alios vſus hunc habet potiſſimum, quòd ſanguini ſocius, ac totum corpus peruadens ad variarum partium culinas euerrendas inſeruiat, & ſales diſſolutos combibendos, vt

exin-

exinde per Glandulas excretrices extrudatur, & sic tota cruoris massa defęcatior euadat. In hunc finem in palato, lingua, faucibus, & naribus copiosas Glandulas Natura construxit, vt sanguis arteriosus, qui per Carotides ad Cerebrum deferri debet pro neruosi succi, & Spirituum Animalium elaboratione, sincerior reddatur, mucosa parte per has Glandulas repurgata in statu etiam naturali, quando alia ex parte constat eos qui sunt emunctæ naris, nec multum Desputores, lubricæ sanitatis esse, vt referunt de Francisco Galliarum Rege, qui cum esset ἀμυξώδης; aurium vlceri obnoxius fuit dum vixit. *Bonet. Sepulch. T. 1. Se. 17.*

X. Atque hæc quidem quotidiana per nares, & ex faucibus muci excretio ijs etiam qui satis commoda Valetudine fruuntur familiaris esse solet; cæterùm vbi Corpus cacochycum sit, ac serosus latex luxuriet, qui suopte genio promptus est ad concrescendum, mirum non est si accedente Boreali Constitutione, qualis fuit de qua hic sermo, tunc temporis grassentur populariter Tusses, Rheumatismi, & quodcunque aliud morbi genus, quod in fluxionum censu reponitur, detēta in Glandulis vitiata, ac super excedente lympha, non ex Naturæ prouidentia, quæ se hoc fasce leuare satagens noxium humorem ad extrema detrudat, sed ex mechanico partium artificio, ac particulari humorum textura, iuxta varias Aeris alterationes, ea lege, vt decubitus ibi fiant, vbi maior est dispositio vt humores detineantur. Neque id fieri in nostris Corporibus magis miremur, quàm in Automate alioquin benè constructo, quod interdum ad quasdam Aeris alterationes à solito suo munere aberrat, & ab ignaro popello tanquam insanum ridetur. Mira est autem, ac penè diuina vis Ventorum in Aere alterando; talem enim affectionem Aer possidet, qualem Ventus qui perflat, ac talis est Sanguinis dispositio, qualis est Aer quem inspiramus. Sic vt refert Vitruuius, apud Mitylenem (quæ Vrbs in Lesbo erat quidem magnificenter extructa, sed non prudenter po- *l. 1. de Architec. c. 5.*

 sita,)

sita,) cum flabat Auster homines ægrotabant, quando Corus tussiebāt, cum Septentrio, restituebantur in salutem. M. Varro quoque cum Romana Classis Corcyræ esset ac tota penè ægrotaret, *immisso fenestris nouis Aquilone, & obstructis pestilentibus, suos incolumes reduxit,*

de Re Rus. l. 1 c. 4.

XII. At quorsum tot speculationes, inquiet aliquis? Vt iuxta veram horum Affectuum Theoriam congrua medendi methodus instituatur, regeram ego; Vbi enim ingruunt hi morbi qui non è capite decidui, sed ab humorū stagnatione pendent, illicò ad vehementia Cathartica, Inustiones Phænigmos, Cucurbitulas, ad Narcotica quoque, ac mille alia remedia ad materiam fluentem reuellendam, intercipiendam, deriuandam, suspendendam quoque, vt putant, Ceratis capitalibus, confugiunt; Interim neglecta manet vera morbi causa, ad quam oppugnandam seriò, ac omnibus neruis esset incumbendum, vt postquam sufficiens euacuatio est facta, vsu alterantium, ac naturalem sanguinis texturam restituentium, fluidæ substantiæ æquabili tenore per suos ductus cursum repeterent. Quot verò modis per Venæ sectionem peccatur? Iam Phlebotomus velut gladius Delphicus passim tám in magnis, quàm in leuibus morbis stringitur ad innocentes Victimas sæpiùs mactandas, quàm graues affectus iugulandos.

XIII. Postquam Mundo innotuit circularis sanguinis motus, Scopi equidem quos in morbis, qui ab humorum fluxione pendere supponuntur, sibi proposuerant Medici, non tanti sunt ponderis vt creditur. Certè Intercipientia locum nullum habent, quomodo enim quis intercipiat materiam ad partem per Arteriam fluentem nisi Arteriam ipsam vinciat? neque enim iure postliminij, aut redhibitionis actione redire potest humor vnde est egressus nisi per circulum. Reuulsio verò per V. S. de Throno suo iam decidit; imò si strictè loquamur, ferè nulla est, qui enim fiat, vt humor per Arteriam fluens per eandem possit reuelli; Profectò si qua fit per V.S.

Re-

Reuulsio, per id solum tempus sit quo Vena est aperta, tunc enim Sanguis per Venam sectam, ac pariter per proximam Arteriam quæ illi humorem suggerit, maiori velocitate mouetur quàm per alia Vasa; illa verò clausa, cessat hæc in velocitate inæqualitas, vt ingeniosissimè ad demonstrationem vsque explicat Bellinus. Non ibo tamen inficias, quin diminuta sanguinis copia minor humoris portio ad partem laborantem deferatur, & minus sit sanguinis stagnantis incrementum. Quanti autem sit facienda per V.S. Reuulsio, & quàm facilè quibusdam imponat, qui hoc nomine inscitiæ suæ velum prætendunt, explicat egregiè Andreas Cnoffellius in quadam sua Consultatione pro Io. Casimiro Poloniæ Rege, cui ob immodicum hęmorrhoidalis sanguinis fluxum laboranti cum magni nominis Medici frequentem sanguinis missionem è brachio suaderent ad reuellendum sanguinem fluentem, ac ipse acriter renueret; hæc scripsit verba, quæ vt potè elegantissima, & magni ponderis hic libuit apponere. *Et quomodo sanguini ad peremptoriam medicæ Reuulsionis citationem, dicam, & locum, scribere possumus, qui priuilegio speciali vitalitatis in circulum, & in se ipsum rediens cum spiritu suo hospite nullius loci, & temporis leges respicit, neq; locum standi vllũ in vniuerso corporis foro agnoscit?* Bonet. Med. Sept. p.1.l.3. Se. 11.c. 16.

XIV. Reuellenda itaque esset ex quorundam animis, quibus altè insedit hęc de vi Reuulsionis per V.S. opinio, cum re vera non nisi ad demendam plenitudinem conferat Venę sectio. Condonandum quidem aliquid Æmilio Parisano, & Primirosio, qui non aliam ob causam, vt ait Leonardus è Capua, in Haruęum Stylum acuerunt, nisi quia stante Sanguinis Circuitu viderent Reuulsionem, per tot sęcula adeò celebre præsidium, ferè penitus corruere, non ità verò nostrorum temporum Professoribus in tam clara luce cęcutientibus. Multum profectò *Hippocrates* Reuulsioni in fluxionibus detulit, vt passim in illius Operibus videre est; locus tamen insignis apud eundẽ extat qui Reuulsioni videtur parùm fauere. Serm. 5.

re. Ad ſiſtendum immodicum menſium fluxum iubet ille vt vincula inijciantur ſupra genua ; verum quidem eſt, quòd præcipit quoque vt eodem tempore vinciantur brachia; nodum hunc ſoluere annisi ſunt Rorarius, & Fonſeca, ſed non planè ſatisfaciunt; meum ſanè non eſt huiuſmodi ſcrupos diſſoluere, meliori enim vindice dignus eſt hic nodus, proferam tamen quod ſentio. Quidquid ſit de efficacia huius remedij, & num euentui reſpondeat, videtur *Hippocrates* mente attigiſſe motum ſanguinis perennem per ſuos ductus, multis enim in locis mentionem habet de ſanguinis ſtaſi, & interceptione Venarum, quam φλεβῶν ἀπόληψιν. appellat; vt ergo fluxum catameniorum cohiberet, ſanguinis ſtationem, ſeu ſaltem remoram aliquam humoribus impetrandam curabat, tam in partibus ſupra, quàm infra Cor, vinculis ad brachia, & femora iniectis, nihil veritus quòd ligaturæ ſupra genua ad Vterum quicquam traherent. Ac re vera quid magis ex improuiſo hæmorragias ſiſtit, quàm ſuperueniens animi deliquium, cui neceſſariò conſectaria eſt Cordis à motu feriatio, ac eodem tempore ſanguinis ſtaſis?

2. de Morb. Mul. n. 2.

Contrad. 34. Conſ. 55.

XV. Sic autem ratiocinari nos cogit Diuinum prorſus Inuentum Circularis motus ſanguinis, quod vnicum φαινόμενον innumeras diſcuſſit errorum tenebras, effecitque vt humani Corporis, cęterorumq; Animantiū, quibus præcordia finxit Diuinus Opifex, vera, ac genuina Oeconomia innotuerit. Cor enim nectaris viuifici, quo Corpus vniuerſum ſuſtentatur, Promus, & Condus eſt habens ad latera Arterias, & Venas administras; Arteriæ è ſinixtro penu alimoniam depromunt, ac partibus omnibus, vel remotiſſimis diſpenſant. Venæ aſſidentes quod à nutritione reliquum fuit ſuis radicibus, tanquam manibus, recolligunt,[& ad dexterum Cordis Condum comportant. Iiſdem Venis medio in itinere ſuccenturiant Venæ lacteę, quæ nouum commeatum ſanguini ſub forma candidi laticis refundūt, qui poſtea in Pulmonibus admirando artificio purpuraſcit. Hęc eſt Vitalis Facultatis

vera,

vera, & naturalis Oeconomia, cui non paruas suppetias fert Animalis Potestas, quæ pro beneficio purioris sanguinis ad Cerebrum delati vberem spirituum influxum per neruos Cordi suppeditat ad illius motum perennandum. Sic binę istæ Potentiæ, licet sedibus, & regimine distinctæ, tanquam fęderatæ Prouinciæ, sibi inuicem collata beneficia rependunt. Sicuti autem in Ciuitate benè constituta, quousque legibus suus vigor perstat, summa tranquillitate degitur, ijs autem pessundatis, turbarum plena sunt omnia, ita in humano corpore Circularis motus sanguinis lege seruata, sarta tecta Valetudo est, ea verò infracta, susque deque aguntur omnia, ac intestinæ seditiones subsequuntur.

XVI. Quamuis autem Lex ista, quam primus tulit Haruęus, vel cuius prima fundamenta iecere Itali nostri, vt Andreas Cęsalpinus, Realdus Columbus Cremonensis, pro rata, imò sacra habeatur, non defuit tamen qui nuper legem hanc abrogare contenderit; is fuit Homobonus Piso Medicus Cremonensis, qui edito libello sub titulo *Vltionis Antiquitatis* Circularem sanguinis motum tanquam Recentiorum Commentum traduxit. Hic mihi non vacat eiusdem rationes, ac fundamenta expendere, solùm hoc innuam, quòd illius primum argumentum ab huius legis inobseruantia petitum (eò quòd Medicorum quotidiana praxis, pręcipuè circa vsum V. S. suppositæ doctrinæ de sanguinis circuitu quicquam non respondeat) Professoribus incuriam exprobrat, quod equidem verum est, ac maximè dolendum, cùm innumeri penè sint, qui passim crepent hũc circularem sanguinis motum, sed post modum, vel ob inscitiam, vel oscitantiam, non benè pensitatis ijs, quæ ex tali principio consequuntur, operibus tollant quod magnifico verborum apparatu statuerant. Verùm cum huic malo medelam aliquam apponere sit necesse, Professor in hac Ciuitate mihi iamdudum coniunctissimus Opus iam molitur, cui hunc vult esse titulum. *Rationarium Medicum Sęculare, quo summatim, ac veluti facta supputatione*

Quæ. Med. & Quæ. Peripat. l. 5. c. 4. l. 11. c. 2.

apparet quid lucri ex celebrioribus Inuentis Anatomicis huius Sæculi Arti Medicæ, tàm quoad Theoriam, quàm quoad Praxim acceßerit. Habent Mercatores ſua Rationaria, ſicuti & diligentes Oeconomi, habent & Principes, vt olim Auguſtus, qui diuturnæ valetudinis tędio Rationarium Imperij Senatui tradidit; non abs re forſan erit ſi Medica Reſpublica Rationarium ſuum habeat, quod monſtret quantum Medicinæ pomœria ampliarit hoc noſtrum fortunatiſſimum Sęculum, & quod ſimul pro ſaniori medendi methodo inſeruiat. Huius operis editionem vſque ad finem huius Sæculi animus illi eſſet differre, ſpe forſan quòd nouo àliquo Inuento Sęculum hoc coronetur, cum adhuc viuant multi egregij Viri nouarum rerum Repertores, inter quos Celeberrimus Malpighius, qui Romæ nunc degit ad Pontificiæ Valetudinis cuſtodiam; verùm ego non deſino Collegam hunc meum vrgere, vt ad meditata ſeriò incumbat, ac vtinam eò vſque illi fata Vitæ lineam protendant, vt Opus huiuſmodi ad vmbilicum deducat. Verùm è Diuerticulis in viam.

Suet. in Aug.

XVII. In ijs ergo Affectibus, qui ab humorum fluxione fieri ſupponuntur, iterata V. S. ad tot ſcopos implendos totum corpus depeculatur, & morbi cauſam perſæpè deteriorem efficit. Vbi enim Vaſorum plenitudini quæ vires premit factum fuerit ſatis, ſeu ad humorum Orgaſmum ſufflaminandum ſi adſit, ſanguinis ſufficiens copia detracta fuerit, ſatiùs profectò eſſet ijs hærere remedijs quæ ſanguini debitam craſim reſtituere nata ſint. Certè in hac hyemali Conſtitutione Catarrhis obnoxia repetita V. S. non adeò ſalubriter ceſſit. Multos Pleuriticos certò ſcio inopinato perijſſe, poſtquam bis, vel ter ſecta fuiſſet Vena. Præ cæteris pius Sacerdos firmi alioquin habitus ex Pleuritide laborans, poſtquàm tertia vice detractus eſt ſanguis, eadem die interijt. Non ſolùm autem turpis eſt calamitas, ęgrum epoto medicamento occidere, vt aiebat *Hippocrates*, ſed etiam ſi detracto ſanguine paulò poſt intereat. Senioribus verò

De Med. Pur. 4.

verò in hac tam rigida tempestate periculosum fuit Sanguinem etiam semel detrahere. Nobilis mulier nonagenaria, ex Pleuritide spuria decumbens, cùm instaret vt sibi tunderetur Vena, ac ego renuerem, alter Medicus accersitus illi morem gessit, & citissimè eam sustulit.

XVIII. Vt constet quali cautione in Senum regimine sit procedendum quotiescumque ab aliquo Rheumatico Affectu premantur, in Boreali præsertim Constitutione, insignem oppidò, ac notatu dignam *Hippocratis* historiam hic lubet apponere. *Halicarnassensis qui in domo Xantippi diuersabatur aurem hyeme dolebat, et caput non mediocriter; erat autem Annorum circiter 50. Vena secta est iuxta Mneximachum, læsum est caput euacuatum, ac perfrigeratum, non enim facta est suppuratio. Phreniticus factus est, et mortuus.* Tot circunstantias hic apposuit *Diuinus Præceptor*, vt credi possit historiam hanc plus continere in recessu, quàm in fronte; rarò fit, nec scio quòd alibi in vllo ægrotante annorum numerum definierit *Hippocrates*; consideranda igitur erant ætas ad senectutem vergens, Anni tempus hyemale, humor peccans crassus nempe, ac frigidus, ætati ac tempori congruens, qui obstructionem faceret, ac tensionem in parte, atque hinc dolor; ex alieno præscripto (mentionem enim facit curantis Medici, quod illi non adeò familiare) missus est sanguis, at quonam euentu? perfrigeratum est cerebrum, subsequente caloris natiui necrosi, ac prohibita est suppuratio; neq; enim tanquam parergon, vt ait Vallesius, adiecit *Hippocrates* illa verba. *non facta est suppuratio*; perniciosum enim effectum ex intempestiua V. S. sequutum innuere voluit, prohibitam scilicet humoris maturitatem. Lethargicum autem potiùs, quàm verè Phreniticum factum fuisse interpretatur Vallesius, cùm in libris Epidemiorum quoscumq; delirantes Phreniticos Senex Cous appellare consueuerit.

7. Epid. n. 54.

XIX. Sæpiùs quoq; mihi aduertere obtigit, quòd in hac Rheumatica Constitutione, si febre superueniente missus fuerit

 sanguis,

ſanguis, deterior factus fuerit affectus, ac etiam quandoque cum funeſto euentu. Vt plurimùm vbi Catarrhi vrgent, vel in pectore, vel quacumque alia parte, ſi febris ſuperacceſſerit, multis ex Profeſſoribus ſolenne eſt ad Phlebotomiam, tanquam ad ſacram Anchoram, confugere. An tùm Nauis ſecurior? Periti Nautę ventis etiam aduerſis aliquandò vtuntur vt Portum fortiter occupent. Febris autem non tam horrendum eſt Monſtrum, quod etiam à perito Artifice ſub iugum mitti nequeat, nec ſine aliquo emolumento. Eſt vbi Febris ſanguinis miſſionem hortetur, eſt etiam vbi dehortetur; ſed opus eſt Dioriſmo. Si nimis denſam compagem ſanguis adſciuerit, & ad ſtaſim aptus vel in pectore, vel in capite reſtagnet, ſi febris poſtmodùm accendatur, vel parcè, vel nullo modo ſanguis mittendus; ſæpè etenim Naturæ ipſi manu gladium abripimus quo morbum ſe ſola potuiſſet conficere; ſi verò contrariam diatheſim ſanguis habeat, & ob orgaſmum aliquem ad διάχυσιν, ſeu diffuſionem promptior ſit, febris ſuperaccedens V. S. hortatur. Locus eſt inſignis apud *Hippocratem* quem hic referre non abs re fuerit. Quicumque *de repente obmuteſcunt, ſi ſine febre fuerint, ipſis Venam ſecato.* Solenne eſt *Hippocrati* in libris Epidemiorum illud verbum adijcere ἀπύρετος; magni enim ponderis ad rectam curationem eſt hæc conſideratio, num Affectus ſit cum febre, vel ſine febre; non ſolum enim à febris præſentia, ſed etiam ab eiuſdem carentia deſumendę ſunt Indicationes, vt in hoc loco *Hippocrates*, qui tamen interpretandus, vbi craſſi humores Naturam onerent, ac periculum ſit ne calor innatus ſuffocetur. Videant ergo quantum à Via quam triuit *Hippocrates* deflectant qui à Febre alicui Affectui ſuperueniente illicò oblatum ſibi ſcopum tundendæ Venæ ad rauim vſque conclamant.

3. in 2. Epid.

XX. Præ oculis itaque ſemper habenda Anni Conditio; etenim ſicuti in maxima frugum abundantia, *Annus eſt, non Terra quæ fructificat*, vt ait Theophraſtus, ita in quibuſdam

l. 8. de Hiſt. Plant. c. 8.

tempo-

temporibus non particularis Corporum dispositio, sed Anni Constitutio ea est quæ morbos progerminat; attentè idcircò obseruandum quam Diathesim sanguis asciscat, siue id in sensibiles qualitates, siuè in insolita effluuia è Terra expirantia referre placeat, & quænam remedia prosperum sortiantur euentum; sæpè etenim fit, quæmadmodum scitè aduertit Tho: Sydenham, Morborum Epidemicorum accuratissimus Scriptor, vt qua methodo quis morborum quasdam species fœliciter curauerit, vertente Anno, eadem methodo deteriores reddat; quare idem Auctor ingenuè fatetur, se numquam satis cauisse, ne qui primi se illius curæ cõmisissent, vita periclitarentur, donec multiplici obseruatione, ac perspecto morbi genio, ad veram Curationem recto pede procederet. Sic Phlebotomia, quę aliàs in memoratis Affectibus salubris esse consueuerat, in hac Constitutione non insignem operam præstitit, quod procul dubio referendum erat in prægressam antecedentis Anni Constitutionem frigidam, ac nimbosam, & subsequentem hyemem nimis horridam, ob quam adeò crassam compagem sanguis contraxerat, vt si plus æquo detrahetur sanguis, & calor innatus labefactaretur, humores ad motum ineptiores redderentur, ac faciliùs concrescerent. Talem autem fuisse sanguinis texturam eiusdem sanguinis conditio multam pultem in superficie præseferentis, nec non multi Polypi in dissectis Cadaueribus, ac denatis ex Catarrho intra cordis sinus, & ipsa Vasa sanguifera reperti satis demonstrarunt. de Mo. Epid. c. 1.

XXII. Frequens autem hisce tẽporibus in demortuis ex repentino casu Polyporum obseruatio, si non aliud, id saltem præstat, quòd vera quorundam Affectuum causa innotescat, & culpa vacare credatur Medicus, si monstret quàm mala Bestia cubet in Præcordijs. Id prætereà consequimur, ne diuersa morborum nomina nobis imponant; Syncope enim Cardiaca, Catarrhus suffocatiuus, & Apoplexiæ species quædam non aliam persæpe agnoscunt causam, quàm

polyposas concretiones in Corde, vel in Vasis sanguiferis stabulantes. P. Salius particulare caput de Syncope Cardiaca instituit, aitq; illam fieri ex sanguine in Venis, & Arterijs coalescente, sic casum refert Puellę subita morte extinctę, cuius Cadauere dissecto ex Arteria magna sanguis concretus eductus est, non aliter quàm gladius è vagina extrahi solet. Refert quoq; Riuerius Puerũ 5. annos natum ex catarrho decumbentem, postmodum lypothymia correptum subitò interijsse; aperto verò Cadauere, in sinixrra Cordis auricula materiam crassam, & compactam repertam fuisse, quæ, vt ipse ait, laridum coctum referret, cui Polypi nomen non indidit hic Auctor, cum nondum in Microcosmico Erytrhęo Polypos expiscata esset Anatomicorũ solertia. Nuper apud nos Vir sexagenarius, præpinguis habitus, subita morte oppetijt; dissecto Cadauere ad explorandam mortis causam, ex Pericardio ferè duæ libræ concreti sanguinis extractæ sunt, ac in Trunco Arteriæ magnæ ascendentis inuentus Polypus lacertulæ longitudinem, & magnitudinem referens. Intercepto itaque ob huiusmodi extranea Corpora sanguinis in orbem itu, ac reditu, & mutuo inter Cor, & Cerebrum interrupto commercio, non suggerente Corde sanguinem Cerebro per Arterias pro spirituum Animalium generatione, nec Cerebro Cordi spiritus Animales ad perennandum illius motum (quando Cordi à motu nullæ sunt feriæ) necesse est, vt subitus subsequatur interitus. Casus autem huiusmodi vel à Syncope cardiaca, vel à Catarrho suffocatiuo, vel etiam ab Apoplexia fieri dicamus, parùm refert. Binas Apoplexiæ species statuit Heurnius, vnam quam paruam appellat, ac ait fieri ob φλεβῶν ἀπόληψιν idest ob prohibitum sanguinis in Cerebrum influxum, alteram magnam ob interceptum spirituum Animalium è Cerebro effluxum. Tres verò Apoplexię species ex *Hippocratis* doctrina tradit Martianus, quas tamen in essentia conuenire, & à sanguinis στάσεως pendere autumat, quæ quidem sanguinis statio à Polyposo

de Aff. Part. c. 4.

Cent. 1. Ob. 82.

Com: in 4. Acut. t. 23. & de morb. Cap. t. 23.

2. de Morb. sc. 1.

cras-

craſſamento induci poteſt, cuius generatio, vt vt non ſit momentanea, accedente tamen aliqua cauſa quæ ſanguinem in motum rapidiorem cieat, & præexiſtente praua totius maſſæ ſanguineæ diſpoſitione ad grumeſcendum, mirum non eſt ſi ſanguinis ſtagnationes ex improuiſo contingant, ac interrupto ſpirituum vitalium radio, qui à Corde iugiter influunt, Cerebrũ, Lunare Sydus Microcoſmi, Eclypſim patiatur. De hac Apoplexię ſpecie, in qua morbi cauſa eſt extra Cerebrũ, pluribus in locis agens *Diuinus Præceptor*, in libro de Morbis hæc habet ipſa verba, quę vt pote notatu digna, & ſanguinis circuitũ adumbrantia ex natiuo fonte huc transferre placuit. αἱ φλέβες ἐπὴν ἐς ἑωυτὰς ἑρύσωσι φλέγμα, ἀνάγκη ὑπὸ ψυχρότητος τοῦ φλέγματος, τὸ αἷμα ἑστάναι μᾶλλον νῦν .... μὴ κινεομένου δὲ τοῦ αἵματος οὐχ οἷόν τε μὴ οὐχι, καὶ τὸ σῶμα ἀτρεμίζειν, καὶ κεκωφῶσθαι. Mercur. in 2. de Morbis p. 118. ideſt; *poſtquam Venæ pituitam in ſe ipſas traxerint, neceſſe eſt præ pituitæ frigiditate ſanguinem tunc magis ſiſti .... dum autem ſanguis non mouetur, fieri non poteſt vt non etiam corpus quieſcat, ac torpeat.*

XXII. In Apoplexia, ac pręſertim vbi in Paralyſim degenerat, ſępiùs obſeruaui, modò loquelam amitti voce ſuperſtite, modo vtrumque, quod quidem obſeruatione dignum, tum ad prognoſim, tum ad curationem; non enim idem ſunt deſtitui loquela, ac voce deſtitui. αὐδὴ loquelam ſignificat, φωνὴ vocem, quæ duo diuerſis organis perficiuntur, ſermonis enim Lingua eſt dędala, vocis autem Larynx, & Trachea. Obſeruatio Doctiſſimi Vuilliſij eſt, ad grauis vocis efformationem truncum aſperæ arteriæ deprimi, ad vocem autem acutam effomãdam ſurſum attolli, quem motũ alternum pręſtari ait à ramulo nerui recurrentis cartilagineos annulos deorſum trahente, & à neruo altero à plexu paris vagi eoſdem ſurſum attollente; ſic exolutis neruis ad linguam pertingentibus ἀναυδία ſubſequitur, ἀφωνία verò ſi exoluantur qui ad Laryngem, & Tracheam dimittuntur; poterit ergo aliquis eſſe ἄναυδος, & non ἄφωνος, vt muti, ac infantes recens na- de Anat. Cer. c. 24.

ti, qui

ti, qui ſonos edunt licet non articulatos, non tamen è conuerſo poteſt eſſe quis ἄφωνος, & non ἄναυδος. Quare *Hippocrates* in hiſtoria Pythionis, qui poſtea die 10. mortuus eſt, ſcripſit hæc verba. *Circa veſperam omnia exacerbata ſunt*, ἄναυδος, ἄφωνος Loquela deſtitui malum quidem ſignum eſt, pernicioſius verò etiam voce priuari, idcircò *Diuinus Præceptor* vt peſſimum Pythionis ſtatum indicaret has binas voces appoſuit. Æquè verò tam Aphonia, quàm Anaudia fieri poſſunt tum ob exolutionem, tum ob conuulſionem; procul dubio in Pythione aphonia conuulſiua erat, nam die 6. dolores vehementes ipſum tenebant; in hoc itaque diſtinguuntur, quòd Aphonia quæ in tenſione conſiſtit, fatalis eſt ad crudeliſſimam mortem, quæ verò in exolutione, moriendi ſenſum adimit, vt ait Doctiſſimus Duretus. Cum itaque tam ob neruorum, & muſculorum vocalium tenſionē, quàm ob laxitatem, fieri poſſit aphonia, quotieſcumque illa appareat, diligenter aduertendum num conuulſoria ſit, vel exolutoria, vt apta remedia præſcribantur, τάσις enim, & λύσις contrarij ſunt Affectus. Sæpè autem fit, vt ſi in maligna febre aphonia ſuperueniat, ad aliquam excuſationem apud vulgus aucupandam ſoleant nonnulli magna vtique confidentia pronunciare, ægrum apoplectico inſultu correptum fuiſſe, cum tamen aphonia illa conuulſiua ſit; perrarò enim in acuta febre aphonia apopletica ſuccedit, quod tamen aliquandò obſeruatur, & qualem caſum nuper habui præ manibus. Vir enim robuſti alioquin, habitus poſt 12 paroxiſmum Tertianę febris factus eſt ἄναυδος, καὶ ἄφωνος, reſoluto eodem tempore brachio, & crure dextro; ac iam vocem ex integro recuperauit, ſed nondum perfectum ſermonem. Narrat Foreſtus Textorem quendam ob leue vulnus in extremitate pollicis in dextra manu obmutuiſſe, quem veluti linguæ paralyſi affectū à ſe curatum ait, ego autem pace huius Celeberrimi Viri, crediderim obmuteſcentiam illam ortam fuiſſe potiùs ex conuulſione linguæ, nam æger ille, & nutu, & ſcripto, vt idem

3. in 3. Epid. Ægr. 3.

In Pran. Coa. p. 144.

l. 10. ob. 89.

Auctor

Auctor refert, indicabat ſibi linguam tanquam filo conſtringi.

XXIII. Atq; hi quidem vagabantur affectus ob ſuperiùs memoratas cauſas, quibus addendum, quòd cum Anni praua Conſtitutione conſpirauerat rei Annonariæ penuria, quæ ſola potis eſt craſſis humoribus corpora infarcire, ob praua alimenta, ac præcipuè ob vſum leguminum, quæ ſupte natura ægrè coquuntur, vnde Cacochymia; propterea vrgente frugum inopia, cautè vſurpanda magna remedia, præſertim in Popularibus, quod in Praxi diligenter obſeruandum. Sicuti enim ex *Hippocrate* difficulter ferunt purgationes qui prauo vtuntur cibo, eò quòd illorum Corpora, vt Galenus interpretatur, citò exoluantur, vel ob Syncopem Stomachicam, in quam facilè incidunt Cacochymici vbi purgãtur, vt Heurnius, haud ſecùs per V. S. quoque in ſummum diſcrimen adducuntur, vti frequenti obſeruatione mihi compertum. In quibuſdam Oppidis huius Ditionis, ac præcipuè Caſtrouitri, & Scandiani, idem accidiſſe accepi, quod apud Ænum Ciuitatem Thraciæ ob Annonæ caritatem eueniſſe ſcripſit *Hippocrates*, vt multi ob vſum leguminum, ac Erui præſertim, in Crurum exolutionem inciderint. In huiuſmodi ergo Calamitatibus cautum eſſe oportet Medicum, nec adeò liberalem in profundendo humano ſanguine, vti quibuſdam alijs temporibus. Ad has itaq; Circunſtantias, & præcipuè ad Anni Conſtitutionem, tanquam ad Verſoriam, mentis acies potiùs conuertenda, quàm ad decerpendum ex libris, generales morborum Curationes, ne vetus Parœmia obtrudatur, *Nauta ex libro*.

2. Aph. 36. — 3. in 1. Epid.

XXIV. Quare autem Plebs Vrbana in hac Conſtitutione prædictis Affectibus magis obnoxia fuerit, quàm Agreſtis, id forſan factum crediderim, quòd Ruſticana gens vitam actuoſiorem degens, ſanguinem magis fluxilem haberet, ac minùs aptum ad ſtagnationem, ſeù quòd in Rurali Epidemia in altera mea Diſſertatione deſcripta, febres diuturnæ, quæ agreſtem

stem populum exercuerunt, vicem Criseωs suppleuerint, sanguinis fæculentias sensim repurgando, ac ad meliorem crasim totam massam humoralem perducendo.

XXV. Circà Æquinoctium cœpit frigus mitescere, ac tam subita facta est permutatio ab intenso frigore ad immoderatum æstum, vt ab Æquinoctio vsque ad Martij finem calor haud multum distaret ab æstiuo, Sole in occasu flammeo apparente, non secùs ac Augusto mense; subsecuta quidem postmodum Aprilis mense aliqua caloris remissio, sed firma semper, & constans perstitit siccitas, sereno, ac præsudo Cœlo; cùm itaque nulli prorsùs imbres per totum Aprilis mensem decidissent, non lenis timor omnes corripuit de Anno parum frugifero; non modici tamen solaminis erant Plantæ omnes fructiferæ floribus passim albescentes, quæ fructus tum præcoces, tum horæos abundè pollicebantur, vti re vera contigit, hoc Anno laboranti Cereri succenturiante Pomona. His addebatur quòd calor non proportionatè ad Solis accessum augescens siccitatem in dies auctiorem reddebat, quare toto Vernali tempore Terra non minùs arida, ac dehiscens visebatur, quàm cum *findit Canis æstifer arua*. Perseuerante pariter Maio mense hac arida Constitutione, nisi identidem, ac sporadicè modicis imbribus delapsis, magna herbarum inopia hoc Anno laboratum est, fabis quoque ac omnibus ferè leguminibus ob humidi defectum arefactis, exigua quoque spe superstite, quòd eandem ob causam triticea messis ad bonam frugem perduci posset.

XXVI. In hac Vernali tempestate, ac præcipuè in prima Veris parte, ijdem pectoris morbi, non adeò tamen graues, vt hyeme, perseuerarunt. Sub finem autem Veris Tertianæ febres, tanquam spicilegium prægressæ messis, caput denuò extulerunt. Nunquam apud nos Annus Scabiosior visus est, omnibus ferè Vrbanis, ac Ruricolis quoque, fœda scabie laborantibus, quæ neque ad iteratas purgationes, neque ad re-

petitas

petitas Phlebotomias quicquam mitescebat; Sanguis qui secta vena educebatur multum seri flaui præferebat, ac Vrinæ valdè coloratæ apparebant. Haud secùs quàm Anno elapso magna fuit Animalium strages, ac Pecudum præcipuè, ita vt Ouillus grex totus penè deletus fuerit.

XXVII. Quoniam nullus Morbus adeò popularis est ac Scabies (si tamen illam in morborum Classe licet reponere, quando Hippocrates scabiem turpitudinem potiùs quàm morbum appellat, & Plato malum vocat mixtum ex dolore, & voluptate, ac propterea græcè dicitur πάθος γλυκύπικρος) quoniam inquã, nullus Affectus adeò familiaris est, & qui medicos conatus magis eludat, vt hinc ansam captarit Helmontius vulgarem Medicorum praxim traducendi sub titulo *Scabiei, & Vlceris Scholarum*, perfricemus paululùm, si licet, hoc Vlcus. Ingenuo pudore profectò fateri licet, nihil ferè laudis Medicinæ Professoribus ex Scabiei curatione accedere, imò non rarò ijs palmam præripi à superueniente Vetula, quæ solo linimento interdum præstat, quod magna remediorũ supellectile præstitisse non potuerunt qui morbos Herculeos se perdomuisse deprædicant, quin interdum, vt ait Poeta.

de Aff. n. 35.

in Phileb.

7. Metam.

—— Inque ipsos sæua medentes
Erumpit clades, obsuntque Auctoribus Artes.

Quam labem omni studio, ac iuxta omnes Politicæ regulas a se debet arcere ex Galeni consilio quisquis Medicus, nam Scabies, vt idem ait, cum deformes reddat quoscumque tenet, multò magis Medicum Clinicum deformem, & horrendum efficit, cui hac fœditate laboranti obtrudi possit dictum illud Poetæ Tragœdi, quod affert Plutarchus,

6. Epid. Com. 4.

Ἄλλων ἰατρός, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων,

idest *Alijs medens, at ipse vlceribus scatens*.

quo pacto ex. In. Emol. cap.

XXVIII. Scabiei curationem solis topicis esse perficiendam, ablegatis omnibus internis remedijs, quæ Corpora in cassum fatigant, vult Helmontius; obseruans enim quàm facili

 negotio

negotio Corpus exactè ſanum ex ſolo contactu alicuius Scabioſi inſici poſſit, credidit Scabiem pendere à prauo Cutis fermento, quod eiuſdem alimentum corrumpat, nequaquam verò ab interno Viſcerum vitio, quare ſolis topicis ſuadet abigendam; aſt huiuſmodi opus periculoſæ plenum aleæ meritò cenſetur. Ballonij itaque celeberrimi Practici conſilio hærere placet, qui cum dioriſmo procedens explicat ex mente Hippocratis quando Scabies ſit morbus, & quando abſceſſus, hoc eſt rectam ſemitam indigitat, qua Medicus certo pede ad Scabiei curationem procedat; lubet autem hic ipſum Hippocratis locum afferre. *Impetigines, & lepræ, & vitiligines albæ quibus quidem Iuuenibus horum factum eſt, aut paulatin conſpectum multo tempore augeſcit, his non putare oportet abſceſſum eſſe, eam papularum eruptionem, ſed morbum; quibus verò horum aliquid eſt factum multum, & de repente, hoc ſanè fuerit abſceſſus.* Hunc locum pariter obſeruans doctiſſimus Mercurialis. *Quid ſit,* ait, *abſceſſum eſſe, & non morbum, atque è conuerſo, non omnes intelligunt.* Scabies itaque, alijque cutanei affectus in morborum claſſe ſunt receſendi quãdo paulatim fiunt; quando verò confertim, ac præcipuè poſt grauem aliquam ægritudinem, non morbi nomine, ſed Ἀποσάσεως inſigniri debent. Eſt ergo in Scabie, vbi liceat ſolis topicis incumbere, ait Ballonius, cum nimirum Scabies eſt ſolius Cutis morbus, eſt etiam vbi neceſſe ſit internis partibus proſpicere vſu purgantium, & alterantium, ac nefas ſit ſolis topicis Scabiem exterminare velle, hoc eſt cum Scabies eſt alterius morbi ſoboles, vt in Cachexia.

l. 1. Ep.

2. Prorret. n. 49.

in Annot. in Hipp. Cl. 3. n. 11.

XXIX. Chronicorum affectuum eam eſſe naturam, vt qui *hyeme augeſcunt æſtate deſinere ſoleant, qui verò æſtate hyeme finire debeant,* ſcripſit Hippocrates. Hanc autem eſſe Scabiei indolem, vt hyeme luxuriet, ac magis ſæuiat, æſtate verò enaneſcat, vel ſaltèm miteſcat, iam norunt omnes. Quando igitur Scabioſus aliquis curandus ſuſcipitur, liberè prote-

de Nat. hom. n. 17.

protestandum esset, non institui curationem nisi vt faciliùs æstiuo tempore tam fœdus morbus extirpetur, atque hanc esse huius pestis naturam, apud nos saltem (de lepra non loquor morbo Ægyptijs endemio, vt refert P. Alpinus, ob aquam cœnosam, & salitos pisces, quorum vsus apud illos valdè familiaris est) vt æstiui caloris beneficio faciliùs, quam cichoraceis abigatur; satis abundè testante experientia, quòd nulla præuia purgatione, vel phlebotomia, vlloque alio remedio, quotquot agrestes per hyemem scabie laborarint, superueniente æstate, non secùs ac Angues, psoræ exuuias deponant, ac illis niteat *assiduo curata cuticula Sole*. Verùm huiusmodi protestatio ad auertendam calumniam quandoque non satis est. Laborabat olim F. Petrarca sicca scabie, vt ipse refert, ac postquam à medicamētorum diuturno vsu se frustra exhaustum videret, Medicos, quibus ex sua natura infensus erat, obiurgare cœpit, ac ijs respondentibus, expectandam esse Æstatem, ira percitus eosdem dimisit his verbis. *Ego autem neque Medicis credo, neque ab Æstate spero quicquam, sed ab illo de quo scriptum est. Æstatem, & Ver tu plasmasti*. Psoræ itaque potissimum remedium ab æstiuo calore pendet, qui potis est nouam crasim in massam sanguineam inuehere, ac illam particulis spirituosis saturare, quo pacto Acidum illud luxurians, quod cutem exarabat, infringitur. Purgationes itaque vt vt repetitæ, iteratæ V. S. illitiones, Balnea, & omnis Medicus apparatus persepe prestare nequeunt quod solus Aer æstiuus. Cùm hoc Vere cuidam Docto Amico meo leuem purgationem ad sanandam Scabiem, qua vexabatur, præscripsissem, nec ideò meliùs haberet, ac illo vrgente quid agendum superesset, per iocum remedij loco dictum illud Satyrici adduxisse,

—— Durate, atque expectate Cicadas;

ille ad me conuersus, & Tu quoque, inquit, ad græcas Calendas honorariū expecta.

l. 1. de Med. Æg. c. 14.

Pers. Sat. 4.

l. 3. Ep. 4.

Iuuen. Sat. 9.

XXX. Vtriusque casus duo habemus notatu digna exempla apud *Hippocratem* in libris Epidimiorum, quę hic lubet afferre. *Latæ pustulæ non valde pruriginosæ, quales Simon habebat hyeme, qui vbi ad ignem inungeretur, aut calida lauaretur, opem sentiebat. Vomitus non proderat.* Manifestum specimen hic habemus Scabiei cum morbus est; nam ex facta inunctione, vel in ipsa hyeme, opem sentiebat; si enim Scabies illa fuisset abscessus, ac alterius morbi pruductum, non solum ex intempestiua vnctione nil opis sensisset, sed grauem noxam expertus fuisset. Obseruanda quoque illa verba. *Vomitus non proderat*; signum euidēs, Corpus illud fuisse sanum, ac totum vitium in externis corporis partibus extitisse. Corpora sana difficulter ferre purgationes effatum est eiusdem *Hippocratis*, qui pariter vbi fauces ægrotant, aut tubercula in corpore nascuntur, præcipit vt deiectiones inspiciantur, quæ si sint similes sanis, ait tutum esse corpus alere, sin minùs purgationem instituendam; fieri enim potest, ac sæpenumerò contingit, vt Corpore sano intus existēte tubercula in cute progerminent.

2. in 6. Epid.

se. 2. Aph. 37.

XXXI. Exemplum aliud Scabiei, prout Abscessus dici meretur, sequens est. *Homo quidam Athenis prurigine toto corpore vexabatur, & Cutis crassa erat & velut lepra aspectu; huic nemo opitulari potuit; transgressus ad Melum, vbi sunt calidæ Balneæ, à pruritu quidem, & Cutis crassitudine liberatus est, sed hydropicus factus mortuus est.* In hoc casu certè affectio illa pruriginosa abscessus erat, ac fructus morbosæ radicis in Visceribus implantatæ; vel immoderatè, vt putat Vallesius in Cōmento, aquis illis thermalibus vsus fuerit homo ille, vt suffocato innato calore cessarit illa peccantium humorum excretio ad cutem ablegari solita, vel, vt verisimiliùs interpretatur Martianus noster, aquæ ille sulphuratę essent, ac propterea, vt idem ait, *densata à balneo cute humores pruritum excitantes ad Hepar retrocedentes scyrrhum induxerint*, ex quo factus fuerit hydropicus, satis sit quòd

9. Epid. n. 4.

illi

illi magis consultum fuisset, prospexisse ad id quod latebat intùs, quàm quod in cute apparebat.

XXXII. Vt ad rem nostram hactenus dicta applicemus, popularis hæc Scabies in Classe abscessuum profectò erat collocanda, vt pote productum præcedentis Constitutionis nimis pluuiosæ, nec non & praui victus ob Annonæ caritatem; sic refert *Galenus* sua ætate cùm plurimas Romano imperio subditas gentes vexaret fames, ac frugibus omnibus in Vrbem asportatis, Agrestes, quibus relicta fuerant solùm ὄσπρια καὶ χέδροπα, ac etiamin exigua copia, vt fruticum germinibus, & bulbis vesci cogerentur, omnes sub Veris finem à varijs cutaneis affectibus conflictatos fuisse, quorum alij Erisipelas referrent, alij herpetem, & alij psoram, impetiginem, & lepram. In hac itaque nostra populari Scabie solis topicis fidere tutum negotium non erat, & quotquot siue sponte, siue alieno consilio Scabiem Vnguentis antipsoricis abigere tentarunt, id suo periculo sunt experti. Rem oppidò notatu dignam hac occasione mihi obseruare obtigit. Noui multos, qui tædio huius fœdi morbi Vnguentis Scabiem exterminare etiam in ipso Vere tentarunt, sed postmodum Scabie retropulsa febre, correptos Vrinas nigras, & fuliginosas illicò reddidisse; cùm autem vsu remediorum humores ad cutem propellentium reproduceretur Scabies, Vrinæ sanis similes reddebantur; denuò autem retrocedente Scabie, vel rursus erumpente, hæc reciproca in Vrinis apparebat mutatio; quamuis autem huiusmodi Vrinæ cum parua febre, quæ malignitatis speciem aliquam præferret, me suspectum non parùm haberent, sollicitus tamen circa Scabiei reproductionem semper bonam spem alui, & quotquot habui præ manibus vidi tandem à morbo superstites. Animo autem versans quare ad Scabiei retrocessionem Vrinæ redderentur fuliginosæ, id fieri posse credidi, quòd Acidum in Cute luxurians, & Psoram efficiens, ob factas illitiones haud amplius expirans, à Venis resorptum, &

de suc. bon. & vit. c. 1.

cum Alchali sanguineo permixtũ serum sanguinis atredine infuscarit, non secus ac quando limpida Vitrioli solutione cum infusione gallæ permixta, atramentum conficitur. Pro regeneranda vero Scabie non semel, nec sine prospero euentu vsus sum remedio à Zacuto Lusitano proposito, & ab Etmullero, commendato iubendo, vt æger, cui retrocessisset Scabies, decumberet in linteis ab aliquo Scabioso infectis. Remedia porrò quæ magis ex vsu fuere, si non ad Scabiem extirpandam, saltem ad eam moderandam, vt superueniente æstate faciliùs aboleri posset, fuere præsertim ea quæ ex Viperis parantur, quibus multos vidi fœliciter sanatos. Vbi liceat igitur internis remedijs vti ad Scabiem radicitùs extirpandam, nihil profectò consultiùs quàm ad diaphoretica confugere, non secùs ac fit in lue gallica; sicuti enim inter hos duos Affectus magna est cognatio, ita eadem ferè methodo curandi. Sic Heurnius ad Psoram debellandam, purgatis prius noxijs humoribus, ligni indici, ac Salsæ decoctum valdè commendat; ait enim quòd hoc rememedio facile expirat concepta in habitu Corporis contaminatio.

de Aer. Insp. læsa.

6. Aph. Com. 9.

XXXIII. Horrent nonnulli in Scabie, alijsque cutaneis affectibus, cane peius & angue Viperina remedia, veriti ne excedens caliditas & vstionis nota Hepati, & toti masæ sanguineæ imprimatur; ast ego magis horreo nimium refrigerantium vsum, nec quemquam noui, qui exhaustis integris Ptisanarijs, seu post diuturnum Seri, & Cichoraceorum vsum, à Scabie, vt vt sicca, & arente, liber euaserit; scio equidem penè assiduas esse Scabiosorum querelas de nimio calore tum interna, tum externa perurente, at ijs præbendæ non sunt aures; grauiter quoque Pueri, quibus Perniones ob violentum frigus oborti sunt, de nimio calore in pedibus conqueruntur, nec sine ratione, ob subsequutam aliquam inflammationem, an ideò in Pernionibus applicanda refrigerantia? Cordati Medici ergo erit morbi causam animo-

sè ag-

sè aggredi, sanguinis vitiosam crasim emendando, remedijs potissimùm quæ illius acorem temperent, qualia sunt ex Viperis parata, quæ Sale volatili abundant. Quidquid sit de Viperæ temperie, de quo consulatur Io: Baptista Spontonus in sua Echidnologia, experientia satis planum facit nihil esse ad psoram, ac lepram quoque perdomandam efficaciùs, quàm Viperina medicamenta (quando tamen id agere liceat, nec satius sit hunc hostem inquilinum alere) nec adeò nos sollicitos esse debere neplùs æquo incalescant Viscera, dummodò tam fædi morbi seminium penitus restinguatur. At nunquam cessaret scalpendi libido, tam ferax est obseruationum hæc materia, nisi ad alia festinaret Calamus.

XXXIV. Exacto Vere Æstas successit adeò feruens, vt numquam huic similis visa fuerit, idq; præsertim Canicularibus diebus, quo tempore præter modum Aer excanduit caliditatis excessu supra reliquos Annos, vt Thermometri loquebantur, ad multos gradus ascendente. In hisce ardoribus identidem cecidere pluuiæ, sed nihilò seciùs remittebatur æstus, qui constans perstitit per totum fere Septembris Mensem; hac Æstate nullatenus spirarunt Etesiæ, vnde à continuo æstu nullum leuamen, hanc ob causam multa Animalia, ac præsertim Canes, agebantur in rabiem. Nunquam aliàs cecidere crebriora fulmina, à quorum vno ictus est Agricola, indumentis omnibus perustis, præter lora coriacea; is ad nonnullos dies attonitus iacuit, sed postea sine vllo remedio in se redijt, & adhuc superstes est: hisce temporibus febrium Cohors de repente incubuit, ac passim per vulgus grassabatur, vt integræ familiæ eodem tempore febricitarent, densiorque erat ægrotantium numerus ea in parte Ciuitatis, vbi magis patulæ sunt viæ, ac humiliora tecta. Quotquot milites in Arce reperti sunt, simul ex febre decumbebant, vt rusticanam militiam accersere oportuerit ad illius custodiam. In Septo Hebreorũ, vbi Vici angusti, ac Ædes altissimæ, caligantesque fenestræ, nulli ferè hoc

tem-

tempore ægrotarunt, cùm tamen cæteris Annis primi sint sint Recutiti, qui æstiuarum ægritudinum impetum sustineant. Ruricolæ licet diurnis laboribus ad Solis radios ferè in sudores soluerentur, cùm tamen subdiò suis in plaustris per noctem somnum captare soleant, immunes vt plurimùm degebant; sola itaque Plebs Vrbana, & omnes quibus, & domus, & res angusta domi esset, exercebantur; salubris tamen erat morbus, nam febres istæ Tertianæ Internittentes erant, ac vt plurimùm exquisitæ, & quæ die septima, ac etiam citiùs, post vnam vel alteram phlebotomiam per sudores iudicarentur. Nullus Annus Medicis quæstuosior, & gloriosior vnquam fuit, cum ægri omnes fermè incolumes euaderent; medicum fastum tamen parumper temperauit Autumnus θανασιματος nam protractiores erant febres, & aliquando in malignas degenerabant. Remedia cordatis Medicis erant Venæ sectio, & frigidæ vsus; hæc enim vtramque paginam, vt dici solet, implebant; qui verò parua attollentes, vt plura viderentur pręstitisse, vel vt Seplasiarios beneuolos haberent, Cardiacis calidioribus vsi sunt, tanquam camino oleum addentes, ægros in extremam perniciem præcipitarunt. Limonum succus, spiritus Vitrioli, Sulphuris, & similia erant egregia Cardiaca; diuersis itaq; artibus, ac diuerso telorum genere, cum hoc febrili exercitu congrediendum fuit; Anno superiori hostis irritandus erat ad pugnam, hoc verò illius impetus parumper sustinendus, & acutis telis frangendus, qualia sunt Acida omnia. Sanguis qui secta Vena educebatur spumeus erat, & croceus, Vrinæ similiter multa bile saturatę. Multis ex febricitantibus papulę apparebant in cute, ac pręsertim Pueris, quales efflorescentię Variolarum erant veluti Prodromi. Variolę quidem per ęstatem paucos sustulerunt, ast autumno, & in prima parte hyemis paucis pepercerunt, ac minùs ijs quibus detractus fuisset sanguis. Multis Tertianę febres in Quartanas migrabant; sicuti autem pręcedenti Anno Per-

ruuiani

ruuiani Corticis vſus in Quartanis, ac diuturnis febribus improſperè ceſſit, ità hoc Anno ſaluberrimus fuit, & ij qui paſſi ſunt recidiuas, febres mitiores poſtmodum experti ſunt, ac antequam Hyems accederet perfectè conualuerunt. Vbi primùm ęſtus cępit miteſcere, quod circa Æquinoctium contigit, viſa eſt pacari febrilis tempeſtas, quę ſenſim in ſummam tranquillitatem ceſſit, adeò vt duobus poſtremis decedentis Anni Menſibus in Foro Medico penè continuæ eſſent feriæ.

XXXV. Huius febrilis tempeſtatis cauſam ſaltē occaſionalem in immodicum Aeris æſtum referre placuit, qui potis fuerit Bili nimiam acrimoniā adſciſcere, vt cum ſucco pancreatico, minùs aptè quàm par eſt, ebulliret, & in maſſa ſanguinea febrilem efferueſcentiam cieret. Neque mirum ſit quòd exiguo tempore adeò permutata fuerit ſanguinis, & omnium fluidorum craſis; magna eſt enim vis caloris, quidquid Helmontius dixerit, Calorem Qualitatem Rerollæam appellans. Multa quæ ſuaptè natura dulcia ſunt ad ignem amareſcere, alia verò magis dulceſcere quotidiè obſeruamus; ſic vt ait Gal. Lac coctione eam dulcedinem acquirit, quam Mel deperdit. Vinum quoque per totam hyemem, ac etiam Vernum tempus, natiuam dulcedinem ſeruans vbi Æſtatem ſenſerit auſterum fit, niſi in Hypogæis, & frigidioribus locis aſſeruetur. Calor itaque ac frigus, ſiue ſint cauſæ immediatæ, ſiue excitantes, & occaſionales, ſubitas mutationes, in noſtris Corporibus parere poſſunt & humorum texturam, citiùs quàm quis putet, inuertere. Narrationem oppidò curioſam apud Lucianum habemus de febre quadam Tragœda (ſic enim illam appellare liceat) quæ Abderitas temporis ferè momento inuaſit. Egerat Archelaus Poeta Tragicus media Æſtate, multoque æſtu, apud Abderitas, Euripidis Andromedam, ex quo factum vt multi ex Theatro febricitantes exierint, ac vniuerſi poſtmodum febre grauiſſima correpti fuerint, quæ die ſeptima plurimo ſudore erumpente,

Nat. contr. neſc.

l. 4. de Simp. Med. fac. c. 17.

de conſcrib. Hiſt.

pente, nec non sanguine è naribus profluente, soluebatur, superstite tamen ridicula quadam mentis perturbatione, nam vt refert Auctor, *omnes quasi ad Tragædias agendas impellebantur, & Iambica personabant, multumque vociferabantur, maximè autem Euripidis Andromedam canticis referebant, plenaque adeò Ciuitas erat pallidis, ac macilentis illis Tragœdis septimanis*. Haud aliter apud nos immodicus æstus Plebē Vrbanā inter angustias suarum ædicularū conclusam in febres agebat, adspectu quidem terribiles, nec sine mentis emotione, sed quæ postea die septima, oborto sudore post celebratam liberali manu phlebotomiam soluerētur. Hac de causa eos qui circa Vrbis pomœria lares habebant, seu vbi magis patula, & ampla sunt Viarum strata, vt in ea parte quæ *Herculea Additio* appellatur, faciliùs febres adoriebantur; vbi verò Vrbs magis conferta est, & Vici angusti, & anfractuosi, minùs à febribus populares exercebantur. Neque fortuitò Vrbium Conditores, angustas, & anfractuosas vias esse voluisse censendum est, vt in ijs Vrbibus, quæ adhuc aliquid antiquitatis retinent, qualis est Mutina, vt nempe magis salubritati, quàm pulchritudini consulerent. Sic Nero postquam flammis Romam absumpsit, intentus postmodum illius reparationi, dimensis viarum ordinibus, ac latis spatijs, splendidiorem quidem Vrbem pro Imperij maiestate, sed minùs salubrem reddidit, nam, vt ait Tacitus, compertum est *veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde Solis vapore perrumperentur*. Hanc ob causam opulentiores Ciues, qui in amplis Conclauibus à tecto remotioribus degebant, sicuti etiam populus Apella, vim febrilis huius tempestatis minùs sensere. Magni profectò momenti est ad præseruationem à morbis æstiuis in amplo, ac frigido Conclaui degere, ac somnum capere, vt à diurno calore attritæ vires per nocturnum somnum reparentur. *Somnum in frigore cooperto* commendat *Hippocrates*, quem locum

l. 15. Annal.

4. in 6. Epid.

locum in altera mea Dissertatione exposui; si ergo vel in ipsa hyeme prçstat quiescere in loco vbi sit aura frigidior, idq; in gratiam Respirationis, dummodò totum Corpus stragulis sit coopertum ne à frigore carnes pungente interturbetur sopor, multò magis çstate prçstabit in frigido Conclaui somno indulgere.

XXXVI. Hic autẽ imoderatus Aeris feruor si febrẽ hanc popularem excitauit, viam quoque aperuit vt citiùs reseratis poris, per sudorem febrilis materia euanesceret, idq; beneficij sequutum, vt exterminata radicitus Scabie, Plebs nitidior, ac vegetior apparuerit. Ac profectò grauis hæc morborum Tempestas omninò desijsset, ni Variolç, quò magis ambientis calor tepescebat, eò ferociùs sæuijssent, cùm non solum puellarem ætatem demeterent, sed etiam grandæuos, ac præcipuè Vtero grentes, quotquot hoc morbo laborarent. De Variolarum natura, & causis, cum tot extent doctissimorum hominum scripta, nil addam, nisi quòd in hac Variolosa Constitutione, quæ circa Autumni finem vim suam magis exercuit, faciliùs euaserint ij quibus nec detractus fuit sanguinis, nec vllum administratum remedium, toto curationis negotio Naturæ commisso. Neque mirum quòd V. S. noxia fuerit; si enim ex Hippocrate. *Autumno paucissimus sanguis fit in homine* ob prægressam Æstatem, quæ Corpora exhaurit, id certè apud nos hoc Anno locum habuit, quare Virtus iam debilis ab exhaustu ob præcedentem æstiuum feruorem, secta Vena illicò labascere videbatur, ac fieri minùs apta vt noxium humorem ad Cutim protruderet. *de Nat. ho. n. 14.*

XXXVII. Sicuti in superioris Anni Cõstitutione noxius fuit Chinæ Chinæ vsus, vt adnotatũ, ita in hac ab illa toto Cœlo diuersa, valdè salubris compertus est; multi quidem Quartanarij hoc Autumno per Vrbem vagari visebantur, sed quotquot ad hoc remedium confugere, vel integrè sunt restituti, vel si nonnulli recidiuas passi sunt, paulò post conualuere;

ualuere; hinc practicam Cautionem, vlteriori tamen obseruatione confirmandam, elicio, securiorem esse Chinæ Chinæ vsum, quando humores fræno potiùs egeant, quàm stimulo. Anno elapso ob frigidam, & humidam Constitutionem tota humoralis massa, vt pote crassa, ac segniùs fluens stimulanda erat, ac ad motum cienda, hac Æstate vero, ad orgasmum prona, ac nesciens stare loco, erat potiùs sufflaminanda, quod mirè præstabat Peruuianus Cortex, humorum impetum compescendo. Eandem ob causam aquæ vsus in altera Constitutione adeò noxius in hac saluberrimus fuit, sicuti pariter Acida omnia, quæ celebrioribus Cardiacis palmam præripuere, vt quæ partium Alchalinarum vim frangerent. Hermeticorum enim effatum est, Alchalia per Acida, & Acida per Alchalia emendari.

Atque hæc pauca de huius Anni Constitutione, tumultuariè fateor, ac inter armorum strepitus, visum est conscribere, hyemantibus apud nos Germanorum copijs, quæ hac Æstate in Pedemontana Regione aduersus Gallos militarunt; cęterùm, vrgente adhuc rei Annonariæ angustia, vereri licet, ne venturo quoq; Anno popularium morborum noua seges succrescat, quod omen despuo.

DE CONSTITUTIONIBUS ANNORUM

M. DC. XCII, XCIII., & XCIV.

In Mutinensi Civitate, & illius Ditione.

DISSERTATIO

BERNARDINI RAMAZZINI

MEDICINÆ PROFESSORIS.

MUTINÆ, M. DC XCV.

Typis Antonij Capponi, ac HH. Pontiroli, Impress. Episc.

Superiorum Consensu.

I. Ntermiſſam varias quidem ob cauſas, ſed potiſſimùm ob parùm proſperam Valetudinem, Operis incępti texturam reſumens, Morbos qui hiſce tribus Annis apud Noſtrates populariter vagati ſunt, nec non rariora quædam quæ peculiari obſervatione digna credidi, compendioſè referam, haud dubiâ ſpe quòd apud cordatiores Medicos veniam ſim impetraturus ſi minùs aptè quàm par eſt res exponatur, modò fideliter (quod in hiſtoricâ narratione potiſſimùm expetitur) id fiat, quod me preſtiturum ſanctè polliceor. Horum verò trium Annorum Conſtitutiones non ſejunctìm, ut priores duas, exponere, ſed unico faſce ſimul complecti libuit, ne eadem chordâ, cum riſu oberrans res eaſdem repetere deberem, quandò unica & eadem ferè morboſa Tragœdia totum hoc triennale ſpatium abſumpſit, nec exodium obtinuit, donec Cœli temperies in ſtatum toto Cœlo diuerſum permutata novos morbos in Scenam produxerit.

II. Ut ergo à Conſtitutione Anni 1692. exordiar, Hyems ſatis regularis fuit, ac legitima, nec quid inſolens habuit quod noſtro huic Climati non congrueret; primò quidem Boreales Venti ad aliquot dies ſatis validè perflarunt, Terrâ nondum nivali vellere adopertâ, unde metus erat ne Sata exurerentur, ſed Ventis poſtmodùm ſilentibus, ac modicis nivibus delapſis, Hyems propriam temperiem, & eas conditiones obtinuit, quas in libro de Aere, Aq. & Loc. recenſuit Hippocrates, nimirùm ut ſit *moderata, neque* num. 25.
valdè clemens, neque frigiditate excedat. Morbi itaque hyemales obſervati ſunt, ut Tuſses, Pleuritides, Eriſipelata, Apoplexiæ, ac in iis præcipuè qui præcedenti Anno à gravi aliquo Morbo conflictati fuerant; major tamen pars eorum qui ægrotarunt evaſit, demptis paucis quibuſdam è Senioribus, & Silicernio jam proximis. Nihil itaque hyemali tempore obſervare licuit quod τὸν ἐπιδήμιον redoleret.

III. Neque verò à sibi debitâ temperie multum descivit Vernale tempus; satis enim moderatæ fuerunt pluviæ, ac interpolatæ, quales Agricolarum votis responderent, sicuti Æstas quæ successit non admodùm fervida, ut præcedenti Anno, neque nimis sicca extitit, sed pluviis identidem labentibus, ac Etesiis suo tempore flantibus, talis fuit qualis nostro Cœlo congrueret; quarè messem si non planè frugiferam, qualem publica necessitas optabat, non improbandam tamen exhibuit. Haud secùs Autumnus stadium suum regulariter percurrens cum primâ parte hyemis non admodum rigidâ Annum clausit. Sic totum Annum satis placidum, ac Austrinum quoad primam Qualitatum temperiem exegimus.

IIII. Non eâ verò moderatione sequens Annus processit, illum enim totum intemperatum, ac prorsus exlegem experti fuimus. Hyemem totam cum perpetuâ Cœli serenitate, & mitissimis frigoribus transegimus sine pluviis, ac sine nivibus, neque solùm in hac planitie nostrâ, ubi sedet Mutina, sed neque in editissimis Appennini jugis, quæ aliàs per totam hyemem, & vernum quoque tempus albescunt, Mari supero, & infero canum verticem ostentantes; sic neque Gabellus, & Scultenna (inter quæ flumina Urbs hæc posita est) glaciem, ut cœteris Annis, sensere, quod multum contulit ad Annonæ caritatem levandam, cum totâ hyeme per hæc flumina Frumentatores è proximis regionibus commeatus ad nos abundè conveherent, ad plebem nostram, & Germanos Milites alendos, qui hoc Anno quoque apud nos hybernarunt. Sic Veris speciem Hyems tota Austrina exhibuit, cui postmodum Ver successit hyemis naturam, veluti mutatis vicibus, referens; ab Æquinoctio verno etenim usque ferè ad Solstitium perpetua ferè fuerunt frigora cum Ventis Aquilonaribus, ac perennes fuere pluviæ, eæque adeò ingentes, ut pasìm flumina ruptis aggeribus campos inundarint.

V. Jam nefastum Annum, & insalubrem nemo non prævidebat, tum ob pluviarum vim magnam, quæ morborum sunt seminarium, tum ob apparentia in Mororum foliis

signa

ſigna Rubiginis quæ ſterilitatis prodroma eſt, ut Annis ſuperioribus ſummâ totius Ciſpadanę,& Tranſpadanę regionis calamitate experti fuimus. Eodem modo ſubſequuta Æſtas uſque ad Caniculares dies Veris ſpeciem exhibuit, quo tempore ſatis curioſum fuit, apud nos ſaltem, Luſcinias audire pro Cicadis arbuſta rumpentes. Sic ventum eſt ad Æſtatem cum mitiſſimâ Aeris temperie, nobis tamen impropriâ, pluviis identidem magno impetu delabentibus; hinc ob ſolum valdè uliginoſum, & ſatis blandam caloris temperiem ad tantam altitudinem, ac denſitatem omne frugum genus excrevit, ut metus Anni parùm frugiferi ex omnium animis ferè exciderit; at improviſa Rubigo, cujus non obſcura indicia, ut dixi, apparuerant, ſpem omnium repente eluſit; illicò enim frumenta, fabæ, & quæcumque leguminum genera ſydereo afflatu veluti percuſſa exaruere. Inopinus itaque caſus cum Agricolas,tum Urbanos quoque perculit; ſummam enim frugum penuriam non ante viſam impendere præſentiebant omnes, quandò ex præcedentium Annorum ſterilitate exhauſta eſſent tum publica, tum privata horrea, nec aliundè commeatus,ut ex Mantuano, & Ferrarienſi agro, poſſent ſuppetere, cum eadem Rubigalis contagio totam Ciſpadanam, ac Tranſpadanam Regionem pervaſiſſet.

VI. At non ſolùm Cereales opes abſumpſit hæc peſtis, ſed omne etiam ſubſidium, quod Pomifer Autumnus ſolet ſuggerere, eodem tempore ſuſtulit; ſolum enim acerbis adhuc fructibus paſſim reſperſum ſpectabatur, quin & Plantæ ipſæ honore frondium orbatæ mediâ æſtate viſebantur. Uvarum quoque proventus, qui ab initio aureus ſperabatur, ob eandem cauſam non niſi parciſſimus prævidebatur. Mœrore itaque cuncta plena erant,dum Agricolæ in areis non tererent niſi leves culmos, ſtipulaſque volantes, quare ſine Cereris, & Bachi muneribus in omnium præcordiis frigebat ſanguis. Harum calamitatum cauſa potiſſima frigida, & pluvioſa Conſtitutio paſsim culpabatur, quoties enim in hiſce Regionibus Æſtas ſicca,

& fer-

& fervens præcessit, numquam frumenti inopiâ laboratum est, ut apud nos Oraculi loco Virgilianum illud coli possit. Geo. 1.

Magnaque cum magno veniet tritura calore.

VII. Autumnus porrò Æstatis vicem supplens summis fervoribus, & obstinatissimâ siccitate totam humiditatem, quam Terra post tam ingentes pluvias ad satietatem hauserat, absumpsit, nec calor remisit nisi circa primam partem adventantis hyemis, quæ & ipsa leges suas nullatenùs servans, verùm satis placida, & mitis decedenti Anno Vale dixit. Sic in hujus Anni 1693. Constitutione nulla ex illius partibus legitimam, ac propriam temperiem servavit, sed unâ alterius vices subeunte, omnes extemporaneæ fuerunt.

VIII. Sicuti autem prima pars hyemis, quæ præcedentem Annum clausit satis placida, ut modò dixi, extitit,ità pars altera quæ Anno 1694. fores aperuit, asperrimâ, ac rigidissimâ facie apparuit, per totum enim ferè Janvarii mensem flarunt Boreales Venti cum perpetuâ Cœli serenitate, ut squalidum, ac pulverulentum solum undequaque viseretur, non secùs ac æstivis mensibus, quod apud nos prorsus insolens est, sic totam hyemem serenam sine aquæ guttulâ è Cœlo deciduâ traduximus; appetente autem Verno Æquinoctio Cœlum Votis communibus respondit largis imbribus effusis, qui usque ad Aprilis initium perdurarunt, quibus postea, flante Austro, ingens caliditas successit, ut die quintâ Aprilis in meo Thermometro liquor 70. gradum pertigerit, quò interdum neque Junio mense devenire consuevit. Reliquum porrò Veris, ac totam Æstatem cum pertinacissimâ siccitate, & immoderato calore transegimus, Autumno quoque eundem tenorem, quod siccitatem spectat, servante: quare Annum signare licuit præ cęteris valde siccum, & squalidum, Colonis tamen non prorsus ingratum, cum frugum, & Vini proventum non improbandum suppeditarit.

IX. Fusiùs forsan quàm res ipsa videatur exigere horum trium Annorum Constitutiones me prosecutum fuisse,

puta-

putabit aliquis, cum in cujuſcumque Anni Conſtitutionibus ſingillatim nihil eorum, quæ ad rem medicam ſpectant, & quod meum inſtitutum eſt, attigerim, quaſi παρέργον ἔργῳ premiſerim; verùm id conſultò egiſſe me fateor, ſiquidem, cum ex ſuperiùs memoratis pateat quàm diſſimilis, & diſcolor fuerit harum trium Conſtitutionum facies, & aliâ ex parte cum eadem prorſus Epidemia per totum hoc tempus, plus minus, graſſata fuerit, ſatis liquere poteſt quàm parùm firmo talo ſtet illorum Opinio qui ex manifeſtis Aeris Qualitatibus, Caloris ſcilicet, Frigoris &c. putant ſatis explicari poſſe Epidemicorum Affectuum geneſim, ac indolem, ut etiam ex prægreſſis Conſtitutionibus prænuntiari poſſint ægritudines, quæ populariter vagari debeant.

X. Egit id equidem Divinus Præceptor, ut ex Sectione tertiâ Aphoriſmorum, & libro de Aere, Aq. & Locis ſatis liquet, nam ex prægreſsâ Hyeme ſiccâ, & Aquilonia, & Vere pluvioſo, & Auſtrali pronunciavit *neceſſum eſſe*, ut Æſtate acutæ febres fierent, lippitudines, & Inteſtinorum difficultates; ſicuti ex hyeme Auſtrali pluviosâ (& ſerena) Vere autem ſicco, & Aquilonio, Mulieres gravidas abortivos fœtus edituras, cęteros verò Mortales difficultatibus Inteſtinorum, & ſiccis lippitudinibus obnoxios fore: Verùm Galenus, licet Hippocraticæ doctrinæ ità addictus ut Hippocratis libris etiam ſpuriis uſurum ſe ſcripſerit, aſſerere non eſt veritus in citati Aphoriſmi commento Hippocratem uſum potius fuiſſe rationali methodo quàm obſervatione, & experientiâ. Huic Galeni interpretationi nullatenus aſſentiens doctiſſimus Mercurialis ait nil tale de Sapientiſſimo Viro, qualis fuit Hippocrates, credendum, qui non tam audacter pronunciaſſet *neceſſum eſſe*, ut poſitâ tali Conſtitutione temporum tales ægritudines emergere debeant, niſi ratione, & multiplici experientiâ fuiſſet abundè inſtructus. Celeberrimus Lucas Tozzius in nuperis ſuis Commentariis in Hippocratis Aphoriſmos aſſerit obſervationibus potiùs, & iteratis experimentis quàm confictis argumentis, Hippocratem ità pronun-

Aph. 11.

Sec. 3. Aph. 12.

3. de Diff. Resp. c. 1.

pronunciasse, nullâ ratione apparente quæ suadeat isthæc eventura; ingenuè enim fatetur Vir egregius sibi observatum quòd post hybernam tempestatem siccam, & Ver pluviosum subsequutæ non fuerint acutæ ægritudines.

XI. Quot porrò disceptationes inter ipsos Medicinæ Proceres pro genuinâ Apho. 13. tertiæ Sect *Si verò hyems Austrina, & pluviosa, & serena fuerit &c.* (cum tot sint interpretationes quot interpretes) jam satis constat: Manardus enim vocem illam ἐύδιος volebat expungendam, tanquam supposititiam, cum intelligi nequeat quomodò vox illa ἐύδιος, quæ Serenitatem ex illius interpretatione significat, aliis cohæreat quæ hyemem pluviosam, & Australem repræsentant; Leonicenus verò in omnibus antiquis Codicibus vocem illam reperiri ait, ac pro placiditate, & clementiâ interpretatur. Hinc inter illos celeberrimos Viros pro simplici voculâ talia orta sunt dissidia, adeò ut, referente Brasavolâ in citati Aphorismi commento, *Seniores illi alioqui reverendi apud multos pro re tam levi prœliantes in derisum venerint, cum à rationibus ad iurgia devenerint.*

l.3.Ep.1.

XII. Abundet quisquis in suo sensu ut lubet, & ex Anni temporum in manifestis qualitatibus exorbitantiis tanquam ex fonte morbosas Constitutiones derivet, ego sanè ex quo ad Epidemicorum Affectuum naturam contemplandam animum adverti, his quæ tam confidenter, & magnificè proferuntur experientiam respondere non video, & quod me angit, in hac Provinciâ quotannis Hospitem me agnosco; licet enim videam quò passìm itur, non satis tamen video quà sit eundum nisi postquam à viâ longè aberraverim. Profectò si rem accuratiùs perpendamus, quilibet Annus semper Affectus aliquos secum infert, qui τὸν ἐπιδήμιον sapiunt, nec tales putantur, quia aliquandò leves sunt, licet idcirco epidemicam naturam non exuant; demiror autem non parùm, quomodò insurgente aliquâ populari tempestate Medentum plerique nullatenus Affectus ingenium perpendentes, nec quâ methodo Natura ipsum spontè expugnet, illicò totis viribus, &

vulga-

vulgari methodo ob analogiam quam habeat ad congenerem morbum, ad illius oppugnationem insurgant, & remediorum multitudine indiscretâ, & frequenti visitatione muneri suo satis factum existiment. Mundus autem, qui vult decipi intempestivam hujusmodi sollicitudinem magis commendat, quàm prudentem cunctationem, magnisque muneribus, & encomiis eos cumulat, qui, ut ait Sidonius, *parùm docti, satis seduli, multos ægros officiosissimè occidunt*.

XIII. Affectus ergo Epidemicus, qui tribus hisce Annis in suis Constitutionibus inter se tam dissimilibus cùm Urbem, tum Villas, & vicina Oppida multis funeribus incestavit, fuit Febris Purpurata, seu Petechialis, ut appellant, quæ aliquandò quidem post multam stragem editam visa est velle receptui canere, sed postmodùm auctis veluti viribus violentior irruebat, ac populariter grassabatur. Circa Æquinoctium Vernale Anni 1692. hæc Febris primò caput extulit, ac sub initium levi quadam velitatione discurrens, mox per totum Veris tempus, & partem Æstatis usque ad Canis exortum sub peticulari larvâ sævitiem suam exercuit. Ubi ergò Æstas incanduit, Febris hæc Purpuram deposuit, nec illam resumpsit donec calor æstivus cœperit remittere, circà nimirum Arcturi exortum, quem morem Annis quoque sequentibuis ritè servavit, vestem quidem, sed mores, ac genium haud quaquam mutans, Febres enim quę in summo æstu sine Peticulis visebantur haud secus malignæ erant indolis, quam Vibices post mortem apparentes satis demonstrabant.

XIIII. Observatione verò dignum fuit quòd post plenilunium, ac multò magis silente Lunâ ferociebat hæc Febris, quæ postea ad novum ejusdem lumen mitescebat, nec mea tantum, sed aliorum quoque Professorum constans fuit Observatio, quod non parùm contulit ad hujus Febris Prognosim, & Curationem; num verò super Epidemicos Affectus peculiare jus aliquod habeat Lunare Sydus, ut illius mutationibus, & variis phasibus auscultent, non indignum est observatione.

XV. Admirandum certè fuit id quod die 21. Jan. 1693. contigit; factâ enim per noctem Lunari Eclypsi major pars ægrotantium obiit, ac eâdem penè horâ, quâ nimirum Luna laborabat, quin & nonnulli repentinâ morte occubuere, unde per totam sequentem diem magno strepitu, ut hic vetus consvetudo obtinuit, personantibus Campanis, non levis horror omnes perculit. Tunc mecum ipse novitatem hanc perpendens admirari cœpi quomodò Hippocrates tam diligens rerum omnium, ac præsertìm cœlestium Observator, qui in libro de Aere, Aqu. & Loc. periculosissima ambo Solstitia pronunciavit, maximè verò æstivum, sicuti & utrunque Æquinoctium, edicto veluti cavens ne hujusmodi temporibus medicamenta exhibeamus, neque curemus, neque secemus, sicuti Astrorum ortus, & occasus, ut Canis, Plejadum, Arcturi observandos esse præcepit, ut ex pluribus locis illius Operum videre est, & Cometis à se observati mentionem facit, quem subsecutus est Terræmotus, Luminarium porrò defectus alto silentio transegerit. Quin & Practici ferè omnes Solis, vel Lunæ defectus non pluris faciunt, quàm eorundem Syderum oppositiones, & ordinarias coitiones. Unus, quòd sciam, Gulielmus Ballonius lib. primo suorum Epidemiorum insignem casum refert; ait enim Parisiis accidisse, quòd dum plures Medici apud illustrem Mulierem ægrotantem consulturi simul convenissent, ac tunc temporis Solis defectus contigisset, illique ad contemplandum Solis defectum in Vase aquâ pleno, ut solet fieri, sublimiorem Ædium partem conscendissent, illicò ad ægram decumbentem revocati fuerint, quæ dum Solis defectus perduravit animam agere visa est, neque è gravi periculo evasit, nisi post quam Sol in apertum erupit, claràque in luce refulsit.

num. 30.

De Med. Purg. num. 5. 1. in 6. Epid. de Diet. num. 2. 4. Epid. num. 11.

XVI. Alterationem in Aere oppidò insignem in Solis defectu observare mihi licuit Anno 1694. die 27 Junii, ut in Ephemeridibus meis Barometricis eodem Anno editis annotavi; nam in ipso Solaris Eclypsis tempore Mercurius ad duas lineas in meo Barometro se extulit, hoc est Aer

tempo-

temporis ferè momento gravior est redditus, ac idoneus propterea ad subitas in Microcosmo alterationes producẽdas; quare si ex Divini Præceptoris sententiâ ad Æquinoctia, & Solstitia advertere oportet, ne quid magnum in illis circa ægros moliamur, non incongruum quoque erit, si Medentes Clinici ad Luminarium defectus, oculos non solùm, sed mentis aciem intendant. Nollem tamen quis crederet velle me quòd rerum agendarum scopi ex corporum Cœlestium vario situ, & configuratione desumi debeant, nàm ubi morbi sevities urget, Lotium potius quàm Astra contemplari necessum est, ut ajebat Manardus, & opportuna remedia, vel reclamante Cœlo, sunt adhibenda, quandò *omnis dilatio est Animæ periculum*; in morbis tamen popularibus, qui non raro à causis superioribus natales suos deducunt, & in quorum curatione non tam facilis, ac certa methodus habetur, non prorsus alienum est talia respicere, nam ubi agitur de humano corio, *Nihil temerè, nihil negligere*, ex Divini Præceptoris Oraculo.

Hipp. in Epi. ad Crate.

2. in 6. Epid.

XVII. Verùm è diverticulis in viam; Symptomata quæ Febrem hanc malignam comitabantur, antequam Peticulæ apparerent, erant ingens totius Dorsi lassitudo, Capitis dolor, Aurium surditas, Faucium ardor, Mentis stupiditas, Præcordiorum anxietas, & totius corporis segnities; Dorsi verò, & regionis lumbaris lassitudo adeò certum erat Febris peticularis signum, ut raro falleret: quin sub initium hujus pravæ Constitutionis, antequam Febres istæ palàm grassarentur, Mulieres quæ ad morborum Symptomata aliquandò attentiores sunt quàm Medentes ipsi, ex hujusmodi suorum ægrorum querelâ Febris naturam prænunciabant, & Medicos monebant, cauto opus esse, nec temerè celebrandam phlebotomiam, quarum dictis, ac præsagitionibus cum per sæpe Medentes non auscultarent, apparentibus posteà maculis, multa probra ab iisdem cum Artis dedecore perferre cogebantur. Si verò faucium ardor cum genarum rubore accessisset hostem detectum clamabant, nec amplius hæsitandum de febris naturâ, jam in faucibus prodentibus se Peticulis. Profectò in hac

malignarum Febrium pertinaci Constitutione quæ per triennium sævijt, Medicis non minus cum Mulierculis, quàm cum Febre luctandum fuit, adeò ut (quod fateri non pudet) necesse fuerit, sicuti inferiùs exponam, illarum consiliis, & monitis morem gerere, non tam ad illarum importunitatem declinandam, quàm quòd re vera Experientiæ rerum magistræ esset obsecundandum.

XVIII. Pulsus parvi erant, & valdè compressi, unà cum magnâ virium prostratione primis etiam diebus quæ morbo augescente languidiores fiebant, adeò ut ægrotantes veluti Statuæ in Lectulis decumbentes jacerent, integro ferè carnium, & totius corporis habitu, quodque admiratione dignum fuit, quotquot hujus Febris violentiæ succumbebant, pleni, ac succulenti veluti pingues Mortis Victimæ Libitinariis tradebantur; fortiores autem, ac robustiores cùm Fœminas, tum Viros adortę sunt hę Febres, non ità verò Seniores, nec eos qui vitam degebant valetudinariam. Urinæ verò vel in ipso hujus Febris principio perturbatæ, plus minùs, apparebant, prout major, vel minor morbi esset sævities, nec nisi in fine morbi in iis qui evasere ad naturalem statum redibant.

XIX. Peticulæ verò, ut plurimum quartâ die, & septimâ erumpebant, & ii quibus primis diebus apparuere, omnes ferè sublati sunt; primùm autem in Collo Dorso, & Pectore visendas se præbebant; observatumque neminem evasisse, nisi tandem ad extremos pedum ungues maculæ illæ se expandissent, in superioribus partibus paulatìm evanescendo, quibus autem Pectoris, & Dorsi fines non transilierunt Peticulæ mortem obtigisse: variæ autem, ac diversicolores erant, prout varii, ac diversi erant ægrotantium habitus; aliæ erant rubræ, aliæ pallidæ, aliæ fusci coloris, aliæ parvæ, aliæ latæ, aliæ in summo, aliæ in profundo, & quas nonnisi oculis transversa tuentibus liceret inspicere, quod genus Peticularum fuit valdè ominosum.

XX. Faucium inflammationem comitem hæ Febres ut plurimùm sibi junxere, quæ inflammatio in Morbi vigore in crustam albam, & ulcerosam degenerabat, quod non mi-

nus

nus negotium Medicis facessebat, quàm Febris ipsa, cum ægri ob id omnem cùm cibum, tum medicamentum aversarentur, & multi, qui cœteroquin pacatâ aliorum Symptomatum tempestate evasuri credebantur, in ipso veluti Portu naufragium perpessi fuerint. Sitis porrò in his Febribus non adeò ingens erat, ut in aliis acutis Febribus assolet, nec multæ querelæ exaudiebantur, sivè non sitirent, sivè mens obscurè ægrotaret.

XXI. Quicunque ex hac febrili incursione Fati ope, vel Medici evasere, nulli excretioni vel per sudorem, vel per Urinam, vel alias vias, per quas Natura crises suas moliri solet, salutem acceptam referre poterant, sed solùm Peticularum suo loco, & tempore apparitioni, & earundem per totum corpus expansioni, lentæque evanescentiæ, salutis beneficium debebant: quin iis quibus alvi fluxus supervenere funestum fuit; Alvi fluxus autem Anno præcipuè 1693. hisce Febribus Peticularibus per Autumnum supervenere; quo tempore Dysenteriæ graves Hebræos potissimùm exercuerunt; culpabantur Frutus horæi, quibus Gens Recutita nunquàm satis impletur, sed aliæ causæ altiores subesse poterant.

XXII. Satis frequens fuit in his Febribus Singultus, quamvis parvæ Febres viderentur, Symptoma quidèm non minùs molestum, quàm ferale, & funestum; quotquot enìm in hac febre Singultuosi comperti sunt, omnes in Libitinæ censum devenere. Vix obtinui, ut Singultuosi Cadaver dissecaretur, ac Ventriculus nigris notis sparsim compunctus repertus est. Verminatio quoque multa passìm extitit, & ii quibus ab initio Vermes per Os prodiere omnes ferè extincti sunt.

XXIII Nonnullis suppressa est Urina, vacuâ prorsus existente Vesicâ, præcipuè verò id observatum in iis quibus pulsus erant parvi, ac penè obliterati, ut contigit in Juvene quodam Hebræo, qui cum asphyxiâ, ac totus gelidus vixit ad quatuor dies, nec Urinæ quicquam reddidit; antequam autem infelix iste obiret, quamvis toto corpore perfrigefactus (nullibi Arteriis micantibus) adeò robustus

erat,

erat, & ad motum expeditus, ut etiam ipsâ die, qua è vivorum statione decessit, è lectulo surrexerit, & suas Vestes induerit.

XXIV. Non pauci post exantlatum Morbum veternosi fiebant, ac stupidi, rerumque peractarum prorsùs immemores, nec nisi post multos dies sibi reddebantur; idem infortunium iis obtigit qui in his Febribus gravem surditatem perpessi fuerant. Mercator quidam cum ex Peticulari Febre præter omnium opinionem convaluisset, surdus omninò ad 40. dies perstitit, ac postmodùm paulatìm ex asse restitutus est.

XXV. Frequentiora in Urbe quàm in proximis Agris fuere funera, ac feliciùs plebs Ruralis sine ullo ut plurimùm remedii genere vim morbi eludebat, sivè quòd in Aere saluhriori degerent, sivè quòd Medicis carerent; non semel idcircò mentem subiit Virgilianum illud,

l. 2. Geo. *O' fortunatos nimium sua si bona norint*
Agricolas.

Ac utinam Medentes, cum aliquis popularis morbus debacchatur, curiosiùs scrutarentur à rusticana gente, quæ magis fidit Parocho, quàm Medico, quali methodo Natura usa fuerit in sanandis morbis eorum qui evaserint; sic enìm Naturam tanquam optimum Ducem sequentes minùs à recto tramite aberrarent, ac tutiori methodo ad curandos ægros sibi commissos procederent. Cum autèm in his casibus sibi quisque pro ingenii suo modulo Regulam confingat, secundum quam Opus suum moliatur, & in communi morbo tot, ac tam diversa remediorum genera in usum revocētur, meritò cum Celso, cum quis convaluit, (l. 7. in Proem.) *dubitari potest secunda Valetudo Medicinæ, an corporis beneficio contigerit.* Indubium tamen est, quòd in communi morbo, sicuti communis est causa, ità communia, & eadem ferè deberent esse præsidia. Quotquot autem ex Viris Agrestibus, quos è Peticulari Febre evasisse novi, & interrogare potui, non alio modo convaluisse referebant, quàm macularum circà septimam diem per totum corpus, & usque ad extremos artus expansione, & earundem lentâ evane-

evanescentiâ sine ullâ sensibili humorum excretione.

XXVI. Quo tempore in hac Urbe, & in totâ campestri regione quæ circumjacet, ferociebat hæc Febris, in vicinis Collibus, ut in Saxolensi, & Scandianensi ditione, nulli ferè ægrotantes visebantur, neque eò pervasit maculosa hæc Febris, quæ tantùm in editioribus locis, & in ipsis Appennini jugis (veluti saltu quodam exiliens) vim suam paritèr ac in nostrâ planitie exercuit.

XXVII. Sanguis porrò qui sectâ Venâ, vel Cucurbitulis scarificatis, sivè Venis sedalibus apertis, educebatur in universum satis laudabiles notas præferebat, quantum oculorum acie licebat assequi, satis enìm floridus, ac rubicundus apparebat, multòque magis qui à Naturâ per narium hæmoragiam profundebatur, neque in ullo ægrotante, cujuscunque temperamenti sanguinem extractum videre datum est qui glutinis specimen aliquod præferret.

XXVIII. Profectò mihi fateri necesse est in hac Peticulariũ Febrium Constitutione, adeò improsperè Venę sectionem cessisse, ut omnes ægri exhorrescerent quotiès sanguinis missio per Venæ Sectionem proponeretur, eam verò fuisse popularem confidentiam in usu Cucurbitularum scarificatarum, ut ægros interdùm decipere oportuerit, quotiès urgeret necessitas sanguinem ex Vasis majoribus ob plethoricam dispositionem educendi, sinendo ut ægris Cucurbitulæ Dorso, & Scapulis applicarentur modicum sanguinem extrahendo, deindè paucas post horas sanguine ex Venâ largiori manu educto; Ea enìm hæserat opinio, nec solùm apud Vulgus imperitum, sed etiam apud Sapientiores, quòd ubi præmissæ fuissent Cucurbitulæ scarificatæ, nullus amplius esset timor de Peticularum retrocessione, quamvis postmodùm non semel ex Venâ mitteretur sanguis; sic curiosum erat Chirurgos passim videre cum Sacculis Cucurbitularum plenis per Urbem cursitantes, dum inconsultis Medicis Plebeculæ hoc remedij genus administrarent. Suspectam itaque, ne dicam infamem, ut Scopulos Acroceraunia, Venæ sectionem in hisce Febribus fuisse fateri lubet, sicuti ex adverso gloriosam Cucurbitu-

larum

larum tum scarificatarum, tum siccarum appositionem, sivè id fieret ob confirmatam in omnium anrimis opinionem de hujus remedij efficaciâ, sivè quòd re vera in illo aliquid abditum esset quod Medicos lateret.

XXIX. Reliqua porrò remedia quibus hujus Febris oppugnatio tentabatur eò collimabant, ut humorum motum ad Corporis ambitum promoverent, qualia sunt quæ Sale volatili abundant; sic nullum non ex Diaphoreticis in usum revocatum, nihilò feliciùs tamen prodibant maculæ, ni forsan hoc pacto, Oleum Camino addendo, ut dici solet, febrilis incandescentia augebatur (quæ sibi relicta humorum fugam maturasset) & distrahebatur Natura, quæ non tam properè depingebat in cute quòd intus moliebatur. Ego meherclè parùm profici observans per Alchalica ad Acida confugi, monente Hippocrate, quòd *si quis non profuerit ad contraria se convertat*, nec improsperum successum ex illorum usu adverti, sufflaminato aliquantisper humorum Orgasmo. Non ausim tamen asserere, vi hujus, vel illius remedii evasisse, vel periisse quemquam, cum Andabatarum ritu necesse fuerit cum hac Febre dimicare, neque magis felices in suis Curationibus fuisse Medicos Seniores, & longo usu expertos, quàm Juniores, ac è Scholis nuper egressos, cum in tenebris tam videant Cœci, quàm Oculati.

De loc. in hom. num. 20.

XXX. Ad sollicitandam Peticularum eruptionem passim frictiones humidæ ex Unctione Aetii ex usu erant, sicuti & Vesicantia Brachiis, & Cruribus apposita; sed hæc magis Medicorum existimationi apud Vulgus, ne quid inausum, aut intentatum fuisset, conducere visa sunt, quàm ægrotantium saluti, quibus acuebatur Febris, nec propterea facilior contingebat Peticularum eruptio, nisi forsan ob id retardabantur, factâ serosæ materię per vias Urinæ profusione. Sic in hac febrili incursione omnibus remediis tum internis, tum externis parùm proficientibus satius erat lentè festinare, & humorum maturescentiam opperiri, spretis querelis adstantium, qui urgebant, velis, & remis, ut dici solet, ingruenti tempestati occurrendum

& pro-

& prolatando magnas corrumpi opportunitates, quibus adversis clamoribus Medentes non ausi obsistere, intempestiva, & incerta remedia præscribendo, sibi è manibus victoriam eripi viderunt, non secùs ac Pompejus M. qui cum tergiversando hostem commeatuum inopiâ laborantem facilè vinci posse cognosceret, militibus tamen, & sociis moram increpantibus, prælium miserabili eventu commisit, oblitus solitum *se laudare eos Medicos, qui nihil unquam ægroti cupiditatibus quicquam indulsissent*. *Plut. in vita Pomp.*

XXXI. Cum primùm grassari cœpit Peticularis hæc Febris, necdum suspicio esset de populari Affectu (Febribus diversæ indolis intercurrentibus) purgationes, ut hìc fieri assolet, in morborum principio, per medicamenta Minorativa dicta instituebantur, sed paulò post prodentibus se Peticulis, sudabant Medico tacitâ præcordia culpâ, ob metum ne hujusmodi purgatio Exanthematum eruptioni impedimento foret, humoribus ad interna retractis, Peticulis tamen postmodùm feliciter erumpentibus, & stadium suum absolventibus, Professores qui attentiùs res observabant, experientiâ edocti à blandâ purgatione non abhorrebant; Ego sanè ubi tempestivè accersitus fui, & Stomachum impuritatibus oneratum esse coniectavi, quamvis certus de Peticulari Febre, levem purgationem præscripsi, neque non solum ullam noxam exinde proficisci, sed faciliùs Exanthemata apparere observavi. Similem casum refert Ballonius, qui ingenuè fatetur, in Febribus, quas de genere Peticularium non putarat, Medicamentum purgans, & Venæ sectionem præscripsisse, & innocuum utrumque remedium reperisse. Id est quod monebat Divinus Præceptor, observandum esse *quę bona per fortuitum successum Medici ęgrotos curantes faciunt*. *l. 1. & 2. Epid.* *l. 1. de Morb. num. 1. & 3.*

XXXII. Ad oppugnandam verò tam infensi hostis pervicaciam in subsidiũ quoq; accitus est Peruvianus Cortex, qui cæteris remediis succenturiaret; præcipvus autem illius usus fuit in iis qui evaserant ex morbo non benè, ut par fuisset, judicato per debitam suo loco, & tempore peticularum eruptionem, & evanescentiam, iis enim diuturnis

Febribus vexatis Febrifugum istud exhibebatur, cujus usus non multum contulit ęgris subinde in stupiditatē, & soporem delapsis.

XXXIII. Dysenteriis porrò, quas Anno 1693. per Autumnum Peticulari Febri supervenisse superiùs dixi, egregiè contulisse Opiatorum usum observavi; nec forsan ulla est Affectio in quâ securiùs, & liberaliori dosi exhiberi possit hoc remedii genus quám in hujusmodi morbo, fractis licet, ac penè attritis viribus. Cuidam acerrimâ Dysenteriâ laboranti pluries exhibui Laudanum Opiatum ad 3. & 4. grana, sed parvo levamine; vixerat hic ad plures dies omninò gelidus, ac sine pulsu, vires tamen non erant adeò languidæ, ut huc, & illuc se jactare non posset; verebar ne largiori dosi exhibitum Laudanum, reliquum flammæ Vitalis quæ supererat, restingueret; Laudanum rursus ad grana 5. exhibui, ex quo æger placidè dormivit, & excalefactus est, quod non tam doloris, qui Dysenterias comitatur, sedatione factum crediderim, quàm propter virtutem Opii Diaphoreticam. Cum satis obvium esset in hac Constitutione (ac præsertìm grassantibus Dysenteriis,& Verminosâ Affectione) hujusmodi in toto Corpore perfrigerationem, unà cum Pulsus abolitione, observare, non semel subiit admiratio quarè in Ventriculi, & Intestinorum Affectibus, tam frequens sit talis perfrigeratio, ac Pulsus obscuratio, non ità verò in morbis Pectoris, ut in Pleuritide, cū tamen hę partes,& ipsę membranosę sint,& Cordi proximiores, ni forsan id fiat quòd numerosior nervorum soboles in Intestinis, & Ventriculo implantetur quàm in Pleurâ, & Pulmonum membranâ, & ob doloris sensum acutiorem tracto in consensum Cerebro Spirituum Animalium ad Cor influxus intercipiatur, unde posteà silente Pulsu totum Corpus perfrigeretur.

XXXIV. Talis fuit hujus Purpuratæ Febris Indoles, ac talia Symptomata, quæ multam habent covenientiam cum iis, quę apud Fracastorium leguntur descripta, qui Auctor caput particulare instituens de Lenticulari Febre, quę Anno 1528. in Italiâ primùm grassata est, mentionem expres- *De morb. Contag. l. 2. c. 6.*

sam

ſam habet de laſſitudine, & fractione, ut ipſe ait, in toto corpore, ſenſuum hebetudine, oculorum rubore, pulſu humili, Urinæ ſuppreſſione (quod peſſimum ſignum fuiſſe ait) macularum circà quartam, & ſeptimam eruptione, ſiti paucâ, ac ferè nullâ; hocque præcipuè annotat, Senes pauciſſimos Febre hac laboraſſe, ſed Pueros multos, ac Juvenes robuſtos. Mihi ſanè dum caput illud perlegerem, non parvæ admirationi fuit, quòd Febris Lenticularis à Fracaſtorio deſcriptæ, & Petechialis noſtræ (ut communi utar vocabulo) tam ſimilis fuerit facies, ac ingeniũ, ut hanc eſſe veluti ſobolem alterius, vel priorem illam redivivam caput extuliſſe arbitrari quodamodò liceat. Advertens tamen Febrem illam eaſdem penè Regiones, & Populos eodẽ ferè victu utentes infeſtaſſe, multaque alia perpendens, quę refert Vir ille doctiſſimus, circà illius Febris cauſas, ut Padi, & Atheſis inundationes, fructus, & olera à rubigine exuſta, mirari deſii; ſi enim major diligentia in conſcribendis Morborum Annalibus à Medicis adhiberetur, iiſdem temporum viciſſitudinibus recurrentibus, eoſdem penè morbos recurrere, & Naturam eundem morem in illis abigendis ſervare facili negotio obſervaremus; nam ſicut in Politicis, ut ait Tacitus, *potiùs alii homines, quàm alii mores*, ità in re medicâ potiùs aliud hominum, quàm aliud morborum genus.

XXXV. Sicuti autem magnæ tunc temporis fuerunt inter Medicos Diſceptationes circà cauſas illius Febris, & rectũ curationis modum, ut penè ludibrio haberentur, veluti ipſe Fracaſtorius refert, cum non ſolùm circà præſidia, Chirurgica, & Pharmaceutica adminiſtranda, ſed etiam, circà victus regimen diſſiderent, ut apud eundem Auctorem, non ſine riſu primò, ſed poſtea non ſine commiſeratione legi poteſt; ſic pariter inter Noſtrates Profeſſores non minores fuerunt controverſiæ, publicis ob id diſputationibus habitis, & quòd magis dolendum eſt inter celeberrimos noſtri ævi Scriptores magnæ ſunt diſſenſiones circà Febris Purpuratæ cauſam, & genuinum curationis modum, ex quo ſatis conſtat quàm parùm poſt tot glorioſa Inventa à Fracaſtorii ævo uſque ad noſtra tempora,

Ars Medica profecerit, cum nondum quicquam certi constet de Malignarum causis, & illarum rationali curatione.

XXXVI. Verùm his omissis, quæ Medicæ Artis infirmitatem satis in propatulo ponunt, experiamur num detur conjectare saltem, si non statuere, quæ fuerint hujus Febris germanæ Causæ, & qualis esset in febrientium Corporibus sanguinis, & aliorum liquidorum status, & conditio, quod ex habitis observationibus, & morborum eventu elici posse arbitror, quidquid Poeta dixerit, successus improsperos iis ominando, qui ab euentu facta notanda putant. Etenìm cum in re Medicâ à juvantibus, & nocentibus securiùs quàm aliundè potiores petantur Indicationes, Eventum, & Experientiam, tanquam Optimos Duces, sequi oportet, siquidem illorum vestigiis inhærendo, tutiori, & compendiosiori viâ Veritatem attingimus.

Oppian. de Piscib. l. 2.

Quid norunt homines, nisi quantum lumina possunt
Tendere?

XXXVII. Cum ergo isthæc Maligna Febris promiscuè cujuscumque sortis homines adorta fuerit, tam egenos, quàm divites, otiosos paritèr, ac negotiosos, & in omnibus idem penè Dramma luserit, communem fuisse illius causam, procul dubio statuendum est, eamque ex aliqua ex sex rebus non naturalibus licet deducere. Alimenta quæ Terra suggerit, ut Cereales fruges, Olera, Plantarum fructus, Carnes Animalium (cum ex Herbis, & Terræ fructibus alantur) à rubiginosa lue vitiari potuisse, & hoc pacto in massam sanguineam pravos succos invehere, ut exindè malignis Febribus primus fomes succreverit, non prorsus à ratione alienum videtur; at cum in Constitutione Anni 1690., undè labor hic meus Exordium sumpsit, sævissima Rubigo fruges omnes, & fructus pestifero afflatu absumpserit, neque per totum Annum illum, ne unam quidem malignam Febrem, sivè Peticularem, sivè sine Peticulis, mihi saltem, observare licuerit, sed tantum Ruralis Epidemia Tertianarum Febrium Intermittentium per totam Estensem Ditionem, & proximas Regiones oberrarit, ac talis, ut nullus ex Ruricolis penè fuerit qui Tertianæ Febri

bri Intermittenti non litarit, ego non ſatis video quomodò corrupta Alimenta à rubigali peſte pro potiſſimâ causâ culpari debeant; neque pariter caritatem Annonę, quę ad multos Annos Regiones iſtas exercet, incuſare licet; quãvis enim ex Hippocrate in Aeno ob eſum leguminum Crura, & Genua multis vitiata fuerint, penes nos tamen tam qui pane optimo, quàm qui confuſaneo veſcebantur eâdem peticulari Febre cum iiſdem Symptomatibus premebantur. 4. in 2. Epid.

XXXVIII. Multò minùs Aquas (quarum uſus tam neceſſarius eſt ad hominum Vitam ſuſtentandam) cauſari licet: quamvis enim aliquandò Aquæ corruptæ, & vitiatæ populares morbos invexerint, hoc tamen de Aquis noſtris ſuſpicari nequaquam licet; Regiones enim iſtæ Aquis ſalubribus abundant, ac præſertim Urbs iſta, quæ Divino munere non aliis dato, Fontes habet, qui puriſſimam aquam, non temporariam, ſed perennem æquo ſemper tenore profundunt, ut in Tractatu meo de admirandâ Fontium Mutinenſium Scaturigine ſatis expoſui.

XXXIX. Cum ergo inter ſex res non naturales nullam aliam communiorem cauſam reperire ſit præter Aerem, quo nihil communiùs, & æquè neceſſarium (cum unum, & eundem locum incolentibus diverſa eſſe poſſint Ciborum, & potionum genera) Aer verò ejuſdem ferè ſit naturæ, ad occultam aliquam Aeris labem, & inquinamentum recurrendum eſt, quòd in maſſam ſanguineam tales invexerit diſpoſitiones, ut ad excitandam hanc malignam Febrem ſatis virium habuerint. Quęnam verò, & quales eſſent hujuſmodi Aeris diſpoſitiones non adeò obvium eſt exponere; profectò in ſolas Qualitates elementares pravam illius diatheſim referre non adeò tutum eſt, nec animus Veritatis avidus tàm facilè acquieſcit, multòque minùs cum per totum hoc triennium, ut ſuperiùs annotavi, tam diſſimiles fuerint cujuſque Anni Conſtitutiones, ac nihilò ſeciùs Purpurata Febris eodem ferè tenore tyrannidem ſuam exercuerit. Pro re indubiâ tamen habendum, Aerem hunc quem inſpiramus, ac totam Atmoſphœram

varias,

varias, ac diversi generis particulas, tum ex superioribus, tum inferioribus Corporibus in sinum suum suscipere, Cœlum nempe, seu Astra, ut Solem, Lunam, & reliqua Sydera, lumine suo potissimùm, quod inficiari non possumus, in Aere profundere, & ejaculari, ut ex Solarium macularum evanescentiâ licet coniicere, ac Globum Terraqueum eodem modo in ejusdem gremium omnigenas substantias eructare, non tam vi Solaris luminis quod illum plus minus modò in hac, modò in illa parte calefacit, quàm vi caloris centralis, & Ignium quos ipsa Terra intrà sua Viscera recondit, ex quo coniicere est (quamvis oculorum acie id percipi nequeat) nihil esse in hac rerum Universitate quod sit magis heterogeneum, utpotè particeps terrestrium impuritatum, & cœlestium effluviorum, quàm Aereus Oceanus.

XL. Hinc ergò expiscari licet hujus nostræ Epidemiæ caussam, ex Aere nimirùm ab heterogeneis, ac omnigenis particulis hinc inde, ac præcipuè ab Australi plagâ susceptis vitiato, cum hisce Annis Austrini flatus dominatum obtinuerint, silentibus ut plurimùm Borealibus Ventis, qui nubila detergunt, & Aeris impuritates eò repellunt, unde decesserant, ad Australes scilicèt plagas, ex quibus omne malum ad nos profectum suspicari fas est. Quòd verò in hac Tragœdiâ præcipui Actores fuerint Australes flatus hinc conjectare licet, quòd dum in hac Urbe, & in campestri regione grassaretur hæc Febris, Villæ, & Oppida ad Collium radices posita satis salubriter degerent, ac veluti in portu aliorum spectarent naufragium, utpotè ab Apẽnini jugis protecta ne ab Austrinis flatibus adeò infestarentur, non ità verò loca in sublimiori parte Appennini sita, sicut & Urbs nostra cum totâ planitie iisdem flatibus magis exposita.

XLI. Quàm malè autem apud nos, ac ferè ubique Auster audire soleat, nemo non novit, cum non solùm Medici, sed Populares quoque, tanquam morborum pestilentium Parentem Austrum deprædicent. Quid verò secum ad nos comportet Ventus iste, num gravis sit, ac noxius ob nimiam

miam humiditatem, unde nomen sumpsit (Auster enim *Nότος* græcè dicitur) an quia Lybiæ deserta venenatis animalibus infecta transgrediens, ut putat Langius, collectum virus ad nos deferat, non tam facile est decernere, id certum tamen, ac ipsis sensibus obvium, nihil magis, ac temporis penè momento Aeris statum immutare posse quàm flantem Austrum, ut Aer ex ponderoso levior reddatur, ac ob id forsan nobis infensus, & vitalibus muniis minús idoneus, veluti sat manifestis notis testatur Barometer, nam, ut in Ephemeridibus meis Barometricis hoc Anno 1694. editis annotavi, quoties ex Australi plagâ flant Venti, illicò Mercurius è sua sublimitate ad infimam usque stationem decidit, quâ minor in Barometro non observatur. Cur autem Austrina Constitutio Aerem leviorem efficiat, dum cuncta tunc temporis nimiâ humiditate difluunt, quæsita quidem mihi est ratio, num verò reperta fuerit, ut verum fatear, mihi hæret aqua, ut dici consuevit. *l. 1. Ep. 19.*

XLII. Austrinam ergo Constitutionem Aerem vitiantem, magis quàm quodcumque aliud culpare licet, ità tamen, ut à causis procatarcticis hujus peticularis Febris non excludam Alimenta à Rubigali lue vitiata, tanquam communem causam cuicunque hominum generi, illegitimas Anni temporum vicissitudines, ac intemperantias, pluviarum multitudines, verbo, complurium causarum Syndromem, unde humoralis massa à naturali sua temperie degenerans talem dispositionem nacta fuerit, ut hæc maligna Febris emerserit, quæ eò usque perdurarit, donec Aere in contrarium statum migrante, Sanguis, ac Spiritus crasim priori contrariam adsciverint.

XLIII. Qualis porrò grassante hac Febre fuerit Sanguinis, & aliorum liquidorum status, num ad fluorem, vel ad concretionem potius vergerent, mihi quidem non satis constare visum est. Reverá, si tum recentiorum, tum antiquiorum Medicorum Oracula consulamus, tam varia, ac dissidentia inter se responsa pro statuenda genuinâ, ac verâ Febrium malignarum causâ referentur, ut quilibet ex librorum

brorum lectione animo potiùs distractus, quàm instructus abscedat. Hic mihi non vacat, nec multum refert, longâ nomenclaturâ nostri ævi Scriptores in binas Acies divisos, tanquam ex adverso dimicantes recensere, quorũ alii proximam, & immediatam malignitatis causam in sanguinis promptitudine, ob Acidi præpollentiam, & Gorgonios Spiritus, ut ajunt, ad concrescendum constituunt, alii in sanguine nimis dissoluto, & ad fluorem evecto ob Sal Volatile, & Alchali acerrimum illi permixtum, adeò ut in hoc biuio, in quam partem quis se dedat magnos habiturus sit Patronos, quibus causam suam tueatur si non ex voto res successerit. Sic in re tanti momenti qualis est maligni morbi cognitio, tam parúm inter ipsos Medicinæ Antesignanos convenit, ut post tot gloriosa Anatomica, & Chymica Inventa adhuc nesciatur quìd sit sentiendum, nec quà sit eundum.

XLIIII. Despicatui tamen nequaquam duxerim notionem illam malignitatis, quam experimenta ex Medicinâ Infusoriâ desumpta nobis suggerunt; siquidem acidis liquoribus in Venas Animalium vivorum iniectis, & iisdem Animalibus post mortem dissectis, sanguis in Venis, & in ipso Corde concretus, & grumefactus sat manifestè conspicitur, sicuti liquoribus lixivialibus, & Alchalicis similiter infusis sanguis sine fibris, ac totus dissolutus observatur, adeò, ut ex hujusmodi observatione omnia Venena tam externa, quàm intus genita ad alterutram ex his Classibus satis commodè referri possint. Debemus hoc sanè Medicorum nostræ ætatis solertiæ, qui hujusmodi experimentis, & sensuum ministerio, lucem aliquam mentibus nostris affundunt, quomodò scilicet, & quibus spiculis armentur in nostris corporibus humores alibiles cum venenatam naturam accersunt, & malignas Febres accendunt, ut potis sint modò sanguinem coagulare, modò fundere, atque dissolvere, quod non parvi momenti est, ut in morbis malignis (acri judicio re prius pensitatâ) recta Curatio institui possit, nec indiscriminatim Alexipharmaca exhibeantur, Alchalicis stimulis Equum currentem

int er-

interdum incitando, cum Acidorum fræno opus esset.

XLV. Quamvis autem Venenorum naturam, tum eorum, quæ propinantur, seu ab Animalibus per morsum, vel alio modò inferuntur, tum illorum quæ in Corporibus nostris progigni solent, & malignos morbos excitant, revera feliciùs explicent recentiores Medici, quam priores qui ad publicum occultarum Qualitatum Asylum provocabant, ac meliori methodo credantur curari maligni morbi quàm olìm, corrigendo nimirum per Acida enormitates ab Alchali productas, & per Alchalica quæ ab Acido ortum duxerint, id tamen antiquiores Medicos, non prorsus latuisse censendum est. Ab hisce duabus oppositis in sanguine dispositionibus, nimiâ scilicet laxitate, & adstrictione, Morbos omnes deduci, opinio fuit Asclepiadis, ut pluribus in locis refert Galenus, quod idem sensisse visus est Vegetius in Arte Veterinariâ pro medelâ sanguinis nimis adstricti Venæ sectionem comendans. Extat apud Hippocratem sat insignis historia, verè memoratu digna, ex quâ satis liquet, priscos illos in malignis morbis, non quæcumque Antidoti nomine insignita essent præscripsisse, ut etiamnum à nonnullis factitari video, qui ubi constiterit Febrem esse malignantis naturæ, Cœlum Terræ miscent, nullum non Alexipharmaci genus præscribendo. Malignâ Febre laboravit Nicoxenus, *lingua ardebat*, ait Hippocrates, *calor forinsecùs non valdè fortis*, *exolutio Corporis vehemens*, *vox fracta*, *ut operosum esset exaudire*, *clara tamen*, *tempora collapsa*, *oculi cavi*, *pedes molles*, *ac tepidi*, *juxta splenem distensio*, *Urina clara*, *decubitus supinus*, *crura diducta*, *ac disparata ob exolutionem*, *penitus vigil*. Et quid non ut malignissimæ Febris Ideam quis concipiat? Superstes tamen evasit; at quonam remediorum apparatu, ac molimine, Domitor ille Morborum Febrem hanc adeò mortiferam subegit? *Potus erat aqua de Farina crassa in ipsa macerata*, *sed*, *& de pomis simulq; mali punici succus*, *& lentis torrefactæ*, *& farinæ lotura cocta*. Verba sunt Divini Senis; quibusautem remediis nostrâ hac ætate tentaretur hujusmodi Febris curatio novit Deus; certè timendum esset, ne id contin-

2. de Elem. c. 3.
l. 1. c. 28.
7. Epid. n. 39.

 tinge-

tingeret quod apud Plutarchum reprehendebat Erasistratus, vt scilicet ὁμοῦ μεταλλικὰ, καὶ βοτανικὰ, καί θηριακὰ, καὶ τὰ ἀπὸ γῆς, καὶ θαλάττης, εἰς τὸ αὐτὸ συγκεκρανόντας. At quæsò Vallesii egregii Commentatoris expositionem audiamus. *Animadvertendum*, ait ille, *aliquandò Febrē malignam cum Exanthematis pituitosā, aliquandò biliosam, aliquandò etiam atrabilariam, & curationem ità variare; huic non tam crassorum, quàm acriū, & tenuium humorum fuisse redundantiam indicavit ustio, & pervigilium. Ob id contulerunt illæ potiones, quæ aliis fuissent adversissimæ; fuisset tamen huic adversissimum Theriaca uti, aut decoctis, & herbis calidis, quamvis essent Alexipharmacæ, ut Dictami, & Scabiosæ, & Cardui benedicti, quòd aliis talia solent esse usui.*

Quæ. Conu. l.4. Q.1.

XLVI. Sicuti autem in determinandâ Malignarum causâ in genere adeò inter se dissentientes sunt Medicinæ Proceres, sic multò minùs in explicanda Febris Peticularis Naturâ, & causis consentiunt; neq; recentes ac nostrorum temporum tantumodò sunt Controuersiæ; etenim Anno 1528. grassante per Italiam Lenticulari Febre, ut Claris. Fracastorius refert, tanta fuit pro hujus Febris curatione inter Medicos discordia ut penè ludibrio haberentur, cum ob ignoratam Febris Causam, & morem, neque in victu instituendo, neq; in ullo remediorum genere administrando convenirent, adeò, ut eodem referente, inter has Controversias *magna Mortalium pars, & Nobilitas perierit*. Nostrâ hac ætate, tanquam in binas acies oppositas, Medicinæ Scriptores divisos observo Peticularis Febris naturam, vel per sanguinis coagulationem, vel per ejusdem dissolutionem exponentes. Celeberrimus Vvillis, Simon Pauli, Auctores Zod. Med. Gallici, aliiq; plausibili sanè ratiocinio putant in hujusmodi Febre naturalem Systasim Sanguinis in crassam, ac nimis lentam secedere ob Acidi prædominium, adeò ut, dum Sanguis in Orbem agitur, illius particulæ fixiores à Venarum extremitatibus haud ritè absorbeantur, & captivæ detentæ picturatam cutim efficiant. Etmullerus, Sylvius, Meniotius, aliiq; hujus Febris naturam, & Peticularium generationem à fibris

l.2. de Contag. Morb. c. 6.

Sangui-

Sanguinis dissolutis è suâ statione dimotis ob Sal acre, & volatile Sanguinem ad fusionem disponens deducunt, quo pacto similiter cruore ab arteriolarum osculis effuso illius partes tenviores, tanquam transfugæ, à circulari motu exorbitant, ac sui erroris notas in cute designant.

XLVII. Ne verò in recensendis aliorum placitis ulteriùs immorer, arbitrari licet in hac Febre nostrâ Peticulari Cruoris massam ad fluorem potiùs quam ad cõcretionem pronam fuisse, cujus Asserti præcipuam coniecturam stabilire licet super manifestas notas quas sanguis eductus præferebat, semper enim roseus ac purpureus, nihilque glutinosi præferens, mihi, aliisq; Professoribus apparvit, tam æstivo tempore quàm hyemali. Cum Sanguis ergo emissus toto Cęlo differret ab eo qui solet educi in quibusdam Morbis, ut Pleuritide, Peripneumoniâ, Erisipelate, aliisq; Affectibus interdum Popularibus, in quibus sanguis colore, & lentore vitium suum prodit, mihi visum est, *Oculis magis quàm Opinioni credendum* (ut ipsius Hyppocratis verbis utar) & accensionem quandam partium tenviorum Sanguinis, & præcipuè seri è Vasis diffusionem, ex quâ tot symptomatum ennarratorum diritas ortum duceret. Talem autem Massæ Sanguineæ adfuisse dispositionem multa alia attestabantur, ut primò quidem quòd truculenta hæc Febris Juvenes habitiores, & succulentos corriperet, ut superiùs annotavimus, Valetudinarios verò, & Seniores præteriret, non secus ac *Præterit imbelles ira Leonis oves.* Seminium enim illud intus per inspiratum, vel quomodocunque ab Aere susceptum, & quod multum Alchalicæ acrimoniæ occuleret promptiús dynamim suam exerebat in iis in quibus Sanguis opimus esset ac particulis spirituosis refertus, quàm in Valetudinariis, & Senibus quibus Sanguis est effœtus, ideòq; aptior ad retundenda acuta spicula, quibus armatum erat malignum miasma, quę forsan est ratio cur Senes *Pestilentiam minimè sentiant*, vt scripsit Plinius, seu Pesti minús sint obnoxii quàm Juvenes, de quo Zarotus in Martialem. Sicuti enim Vina generosa æstivo tempore faciliús putrescunt quàm dilutiora (sal-

1. de Diæta. n. 5.

l. 7. H.N. c. 50.

tem in hac Urbe, quæ ob aquarum ſubterrannearum copiam Hypogæis caret) cum Vina meraca, & generoſa ſub Aere æſtuante ob copioſos ſpiritus quibus turgent facillimè in Zymoſim corruptivam urgeantur, non ità verò Vina Olygophora ob partes aquoſas quibus abundè ſcatent. Talem quoq; Sanguinis Diatheſim teſtabantur Virium ſubita proſtratio, Pulſus parvi, quæ duo ſatis conſtant, ac vigent in iis morbis, (ut in Affectibus Pectoris,) in quibus Sanguis per venam Sectam emiſſus manifeſtam præbet concreſcentiam. Uſus præterea Acidorum ſalubrior compertus quàm Alchalium, ſicuti, & Veſicantium applicatio minùs proſpera, ut quæ Sanguini ad fluorem prono ſtimulos adiicerent idem confirmare videbantur, quibus accenſeri poterat V. S. parùm ſalutaris, à quâ ægrotantes Cane pejus, & Angue abhorrebant.

XLVIII. Nec mirum improſperè ceſſiſſe Venę Sectionem perſtite hujuſmodi humorum diſpoſitione, quod ut plurimùm in Epidemicis, & Peſtilentibus Conſtitutionibus evenit in quibus Phlebotomia non admodùm benè audit, cum perraro contingat ut ejuſmodi temporibus ad fixitatem humores vergant, ni potiùs ad liquationem tendant ob aereum Venenum ſatis tenue, partibus Sanguinis ſpirituoſioribus nimis hoſtile. Eandem ob cauſam in omnibus malignis Febribus ſuſpenſo pede ad Venæ Sectionem procedi ſolet ob metum ne unà cum Sanguine collabaſcant Vires; idcircò Celſus de Febris Peſtilentis curâ ajebat. *Sanguinem non facilè mittere, Alvum non facilè ducere*, ac valdè rationabiliter Doctiſſimus Vir Jo: Baptiſta Scaramuccius Urbini Medicus Primarius in Theorematibus ſuis Phyſico-Medicis Sanguinis miſſionem improbat ubi Sales lixiviales præpolleant à quibus aliqua diſſolutio poſſit emergere.

l.3.c.7.

Theo.11.

XLVIV. At cur talia è Cucurbitulis ſcarificatis vereri non licebat, inquiet aliquis, quaſi Sanguis per eas emiſſus non ex eodem fonte prodiret, ac is qui per Venam Sectam educitur, ni forſan floridior etiam ſit is qui per Cucurbitulas extrahitur ſectis multis arteriolis? Non ibo certè inficias Sangui-

Sanguinem per Cucurbitulas eductum vividiorem esse, fuisse tamen proficuum Cucurbitularum usum, quàm Phlebotomiam, non popularis confidentia, sed Experientia quæ ratiociniis nostri per sæpè illudit, satis evicit. Neque suarum rationum fulcimento carebat hoc præsidii genus. In hac enim Febre in quâ humores à Naturâ ab intimis ad extima propellebantur, hoc pacto magis promovebatur ad Corporis ambitum illorum motus, ac variis in locis incisâ Cute expirabat aliquantisper occultum illud Venenum quod ad Cutem protrusum inibi hærebat ab Aere ambiente repercussum.

L. Huic præpostero, ut rebar, Cucurbitularum usui & ipse sub initium hujusce Popularis Morbi non parùm obstiti, urgebamque levandam prius per Venæ sectionem Naturam eo quo premebatur fasce, nec intempestivâ Cucurbitularum appositione solicitandum humorum motum, tempore præsertìm ebullitionis; reclamabam Sanguinis missionem nullatenùs trahere à circumferentiâ ad centrum, imo toto eo tempore quo aperta sit Vena, majori nisu ad eam partem quàm ad reliquas Sanguinem moveri, fidendumque potiùs Rationi quàm Eventui, quem Stultorum Magistrum esse ajebat Q. Fabius M. apud Livium. l.22. At sors melior eorum qui hoc Præsidii genere, vel in ipso Morbi principio, utebantur, vellebat Aurem, monebatque vertendum Stylum, nec tanti faciendas esse rationes confictas, quanti Experientiam ipsam. Extant sanè multa apud Auctores de Cucurbitularum usu, ac si placet etiam de abusu (ut Hyppolitus Obicius in suo libro de multiplici c.7. in Medicinâ abusu) ac re vera omnes ferè in acutorum Morborum principio (nisi prius per V. S. plenitudini provisum fuerit) illarum usum improbant. Fracastorius tamen in Febre Lenticulari, quæ ipsius ætate, ut superius memoravimus, pervagata est, Venæ Sectioni parcendum volebat, ubi præsertìm valdè sparsa contagio esset, & Cucurbitularum appositionem commendabat, nisi magna adesset plenitudo. Quanti porrò faceret in hac Febre Cucurbitularum usum P. Alpinus ex solo capite quod in libro

bro de Medicinâ Ægyptiorum instituit, dignosci potest; disquirit enim, *An errent Ægyptii Medici nunquam utentes Cucurbitulis pro adiuvanda Exanthematum eruptione;* ex recentioribus verò P. Borellus annotavit anno 1648. Febres malignas Epidemicas purpuratas cum magnâ clade grassatas fuisse, & frequentem Cucurbitularum usum valdè profuisse.

l. 2. c. 16.

LI. Hinc mihi visum est considerandas non esse Peticulas ut simplex Malignæ Febris signum, veluti communis fert opinio, nec à Criticarum excretionum censu excludendas, quod ex Clar. Diemembroechii observatione, qui Peticularum historiam egregiè absolvit, confirmari potest; refert enim hic Auctor sibi observatum in denatis ex Purpuratâ Febre partes omnes internas Peticulis obsitas esse, quod tamen multò ante, si non oculorum, saltem mentis acie, pertigerant Vallesius in historiâ Simonis, Ballonius in suis Epidemiis, Fernelius in libro de Febribus. Mihi quidem Cadaver ullum dissecare non licuit, ut ex autopsiâ peticularis hujusce diffusionis per interiora Corporis certior fierem, (quandò apud nos nullo pretio quisquam ex Plebeculâ Cadaver aliquod ex suis domesticis pro simplici inspectione permitteret) constans tamen observatio, quòd ii qui ex hâc tempestate evaserunt per nullam sensibilem humorum excretionem convaluerint, ut superiùs annotavi, sed per solam Peticularum suo loco, & tempore apparitionem, ac per totum corpus expansionem, lentamque earumdem evanescentiam, ad credendum compellit, Naturam post factam primis diebus justam humorum ebullitionem virulentum illum ichorem despumasse, ac illum primò quidem in partibus internis, mox in externis quoque deposuisse, ut hoc pacto per mille Arteriarum oscula tetro illo miasmate exantlato tota massa sanguinea pristino suo nitori redderetur. Curiosum autem est id quod Diemembroechius refert sibi in Cadavere ex hac Febre extincto observatum, nimirùm, maculas hasce ab ipso Periostio initium ducere, & latâ basi instar Pyramidis per musculos usque ad Cutem ascendere instar fu-

Vid. Bonet. Sepul. T. 1. l. 4. Sec. 1. Ob. 59.

2. in 6. Epid.
l. 2.
l. 2. c. 18.

mi Lampadis recenter extinctæ.

LII. Non tàm modicum igitur esse illud quod in Peticulari Febre è sanguineo penu secernitur censendum est, imò toto eo tempore quo hujus morbi historia absolvitur, talem esse diacrisim, quæ in Criticarum censu reponi possit, quamvis non adeò sensibilis sit, ut reliquæ evacuationes criticæ, tum ob materiæ tenuitatem, quæ insensibiliter expirat, tum quòd illius pars major per interiora Corporis diffundatur, in cute Pyramidis tantum apice apparente: Sic non ineptè explicari posse crediderim superiùs enarrata Symptomata, quæ Febrim hanc comitabantur, sicuti & modum quo Natura harum Febrium curationem moliebatur; Dorsi enim, ac totius Corporis lassitudo, qualis in Febribus, quæ κοπιώδεις dicuntur, non aliunde quàm ab ichore illo ab Arteriarum osculis in membranas, & musculorum fibras refuso ortum ducebat, sicuti & Præcordiorum Anxietas, Faucium ardor, Aurium surditas, Mētis stupor, ab eadem materiā pendebant ad partes transmissā ubi functiones Animales, & Vitales exercentur. Cum enim Natura totum Venosum genus à pravo illo miasmate expurgare vellet, non unam sibi viam eligebat, quò noxios humores eliminaret (ut aliquandò per Vomitum, Alvi fluxum, Urinarias vias, Cutis poros solet efficere) sed tot sibi fores aperuit quot sunt Arteriarum oscula, idcircò omnes ferè Corporis partes noxam sentiebant, donec rejectamentis illis discussis priorem tonum recuperarent. Cum hoc modo itaque in hac Febre expugnandâ Natura procederet, mirum non est si suspenso pede ad Venæ sectionem, aliaque remedia administranda procedendum erat, ne distraheretur Natura, & cur feliciùs res cesserit Medicis sanguinis abstemiis quàm Philematicis, quā ob causam Pagani facilius evadebant, quàm Urbani qui per sæpè medendo ægrescebant.

LIII. Ubi verò malignum illud Virus præpollebat ad internecionem usque spirituum Animalium, & Vitalium cuncta in pejus citissimè ruebant, Peticulis seu vix se prodentibus, seu subitò evanescentibus, quibus præstò aderant

sum-

summa virium prostratio, Asphyxię, totius corporis perfrigerationes, Singultus, & Ischuriæ spuriæ, quæ satis frequentes fuerunt; cessante enim Spirituum Animalium influxu, & feriante Corde à naturali motu, nullus fiebat arteriosi sanguinis ad Renes appulsus, & consequenter nulla seri secretio; qui autem ex hac Febre occumbebant pleni, & succulenti, ut diximus, efferebantur, eò quòd non ingens esset calor, qui Febres istas comitaretur, (quam ob causam non admodùm sitirent) & quia pertenue esset quod per transpiratum exhalaret. Cur verò decrescente Lunâ, ac eâdem silente, magis sæviret hæc Febris (si in re tam obstrusâ licet aliquid conijcere) id fieri potuisse crediderim eò quòd sicuti in Macrocosmo dicitur Luna Gubernatrix tenebrarum, & mobilis undæ, cum illi uni Æquor obtemperet, sic super Microcosmi limpham dominatum obtineat, & quemadmodum *omnia in Plenilunio Maria purgantur*, ut ait Plinius, ità in hac Febre, dum Luna pleno lumine vigeret, sanguineum serum in motum cieret, unde promptiùs macularum eruptio, & totius massæ humoralis repurgatio contingeret, ejus verò lumine deficiente, ac per totum tempus illunę, segniús moverentur humores, ideòque minus apti ad exitum, & sic conclusi Febrem augerent.

l. 2. H. N. c. 98.

LIV. Quoad reliqua Symptomata, quæ hisce Febribus in progressu superveniebant, ut Singultus, Alvi fluxus, Verminosa soboles, hæc non solùm morbi sævitiam prodebant, sed primam regionem crudis humoribus oneratam fuisse demonstrabant, propterea blanda purgatio, non Mochlica, in principio harum Febrium Peticularium non prorsùs fuit incommoda quamvis casu instituta, nec credita Febribus hujus prosapiæ multum conferre; leniter enìm eductâ humorum Saburrâ in stomacho contentâ, Natura exinde ad perficiendum opus suum pro massæ sanguineæ à pravo miasmate expurgatione per macularum diffusionem ad cutem usque faciliùs procedebat. Hoc documentum blandæ purgationis in principio vel neglectum, vel parùm salutare creditum, non levi dam-

no ægro-

no ægrotantibus fuisse crediderim, præpeditis enim, ac conspurcatis primis viis, Cardiacis remediis, quibus oppugnanda erat Febris, præcludebantur fores, vel iis non licebat Cruoris sedem, & Cordis penetralia non nisi deturpatâ facie subire. Hanc ob causam suspecta sunt Alexipharmaca in Malignarum principiis nisi ab obstructionibus expeditæ sint viæ, ut apud Galenum, Septalium, & alios videre est, quidquid in contrarium sentiat Manelphus in libro suo de Febribus.

5. de San. tu. cap. 6.
Caut Med. l. 5. nu. 47.
l. 2. c. 13.

LV. Haud me latet non adeò probari à multis in principio harum Febrium purgationem hanc per Medicamenta, Syrmesma dicta, ut P. à Castro in aureo suo Opusculo de Puncticulari Febre, ubi in specie Electuarium Lenitivum improbat, Antonio Ponce S. Cruce, Vallesio in commento historiæ Simonis apud Hippocratem, ac inter recentiores Etmullero, qui suspectos habet in Purpuratis Febribus Clysteres ipsos, nedum Purgantia; non desunt tamen qui levem purgationem admittant, ut Septalius qui Galenum ipsum testem adducit in famosâ historiâ Simonis, *cui lata Exanthemata erant*, purgationem aliquandò commendantem.

de Imped. Mag. Auxil.
2. in 6. Epid.
de Febr.
l. 5. Anim. n. 47.

LVI. Usus porrò Peruviani Corticis parùm salutaris compertus est, vel quòd tunc temporis exhiberetur cum stimulo opus esset non fræno, dum Remedium istud, ut diximus, præscriberetur in Febre lentâ Peticulari Febri non benè judicatæ superstite, vel quòd tale præsidii genus Febribus hujus prosapiæ non conveniret. Variè profectò audit, ac variam experitur sortem, vel in iisdem locis, ac regionibus, famosum istud Febrifugum, ut eodem tempore laudetur ab his, culpetur ab illis, & modò probrosis, modò magnificis titulis vocetur. Medicinam dolosam Peruvianum Corticem vocat Vuillisius, Richardus verò Mortonus Medicus Anglus Plantam è quâ detrahitur Cortex iste, Arborem Vitæ appellat; num id contingat ob remedii inefficaciam, quòd non omnibus Febribus, nec in quolibet temperamento conveniat, an ob Medentium incuriam, qui non ritè suo loco, & tempore illud exhibeant me-

de Feb. c. 6.
in Pyrethologia.

meritò ambigi poteſt. Meherclè omne Febrium genus tàm magnas, quàm parvas, intermittentes pariter, ac continuas gladio hoc Delphico jugulare velle ſumma dementia eſt, & funeſti caſus ubique memorantur, in quibus China China inauſpicatò aſſumpta Ægrotantes, vel inopinato ſuſtulit, vel ad inſanabiles Ægritudines ſenſim deduxit. Cautiones certè notatu dignas pro recto Chinę Chinę uſu videre eſt apud Celeberrimum Etmullerum in Diſſertatione de uſu, & abuſu Præcipitantium, ubi Spiritum Salis Armoniaci proponit ad excitandam Febrem à Chinâ Chinâ ſopitam, quotieſcunque Abdominis dolores, Artuum oſtocopos, Alvi occluſio, nocturni ſudores, aliaque mala ſupervenerint; refert enìm obſervatum Spiritum Salis Armoniaci Febres ab hoc Cortice fugatas promptè revocaſſe. Non eſt hujus loci in uſum, & Naturam tam celebris Febrifugi altiùs inquirere, ſolùm hac occaſione memorare libeat, annotaſſe me in primâ meâ Diſſertatione de Conſtitutione Anni 1690. (quod ulteriori obſervatione confirmatum comperi) in frigidis, & humidis Conſtitutionibus, quæ Corpora noſtra craſſis humoribus infarciunt, parùm ſalutarem eſſe Corticis Peruviani uſum, in calidis verò, & ſiccis Conſtitutionibus, in quibus humores aliquo egent ſufflamine, Remedium iſtud egregiam operam præſtitiſſe.

LVII. Quamvis autem in hac meâ Diſſertatione pręcipuam curam impenderim, ut hujus malignæ Febris, quæ tandiù pervagata eſt, indolem, ac genium explorarem, & exponerem quibus præſidiis illius oppugnatio tentata fuerit, non ideò tamen inficias ibo multas alias graves Ægritudines ſporadicas eodem tempore hunc vel illum afflixiſſe, ac etiam ſuſtuliſſe, quales ſunt morbi particulares ſecundũ varia Anni tempora, ut Æſtate Choleræ, Autumno Febres erraticæ, & Quartanæ, & eodem modo morbi Hyemales, & Vernales, ſed quia in iis nil Epidemici annotare licuit, eos propterea ſilentio tranſigere volui, quandò illorum Theoria, & Therapœja apud Practicos Scriptores ſatis vulgata eſt, nec in illorum curatione quicquam magis deſi-

desideratur quàm Medentis judicium, & prudentia. Quia verò in morbis vulgaribus (qui ut plurimùm satis vulgari diligentiâ tractari solent) memorandum illud τό θεῖον Hippocratis delitescere video, in illorum indagine potissimùm mihi desudandum fuit, nec unquam desistam quin Professores exhorter, ut in hunc Campum pedem immittant ubi non spicilegium, sed segetem amplissimam contemplationum semper invenient, quæ & ipsis decori, & ægris saluti futuræ sint.

LVIII. Ad duos fines nos militare scripsit Divinus Senex, *unū Hominis, alterum Artis*; nostrâ verò hac ætate nescio quo genio, Medentum Primores in rebus quæ decus quidem aliquod Arti, sed nullum pænè Ægrotantibus præsidium possint inferre sunt occupatissimi; cum enìm toti sint in minimis explorandis, ac tanquam in haruspicinâ ad extispicia intenti, ex Viscerum fibrillis Naturæ opera, ac magisteria alioqui indeprehensibilia divinare præsumant, ad gloriam, & nominis celebritatem aucupandam solùm incumbunt, quasi eò res deducta fuerit, ut in re Medicâ non nisi Prosectoribus, exercendi ingenii, & famæ comparandæ locus relictus fuerit. Quid si Aristophanes hodiè viveret? quibus Salibus, curiosam hanc diligentiam non perfricaret? liceat referre illius Versiculos, qui in sua puritate plus habebunt leporis, & energiæ; interrogatus ergò Socratis Discipulus à Therpsiade per quamnam viam canerent Culices, num per superiora, an per inferiora.

in Epist. ad Crateuam.

in Nebul.

ἔφασκεν εἶναι τοὐντερον τῆς ἐμπίδος
στενὸν διὰ λεπτοῦ δ' ὄντος αὐτοῦ τὴν πνοὴν
βίᾳ βαδίζειν εὐθὺ τοὐρροπυγίου.
ἔπειτα κοῖλον πρὸς στενῷ προσκείμενον,
τὸν πρωκτὸν ἠχεῖν ὑπὸ βίας τοῦ πνεύματος.

idest ex versione Andreæ Divi Justinopolitani.

Dixit esse Intestinum Culicis
Angustum, per parvi autem existentis ipsius spiritum
Viire recta in podicem,
Postea concavum ad angustum adiacentem
Podicem sonare à vi spiritus.

Absit

LIX. Absit tamen quòd Anatomicam indaginem tanquam laborem improbum traducam, solùm dolendum videtur, quòd cum Spartam hanc satis ornatam, & excultam esse pateat quantùm Praxis Medica exigit, omnes ferè qui ingenio magis præstant in id usque ad temporis dispendium incumbant, cum ad alia magis usui futura mentem ac vires possent intendere, inter quæ non postremum sanè locum meretur Epidemicorum Affectuum Historia, quâ nihil in re medicâ forsan magis desideratur, & minùs excolitur.

